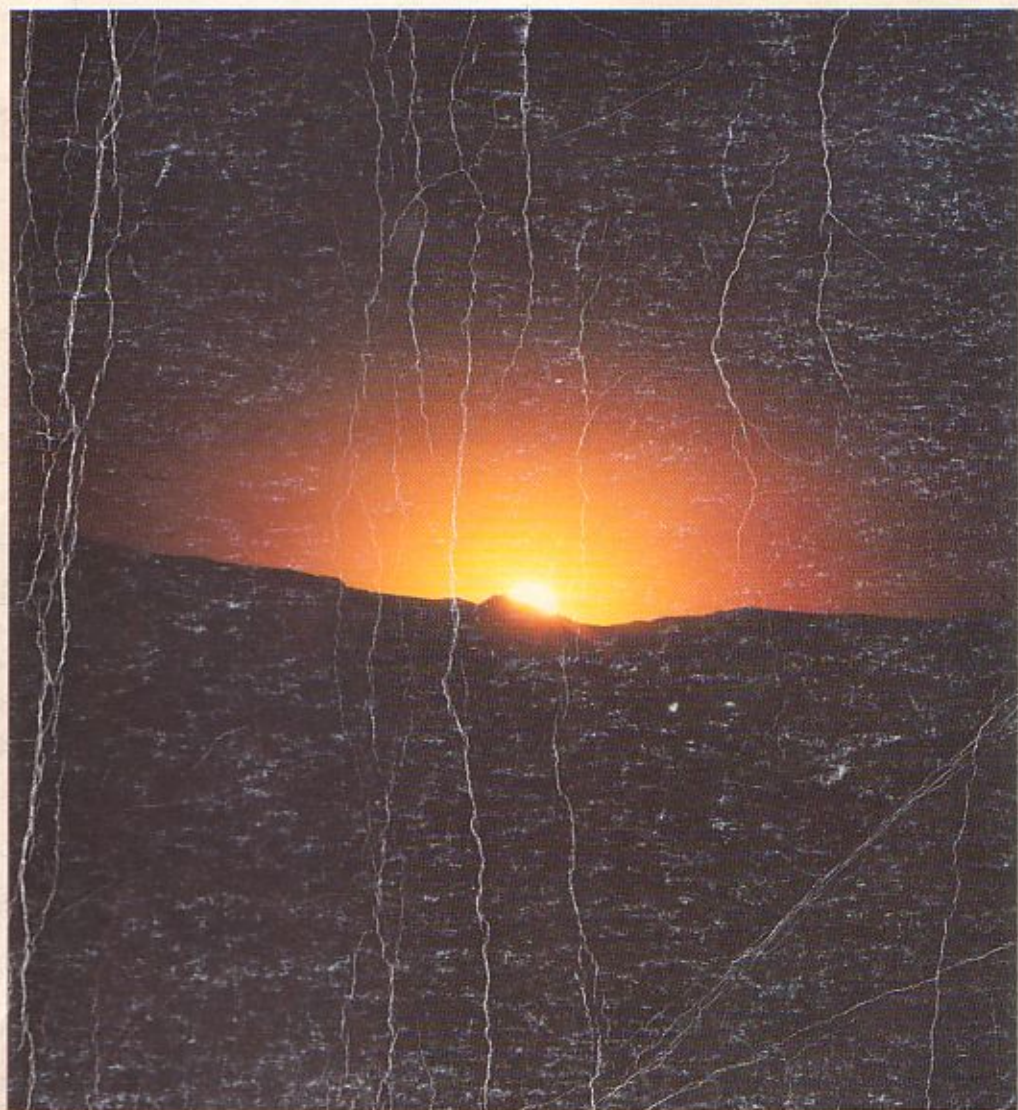

Perloda Zon u Zagonê Kirmanc-Zazay

Tija Sodiri

Amor: 2Ê ❖ Serre: 2 Ê ❖ Aisma Çelêya '96e Ê ❖ Cereme: 100.000

Perfoda Zan u Zagonê Kîrmanç-Zazaj

Tija Sodiri

Amor: 2

Serre: 2

Asma Çelêya '96e
(Hirê asmude reyê vêjina)

Cereme:

100.000 TL, 6 DM, 75F,
25 FF, 3 GBP, 25 KR, 7 FL

REDAKSIYON

Sait Çiya
Hawar Tornêcengi
Mehmet Doğan
Uşen Laşer
K. Xamirpêt
X. Çelker
❖

ADRESE

Tija Sodiri
Postfach 70 12 40
D-60562 Frankfurt
Tel/Fax: 0.69-52 45 49
❖

HESAVÊ PANGA

Frankfurter Sparkasse
Kto.-Nr.: 886895
Blz.: 500 502 01
❖

ABONE KERDENE

(Serrê de çar amori vejînê)
40 DM, 400.000 TL, 36 SF
120 FF, 24 Found, 160 SEK
❖

(Zerêkê Nustî wayir/e ra pers beno)

TEYESTEY

QESE VERI	
Tija Sodiri Demokrasi, Serbestiye, Têdustên u Waştiye	
wazena.....	3-8
MUSTAFA DOZGÜN	
Areyiz u Hunerê Xo.....	9-28
FARUK EREN	
Korriye.....	29
SAIT ÇIYA- HAWAR TORNÊCENGI	
Tariş Tari de Nêmaneno!.....	30-31
SABIHA GÖKÇEN	
Herekiatê Dêrsimi u Çeko ke namuşê mi sevekneno.....	32-41
KOYO BERZ	
Ma Kamiyê? / Ma Bermena (Kilame)/ Kel Kela(Kilame).....	42-46
BERJIN JEL	
Bimuse(Bertolt Brecht ra çarnayiş) /Ju Welat Wazon (Cahit Sitki Tarancı ra çarnayiş) / Dêka mi Yêmosê rê / Lazê Mı rê.....	47-48
SEYDO BARIHAS	
Çaê Na Zulum?, Kîrmanciye (Kilame).....	49-52
MEMED ÇAPAN	
Kilami: Sewşê, Zimisto, Çê, Heserê Welati.....	52-53
M. SANDONATO	
Kilmek ra Zonê Hind-Irani (İngilizki ra çarnoğ: Dr. Hüseyin Çağlayan).....	54-60
HASAN DEWRAN	
Zonê made Namey-II.....	61
HAWAR TORNÊCENGI	
Folklorê Dêrsimi de Caê Lawîku-2.....	62-65
H. CANSÂ	
Sersevetê na Halê Ma Kamo?(Kilame).....	66
XAMIRPÊT	
Tenê Vaê Welati.....	67-70
PERE SODIR	
İstasyon de (Kilame).....	71
ASMENO BEWAYIR	
Zazaki(Kîrmancki), Kirdaşki u Farski rê Qiyasê de Kilm.....	72-77
HASAN DEWRAN	
Xojivê Sari Vo-2(Kilame).....	78-79
SELİM ZEL	
Lazê Mı Hesen Tija na Welat vi (Reportaj).....	80-81
KEMAL ASTARE	
Kilami: Vengê Zerrey, Dewres, Zingilikê Zerrey.....	82
SAIT ÇIYA	
Ronesansê Dêrsimi.....	83-88
KEMAL KAHRAMAN	
Thüye (Kilame).....	88
HAWAR TORNÊCENGI	
Cemal Sureya rê (Kilame).....	88
TI XÊYR AMEYA TIJA SODIRI (Mektuva Kormuşkan).....	89
HEQIE MERGARIJ	
Ap Momid.....	90-93
LAZÊ BRDŞK	
Ju Cuavo de Mejburi (Tırki ra çarn. Sêtxan Zer).....	94-96
KOYO BERZ	
Evdala (Kilame).....	96
XAL ÇELKER	
"Zülfikar" ê Destê Cilasuni ser ra Mucilîe.....	97-99
H. CANSÂ	
Sanika Hesenek î (Sanike).....	100-103
HEWES MIRO	
Heş u Fate (Şanike).....	104-106
X. ÇELKER	
Xo Vira Nêken (Kilame).....	106
VENG U VAZ.....	107-111
MEKTUVE WENDOĞUL.....	112-114
ELİFBAYE KIRMANCKI-ZAZAKI.....	115

Tija Sodiri

DEMOQRASI, SERBESTIYE, TÊDUSTÊN U HAŞTIYE WAZENA:

TİJA SODIRI SENE DEMOKRASI
WAZENA?

Domano sawe ke maa xora bi, rut-rupal, bê kinc-kol, bê mal u milk yeno dina. Domano sawe hona dewletên, feqirên çika nêzoneno. Na hal de, ne koleo, ne ki hukumdaro. O ju cano. Domano sawe kamji sistem de, kamji duzene de amo dina pê nêzoneno. Hona nêzoneno ke kamji formê dewlete ey sero hukum keno. Taê filozofu ra gore ison tabiat de juo, têdust rao. Tainêra gore ki, ison biyêna xora nat tabiat de ju niyo...

Hêya, ma ki jê her keşi eve di çim u ju fek ameyme riyê na dina.

Ma doman bime, ma u piyê ma mara has kerd, zon u torê xo, itiqat u adaletê xo musna ma. Domanêna xode belka tenê feqir bime, hama nnd bime, sa bime. Kaykerdêne rê davançê ma çinê bi, hama kemerêkê maê kay, çemê ma, aqwa ma deyra biye. Ma mird tey kay kerdêne. Ma halê xora sa, tabiatê xora raji bime. Lewê ma u piyê xode, wertê ciranunê xode, yelqomê xode bime. Bime pil, ma u piyê ma ma rusnayme mektev. Bime sa. Hama çî bi ke mektevu de zon u kulturê ma tome-te bi. Zonê xode qeseykerdêne tomete biye.

Juo ke tomete (yasax) gosnêdêne, zonê xo qeseykerdêne; maylim sarîne uşuru ver. Ju ke fikrê xo vatêne, zonê xo qeseykerdêne; şilpaği werdêne. Na şilpağê maylimi, şilpağê koledariye bit.

Tenêna ke bime pil, şime mektevunê berzu, wast ke eve wendene fikirunê newu bimuşime, hama oncia her çî tomete bi, dizdiya bi. Qas'ê misawre kerdene tomete biye. Politika de têlewe-amayêne, konferans u kongrê politiki tomete bi. Zonê xode qezeta, perlude vetene tomete biye.

Yanê çîğaş ke ma serbest u jê isonê bini têdust ameyme dina, her het ra zincile ra giredaye bime. Çimê xo kerdî ra, ra nêkerdi; verva xo polês u cendermey di. Sistemê şilpaği di. Şime mektev, uşire diye, zopêy di. Milet zor ra berdene eskeriye, eskeri dêne piro. Maylim dêne piro, poles-cendermu dêne piro. Faşistu dêne piro. Yanê Tırkiya de her ca de zorbağên biye. Sis-temê mektevi ki jê sistemê cendermunê koledariye, sistemo de zorbaz bi. Ma ki eve zincila koledariye girêdaye bime. Ebe fizik u fikr ameyme girêdayêne.

Niadame ke, mileto ke dormê madero, eve dinera têdust de nime; binê lungu derime. Jê dine serbest nime.

Tarixde ke niada, demokrasî vîjer ki çinê bi, ewru ki çino. Cumuriyetê Tirkîya ra nat milletê Kirmanc-Zazay riyê demokrasî nêdiyo. Nu millet bê demokrasîyo, bê haq u hukukîyo. Milletê ma seveta haq u hukukê xo sare dard we, seveta serbestîye u haqa -ciraniye, seveta cematê xuyê haştiye eşt'êve hover, da'êve pêro. Çi fayde ke dismenê koledari zor kerd, milletê Kirmanc-Zazay rê 1921, 1925, 1938 de hêşiriya de pile arde. Milletê ma kerd hêşir, ard binê bandira xo. Nika binê bandira koledaru de naleno. Sistemê koledariye welatê made qışley saniti pê. Qışla sistemê polês u cendermu bie. Wertê milletê ma u qışla cendermu de şindoro de hirao girs amey vi ontene.

Qışla pîlan u projê koledariye vrastêne, vatene: Se bikeme ke na mileti wertêra wedarime. Metodê cendermu kifş bi: Sungi-, tufong-, bomba-, cop-, milqi-, haqeret u surgin... bi.

Mektevê koledariyê ki tol nêvînetêne. Eyi ki hetê aqili ra zincile sanay vi mezgê isonê ma. Yanê mektevê koledariye enstitüyê de asimilasyon. bi. Berfekê koledariye wast ke sungi u tufongê xo, milqi u kulturê xuyo xerepiaye her çê kero. Wast ke zorbajîya xo hata zerê mezgê isonê ma bero. Hên kerd ke, welatê ma isonê marê kerd hepisxane, Ewru ju çêyê de ma çino ke, cira juyê nêkiştê, hepisunê xode nêpoyno, surgin nêkerdo!

Tirkîya de demokrasî çino, coka uza tarix çewt amo nustene. Kamiya mileti darda we, zon u kulturê mileti ardo binê deşti, namê mileto şelet ardo vatene.

Nêyrao ke Tija Sodiri:

- Sistemê koledariye ra, sistemê polês u cendermu ra vana: NÊ!

- Nêheqên, zorbajên u sistemê anti-demokratiki ra vana: NÊ!
- Tija Sodiri DEMOKRASÎ wazena. Tija Sodiri Demokrasî ra têdustên, mordemên, ciranên, serbestiya fikiri, serbestiya gurê politika, serbestiya cinîyu famkena.
- Haq-hukukê komunê qizu wazena. Wazena ke her kes mîntîqa xode otonom bo. Qomo ke hetê zon u kulturî ra, hetê itiqatî ra bindesto, haq-hukukê dey ravêr cêna.
- Tija Sodiri sistemê jêdekariye (puluralisti) u camatê de renginî wazena.
- Tija Sodiri her tur diktatorên u zorbajên redkena.

Ma tarix de ke niadame, vêneme ke diktatorên her dayim biya belae sarê qomu. Sistemê diktatorên kotide ke saniyo pê, uza de tariberên raver şiya. Sarigureto binê bandira xo, haq u hukukinas nêkerdo, eve zulm u zorbajîye idare no ro. Hama peynîye de rejimê diktatorên her ca de rîjîyo. Azê isonî hazar serrîyo ke Jerva demokrasî lez keno. Wazeno ke seveta qomu her çî serbest bo, idarê dine gerekê destê dine de bo. Na serrunê peyênu de rejimê diktatorên taê welatu de rîjîya, çike fikir u leza demokrasî tenêna hover da biye qewetîn coka.

Tija Sodiri ki leza demokrasî de caê xo wertê qomê xo u bergê demokrasîyê dina de cêna.

TİJA SODIRI ÇAÊ SERBESTIYE WAZENA?

Riyê na dina de her millet wazeno ke qedêrê xo eve xo tayinkero. Na haqe, haqa

ma'lemiya, haqa isoniya. Ju haqa de biyêna. Yanê ita de gereke haqa ison bibo, serbestiya ison bibo. İson, kami de wazeno ciranên bikero, eve kami piya roniso, kami de piya idarê xo rono, gereke wayirê na haqe bo. Serê hardi de xêyle miletî, xêyle zon u kulturi estê. Tayê serbestê, taye ki binê destu derê. Xêyls tenu ki verva bindestên ceng do, do pêro, hetê politika ra, hetê zon u kulturi ra bio serbest.

Niade: Hindistan se-serruna avê verva İngiltere vejîya, koledariye darde we, bi serbest. Cezayir verva Fransa ame, eskerê koledariye pêyser piskit, bi serbest. Vietnam verva dewleta Hemilka ame, eskerê zorbaji kerd tever, bi serbest. Çiğaş ke haqa Yahudi i hardu sero esta ki, dewleta İsrail, qomê Filistin, welatê Filistinî ra est tever, welatê Filistin işgal kerd. Miletê Filistin tey da pêro, nika haqa xo gurete. Hona çiğaş ke problemê xo estê ki, ewro haê qederê xo eve xo tayin kenê, xo've xo, xo idare kenê.

Ewro ki Kırdaşi, Tamilî, Çeçenî seveta serbestiye, seveta tayinkerdena qederê xo ceng danê. Miletê Bosniya bile jê miletê Xırvatı, jê miletê Sırpu ju zon qesey keno, wazeno ke qederê xo ine ra cia, teyna tayinkero. Çike nêwazeno ke kamiya xo wertêra wedariyo.

Miletê Kırmanç-Zazay ki tarix de seveta tayinkerdena qederê xo dopêro, lez do. Miletê Kırmanç-Zazay tarix te ciranê Hermeniyu biyo, ciranê Kırdasu biyo. Na lezê xo ge teyna, gegane ki eve dine piya do. Mesela, Kırmançu tertelê Hermeni de eve hazaru Hermeni xelesnê. Kırmanç-Zazay tarixê xode cengo de hewl do. 1921, 1925, 1938 de dopêro. Mejilê xo, ne miletê bin rê haqaret bi, nê ki wast ke kesê bini bijerê binê bandira xo. İne wast

ke, haqa huya ke ama guretene, ayê pêyser bijerê. Seveta serbestiye, seveta qederê xo tayinkerdene dapêro.

Dewleta Tirki, eve zorbajên u hilekariye serbestiya na miletî kerde tomere, no milet've xu ki kerd've binê destu.

Coka, Tija Sodiri usilê na zorbajên u hilekariye vênena:

- ♦ Sistemê koledariye u bindestên rê vana: NÊ!
- ♦ Miletê xo Kırmanç-Zazay rê SERBESTIYE wazena.

Tija Sodiri, dewleta de nasiyonalista korre nêwazena. SERBESTIYE wazena. Wastêna SERBESTIYE ra nayine famkena:

- ♦ Gereke Kırmanç-Zaza qederê xo eve xo besêbikero tayinkero. Yanê kamji cirani de, kamji miletî de piya niseno ro, roniso; eve xo qarar bido ci.
- ♦ Tija Sodiri wazena ke, zon u kulturê xode, radon u televizyonê xode, qanun u adeletê xode, parlament u camatê xode serbest bo. Serbest bo ke, lewê miletê bini de, lewê kulturê bini de, ewe riwayis, têdust u têhet de ronisê. Yanê SERBESTIYA ma birayên, ciranên u haştiya.

Coka vame, gereke vrende eskerê dewlete teverbo ke, welatê ma serbest bo. Qomê ma kami de eve sene qeyde wazeno weşiya xo biramo, ayê eve xo tayinkero. İdareo de hoser, federasyon ya ki otonomi wazeno, çike wazeno o waxt beno araze.

TİJA SODIRI ÇAÊ TÊDUSTÊN WAZENA?

Ma de ju qesa esta, vanê: "Mird ke weno, vêsan têt niadano, Xızır çê dey rıznenol". Çike welatê made ki ju weno, ju tey niadano. Ju hukum keno, ju onceno. Ju zorbajên keno, dano piro, ju yeno piro-dayêne. Ju erzeno hepis, ju hepis beno. Ju kisen, ju kişino. Ju besekeno zonê xo keseykero, iyê bini rê tometa. Ju wayirê radon, televiziyon u qezetao, o bin cirê wayir niyo. Ju wayirê hukmatiyo, ju bêwayiro. Ju koledaro, teko bin koleo. Ju zof zof dewletiyo, ju ki honde ke vazê, honde feqiro.

Halê welatê ma hetê kultur u sosyali ra niaro.

Esker u poles qelewiyo ci, emir dano; hetêra rıznenol, hetêra vêsnenol. İsonê ma zorbajên u zorê çekê cendermu ra amo binê deşti, kerdo hêsir. Zon u kulturê xo amo tometekerdene. Camatê xo amo aǵmekerdene. Na raste de têdustên qe çina.

Coka:

- Tija Sodiri, lewê zovina qomu de TÊDUSTÊNA zon u kulturê qomê xo wazena.
- Hetê politika ra, hetê qanuni ra, hetê haqa mordemên u sosyali ra TÊDUSTÊN wazena.

Wastêna mawa têdustên rovlesnayêna zovina zon u kulturê niya. Welatê xode tometebiyêna zonê xo nêwazeme. Wazena ke neqiye wertêra wedariyo.

TİJA SODIRI ÇAÊ HAŞTIYE WAZENA?

Welatê made haştiye nê, postalê cendermu, sungiyê cendermu hukum kenê. İmparatorê Osmani verva haqa miletê

Balkanî vêjiya, verva serbestiya dine ame. Pê besenêkerd. Dewlata Osmani serrunê peyenu de verva Hermenu amê, ine ra zof ison qırkerd. Cumuriyetê Tırkiya na politika dewleta Osmani ramite, waxtê cengê huyê milli de Hermeni qırkerdi. Hetêra qırkerdi, hetêra ki inkar kerdi. Hermenu ra têpiya Kirmanc-Zazay u Kirdaşi koti era haq-hukukê xo dime. Hukmatê Cumuriyeti vake, "dawa mina milliye de mirê ardımkerê, ez haqa sima danu sima". İne (Sarê Dêrsimi tey niyo) dest da ve ci, hama peyniye de haqa nine nêamê werte. 1921, 1925, 1929-1930, 1938 de Kirmanc-Zazay ve Kirdasu ra haqa serbestiye, haqa xuya tedustên, haqa demoqrasi waste. Seve-ta na haqa xo, amey prodayên u qırkerdene.

Yanê kilmek ra, tarixê dewleta Osmani ra nat, Tırkiya de Haştiye nê, herb esto. Verva Kirmanc-Zazay u verva Kirdasu herb esto. Welatê Kirmanc-Zazay u welatê Kurdu amo işgalkerdene. Polês u cendermunê koledariye isonê Kirmanc-Zazay u Kirdaşi kerdo hêsir, welatê inê gureto binê bandira xo. Na qomu ra taê isoni qırkerdê, taê rusnê surginê peyê welatu. İson kerdo pêrsan, welat u tabiat kerdo xirave.

Tija Sodiri verva na politika xiravine, verva na politika nasiyonaliste, verva na politika herb u cengi vindena, coka HAŞTIYE wazena.

KILMEK RA:

Tija Sodiri zonena ke, welatê ma de koledariye hukum kena. Demoqrasi çino, serbestiye, têdustên u haştiye çina.

Tija Sodiri seveta demoqrasi, têdustên u serbestiya miletê Kirmanc-Zazay waze-na hover bido.

Zoneme ke Tirkîya de demoqrasi qe çino. Verêcoy Tirkîyade weçin bi, hama na weçin weçino de demokratik nêbi. Çêverê meclîşi Kirmanc-Zazay rê, Kirdaşii, Elewi, Yezidi u Asuri rê cadaye bi. Temsildarê qomê ma qe çinê bi. Tirkîya de çiqaçi parti u hereketi estê, têdepiya ki serva qomê ma xamê. Cemate mara duriyê. Î, yê ma niyê, ma temsil nêkenê. Weçin ra ravêr honde juri kerdî, serva miletê ma kêş qesê -çığa Jur bo ki- nêvake. Coka vame, qe ju parti u hereket ma temsil nêkeno, çike i weşiya qomê ma nêwazenê.

Na weçin de miletê Kirmanc-Zazay u miletê Kirdaşî rê serbestiya propaganda, serbestiya politika çinê biye. Coka mileti besnêkerd ke temsildarunê xo vezo wer-te, birusno parlamento.

Parlamentê Tirkî, parlamento de demokratik niyo. Çike na parlameto de heqa miletê Kirmanc-Zazay de, heqa Kirdasu sero, heqa Alewi sero, heqa Yezidu u Asuru sero, tertelê Hermenu sero qesey nêbeno. Hukmê Tivarê Konseyê Milli (Milli Güvenlik Konseyi) parlamentê Tirkî sero girano. Bizonê ke, hata ke meselê na qomu hal nêbi, Tirkîya de demoqrasi nino.

Komunist u sosyalistunê Tirkude ki xele-fe esta. Îne hetêra vatene, "ma seveta demoqrasi u têdustên, seveta haqa mordemên u haq-hukukê miletê bindeşti damepêro", heto binra ki hukmatê huyo nasyonalo milli, yanê hareketê kemalisti phoşt dêve ci, miletê bindeşti kerd pêrsan. Nika ki, komunist, sosyalist, devrimci u roştberê Tirkîya qusurde

niamedê, zof girs qeseymekerê, kamiya ma çika, ma kamime, tarixê ma çiko, ma memusnê.

Zon u kulturê miletê bindeşti rê tenê ki hurmet bikerê. Gos dê, hala problemê ine çiko, -çi niyo, kamiya xo çika. Ma phoşt-dariye dame dawa dina sosyale, iki gere-ke kamiya ma bimusê, bizonê u phoşt ma dê.

Ewru Tirkîya de verva Kirmanc-Zazay, verva Kirdasu ju herb esto. Tija Sodiri verva na herbi yena, ey naloti kena. Haqa haq-hukukê Kirmanc-Zazay u Kirdasu mudafa kena. Verva na herbê xiravini temsildariya politika Kirdasu esta, hama yê Kirmanc-Zazay çina.

Na rivat ra, Kirmanc-Zazay:

- Wazenê ke zon u zagonê yo, camatê xuyo siyasiyo demokrat pêsanê.
- Eve haştiye, bergê demoqrasi de têdustên u çamato de serbest wazenê.
- Wazenê ke xeyle kultur lewê juvini de, reng ve reng bêrê 'ra zon. Kes haqa keşi rê herresan mekeru.

Saldûm nak

Zoneme ke pêyniya zorbijên paqa. Politika ma rast u rakerdiya. Çi hêf ke têde nia niyê.

Niadame ke Kirdasu ra, komelunê Kirdasu ra ki taê nasiyonalisti verva Kirmanc-Zazay qesunê çewtu vanê.

Qesu sanenê Kirmanc-Zazau, verva per-lodunê dine yenê. Nêwazenê ke i zon u kulturê xode avêr şêrê. Na politika niane-ne politika de nnde niya, nêşikinaro miletê bindeşti. Çike Kirdaşî eve xo binê destu derê, wazenê ke verva koledariye, verva eskerê Tirkî qewğa serbestêni bidê. Coka, makul niyo ke, Kirdaşî verva

Kirmanc-Zazau qesu vazê. Î hurênda na qesunê çewtu de gereke dest bidê Kirmanc-Zazau. Verva koledariye, verva sistemê eskerê Tirk'î bergê demoqrasi de caê xo bijêrê, ni bergêy hira u girs kerê. Demokrat, roştber u newdarê Kirdasu gereke verva politika nasyonalistunê xo bêrê. Çike raa nasyonalimzi, raa de xiravna, isoni bena teng u tari.

- ♦ Mejiîlê Tija Sodiri, nosyonalizmo korr nê, politika de hira u toleranse wazeno.
- ♦ A zorbajên nê, demoqrasi, têdustên, serbestiye u haştiye wazena.

Tija Sodiri na politika xode rastâ, wazena na raa raştiye de şêro.

Amorê Tija Sodiriyo viren ke vêjiya, miletê Kirmanc-Zazay bi sa. Vejiayêna Tija Sodiri rê iyê ke demoqrati u avêrberê, wazenê ke qomê xo binê çapolu ra raxeleşiyo, jêde yi bi sa. Ma niada ke saêke tija welati riye miletî ro newe vêjiya. Saêke roştâ tiji çimunê miletê made berreqina. Tayine Tija Sodiri qomê marê xêrkerde. Tayinê ki wast ke emegê xo tey bibo, nayine firra bojunê ma jêdnê. Ma zona ke, demake sarê ma motazê qilawuzê de demoqrati u newdariyo.

Têl-tuki ki qariay, sarê xo da kemer u kuçu ro, hewnê xo rema. U taê ki dayna ravêr şî, vake "Kirmanc-Zazay rê serbestiye çika? Çiyo henen çinol.. Zaza qomo de hoser niyo!.. Zonê xo doçikê zonê Kirdaşi yol.. uçb."

De, ma se vajimel, Vanê: Hora sima qe sarê xo wemedarê, ma dima kas bê, binê

destunê made bilawatiyê, şiya made bimanê, simarê ki beso, marê ki...! Serva ma her çi biwazê, hama serva xo qetyal.. Se vajime, demake wato "tarix dekerrino" rašto. Kole ki xorê kole wazeno.

Ninu rê kilmekra nia vame:

Sa u sorra mewanê! Sima ke serva xo çi wazenê, serva ma ki biwazê ke piya bigurime. Emegê miletê ma na wertu ra heder mekerê! Serbestiya ke xorê wazenê, qomê marê nêwazenê; serva a serbestiya henêne çêl-çukê ma xo dima kas mekerê. "Stran-mitran" ki welatê made nêvajinê. Miletê ma wazeno ke welatê xode lawikunê xo gosdo, "stran-mitran" nê. Politika rovlêşnayêna binê ki sima mekerê! Qesa ma na gavar de nika honde ra.

Çiğaçi herêy mendê ki, haê endi kom u hereketê ma ki piya gurinê. Tija Sodiri, Ware, Kormişkan u Desmala Sure serva dare-estêna Seyid Rizay u alvonzunê dêyju beyanname vet u kerd ağme. Gureo de nianen hona made neweo. Jubiyên u piya guriayiş çi hêf ke hona ravêr nêşiyu. Ma omid keme ke nara têpiya karo nianen dayna ravêr sono u gureo de hewl yeno werte.

Wendoğê delali.

Amoro viren u na amorde kêmasiya ma çika, çi niya; -beno ke esta- marê ke vazê, beme sa.

Wes u war bimanê!

Hata reyna.

"Mordem gere zonê xo ra duri vozhêdo. Dûna de mordem be zonê xo beno mordem, yêno werte."

AREYİZ U HUNERÊ XO

Mustafa Düzgün

1. Areyiz Kam o, Koti ra wo?:

Areyiz leqema xu ya sayirêni ya; namê xu yo heq, kîlam u şieronê xo de nêdekerneno. Naye ra têde eyi ebe na leqema xo, yanê ebe namê *Areyiz*'i nas kenê. Eke eyi ra pers kena, o na namê xo ra raji niyo. Vano belka tayê vanê "aşirtêni" keno, coka na name gureto. Çike *Areyizo* (*Areyizan*, *Areyizu*) aşirada Dêrsimi ya kan a. Vatena *Areyiz*'i ra gore, wextê xo de, eyi necariye (marangojiye) kerda. Rivatê kar u gurê xo ra wertê dewonê Qızıl Kiliseyi de xêlê feteliyo. Hetê kar u şinata xo ra ciraamayê biyo, coka mîleti tîm ra deyi pêyna u qedrê deyi gureto ra. Eke hereyi mendo, nêşiyoy wertê dewonê Qızıl Kiliseyi, sari zuvini ra pers kerdo, vato "Lawo *Areyiz* koti yo, kata şiyoy, koti mend, ça nino?" Ebe na hal indi ebe namê xu yo xêr nê, ebe namê *Areyiz*'i wertê camati de amo nas kerdene. Axirê coka eyi na leqema *Areyiz*'i şier u kîlamonê xo de dekerna. Hetêra ki namewodê kilm o, şiero de rehet vacino. A wa na wa *Areyiz* ke

kîlamêda xo vano ya şierade xo nusneno, na namê xo çeküyonê cayê pêyniye de tîm dekerneno.

Areyiz Dêrsim ra wo. Dewade Qızıl Kiliseyi de amo dina. Jê jêderiyê sarê Dêrsimi, serra maye ra biyena *Areyiz*'i ki *nufuse* de rast qeyd nêkerda; raştiye de o serra 1940'i de amo dina, ama şinasnama xo de o serra 1944'i de amo nustene. Çim zuvini ginayina de mîn u xo de *Areyiz*'i mî ra niya neqil kerd. Coka wexto ke ma, tarixê maye ra biyena *Areyiz*'i sero vindeme, gere serra 1940'i rast qevul keme. Naye ra gore *Areyiz* nika poncas u ponc serri der o. Sukir be Heqi ke hona wes u warr o; emrode wes, derg u pırr cî rê wazeme. Dewa ke *Areyiz* tede amo dina beze biya, owa simitene tede çine biya. Seweta owa simitene, nê mî sate şiyê u nê mî sate amê yanê satê ke besebikerê xo rê owe simitene biyarê bîsimê.

Tavi hardo bez de bax-baxçe be zerzewati ra ki nêbenê. Se ke *Areyiz* vano, na rivat ra sarê dormeyi nêwasto ke

çênonê xo bidê xortonê dewa Areyiz'i. Axirê rozê *Areyiz* be xo ki kuto vayê sewda ver, mîlet rusno u çêneke maye ra da wastene; hama maa çêneke vato "Dewa ino bez a, owa simitene tede çina. Ez çêna xo nêdan xortonê a dewe." Yanê sarê na dewe ebe na zametê xo nêmendê, sero ki sarê dewonê dormi kutê mîrodê xortonê na dewe ver.

Na dewe de, mektev, *Otuz Sekiz*¹ ra têpiya biyo ra. Wexto ke *Areyiz* şiyoy mektev, hona howt-heşt serri de biyo. Malimê xo, malimo heq nêbiyo, "êgîmen"² biyo.

Jê têde domononê Kirmanciye, na mektev de *Areyiz*'i ki malimo ra xêlê papareyê werdê. Vano:

"Malimo, domoni kerdêne muxbir u fitêne zumini dima. Kami ke tever ra ya çê xo de xêrca Tırki "zonode bin"³ qesey kerd, i muxbiro amênê malimi de gerrê yi havalê xo kerdênê. Naye ser, malim ki cı ra herdiyênê, pernêne ser, hata dêne pı ro. O wext de malimi jêderi sarê Dêrsimi ra bi. Dewlete berdivi daivi wendene, kerdivi pil, peyser rusnayvi wertê mîleti. Cenci bi, wastêne ke Tırkiyode wes u rind qesey bikerê. Coka niya honde televo ser de şiyêne, zor dêne cı."

Na mektevo vîrên de çiyode bin o ke diqetê *Areyiz*'i onto "Dismenayina Yewnani" biya. Çıke mektev de malimo tum qalê na dismenayine kerdo.

Areyiz ke hona domonê des u dı-des u hirê serri biyo, şiyoy Estemol ke be sebikero bigureyiyoy, hal u dabarê (idarê) çê xo rê wayir bo. Uza Estemol de mordemêde xo beno, o cı rê wayirêni keno. *Areyiz* Estemol de karê kufa (kûfeci) keno. Kufa xo poştı sero bena, xo rê nata bota sono yêno. Jü ke veng da, kar da cı keno; eke keşi veng a nêda, hurendiya xo de vindeno. Nat u dotê eyi de domoni kenê hayleme, vanê "Kûfeci! Kûfeci!" ke xo rê kar pêyda bikerê, o sermonê xo ver nêqireno, hurendiya xo de hen bêveng maneno. Axirê o hona jê domononê bino çimeroşt nêbeno. Tavi kar u qezencê xo ki rind nêsono. Ebe na hal werte ra tayê wext vêreno ra. Rozê welat ra (seweta mordemê *Areyiz*'i) têl danê, vanê "Lawo kevaniya to nêwes a, mevînde bê!" Naye ser, mordemê *Areyiz*'i sono lêwê misayivê xu yê Kurêsiji, vano "Misayiv ez son welat, na lazek babokê tû yo. Eke besenêkena vase, ke besenêkena bavok bê ez xo de ben". Misayivo Kurêsiyo vano "Wertê ma de iqrarê Eli

¹ Qesa "Otuz Sekiz"i qesade Tırki ya. Sarê Dêrsimi ki xora Tırki ra gureta. Sewta name kerdena Qırımê 1937- 38'i kar yêna. Tayê vanê, "Sima ça na qesa Tırki tum kar anê"; tavi i yê ke niya vanê, ca u mana na qesa rind nêzonênê. Na qese, qediamo ke Dewleta Tırke, serronê Hiris u Hot- Hiris u Heştî de Dêrsim de kerdo, eyi ano ra zon.

² O wext tayê keso ke tenê senik wendis bi, berdene "Köy Enstitüsü" de tenê qurs dêne cı, rusnêne dewo ke wendis domono musnê. Malimonê niyanêno rê Tırki de vatênê "Egîtmen".

³ "Zonode bin" ra qesit o vi ke, qesa Kürtçe/Zazaca/Kurmanci nêcêrê zonê xo ser. Hama se ke vatêne "Zono bin", indi têdine fam kerdêne ke malim se vano.

yo, tı ça niya vana! Va lêwê mı de vindero!"

Mordemê Areyiz'i *Duzali*, saneno cı sono welat. Oiyina deyi ra hirê roji têpiya Misayiv, çopola *Areyiz'i* de cêno çê ra erzeno tever. *Areyiz* orxanê xo pılosneno xo ro, kufa xo erzeno poştiya xo, kose be kose fetelino. Tever ra maneno, vêsan têsan maneno, hata qutiyonê çopi de çiyê werdene keno sayê. Jêde derg nêkeri, *Areyiz* be xo kılamade xo de na rozonê xu yê çetino kılamade xo de wes ano ra zon, niya vano:

AMUNE ONDÊRÊ ESTEMOLÎ DE VEJÎNE⁴

Sowti⁵ verde sona kemera girozine
Kewtu' ra raye, serra poncas u şeşine
Amune ondêrê *Estemoli de vejine*
Kerde ho ra kufa çarşi de feteline
Dızdu kufa mı tırta ez kerdu bê nune
Bine berduş çarşi de feteline
Xêlê dostê ma bi, mı ra vozda têdine

Lêwê mı de gureyino derezayê mı
Duzali yo
Ez berdo lêwê bavayê minê *Kurêsiji*⁶
Vano "misayiv⁷ ez sonu ondêrê
welati
*Gunêka, na lazek domon o, babokê
tû yo*
Vano "misayiv meterse
*Wertê ma de iqrarê Eli*⁸ yo!"
*Ewro hirê roji yo derezayê mı Duzali
şiyoye*
*Bavayê min ê Kurêsiji ez esto verê
çêveri*
Vano "cayê piyê to ewro ita niyo!"

Tever ra serd o puk o aralixê, asma
Guzo
*Kopriyê Qalata*⁹ de fetelinu, nat u
dotê ho ondêrê denizo
*Şine ondêrê xani tede fetelino jüyode
qızoye*
*Oda be oda binê ho xeşir o, zerê ho
çixa hewasızoye*
Tede milet zaf o, têde miletto arsız o

⁴ Na kılame, ya ki kılamade niyanêne -ke zof cayê xo zuvini ra ciya yê- *Piya* (Axustos 1989, amor 8, riper 32) de çap biya. Se ke mı va, na kılame ke mı ita de nusnê, *Areyiz'i* be xo ke çitür nusnê u mı rê rusnê heni jê xo amê nustene. Ne jêde ne kemi... Hama nusteyê *Piya*, nustena ma ra u yê sairê na kılamo ra (yanê yê *Areyiz'i* ra, anagorê a nusxa wa ke ma rê rusna) xêlê ferq keno. Na ferqê ke ma qal keme, tayê ref û qesê çeküyo de xo keno eskera u tayê ki ferqê wertê zonê *Piya* be yê sairî ra yêno. Na ca de mecal çino ke ma na ferqê wertê hurdimêna çapo sero vinderime.

⁵ Sowuto, mazrade *Qızıl Kiliseyi* (Nazmiya) ya.

⁶ *Kurêso/Kurêsan aşirade gurs u hira wa*. Hem jê aşire say bena, hem ki jê qebilade *Ehl-i Beyti* hasavina. *Aşirê Dêrsimê Kani jêderi talibê Kurêsan ê*. Coka sair vano "*Bavayê Min ê Kurêsiji*".

⁷ *Misayiv: Misayiv birayê dinalig u axirete wo*. *Iqrarode giran o*. İson na dina de çikê xo ke esto, misayivê xo bare keno. *Misayivî, xêr u şerê jüvini ra mesul ê*. *Piya urzenê ra çengeldariye u piya dare ra yêne warr...* Coka cı ra vanê "*Iqrarê Eli*" yo.

⁸ *Iqrarê Eli: Vanê misayivêni Eli u Mehemedî ra menda*. Misayiv/e gere coru misayivê/a xo rê xiyanete nêkero.

⁹ *Kopriyê Qalata: Tırki vanê Galata Koprüstü, Estemol der o, Kirmancki de Pirdê Qalata vacino*.

Ardo tenê dedete saneno ma ro jüyo-
de vizo
Nê lalawo jü werte de fetelino jüyode
ğizo
Sodir ustü ra ke wertê Tırku de bine
pırrê aspizo.

Vanê ondêrê Estemoli hêni yo
Qurisê peri cevê mı de qediyö
Tari yo cayê rakutene mı nêdiyö
Vanê jüyode Laz¹⁰ deniz de xeneqiyö
Ez şine kewtune wertê taxtu, hedel u
tawat ro min ê feqiri biriyo
Ewro hirê roz u hirê sewi yo, loqmê
nu gula mı ro nêşiyö

Ewro roza des u poncine qediyö
Amune ke ho rê şêri hetê Qadi-
koyiyê¹¹
Çêverê firrîne de ho rê qutiya çopi mı
diyö
Şine kerde sayê tede veciyö çivıka
somiye
Dota mı de veciyö xanımade susliye¹²
Sana dormê çimonê ho tenê boya
kewiyö
Mı cı ra pers kerde raa Qadikoyiyö
Vana "o dust de so ondêra Qere-
koyiyö"¹³.

Areyiz vano mı ra asena sarayiyö
Amune Qerekoyiyö mı diyö
Mı va, "ez son hetê Qadikoyiyö"
Va ke "sona ha vapura sıpiyö"
Ez amune ke şêri ondêra gemiyö
Jüyi mı ra waste bileta kewiyö
Estemol de dariya we din u islamiyö
A roze aqıl ame ondêra Kırmancıyö¹⁴

Se ke na kılama xo de ki qe nêdano
we, Areyiz, zamet u pêrisaniya xo es-
kera eskera vano. Axırê Areyiz'i Este-
mol de zaf tenge diyö. Hama se ke
biyo biyo, sukır be Heqi ke pay ra
mendo, na rozonê xo ra dersê hewli
vetê. Yanê dest tol nêveciyö, sare u
zerrê xo tim xêre ser kerdo pırr. Vano
"A roze aqıl ame ondêra Kırmancıyö".
Na hal-mecal ra xêlê têpiya, Areyiz
onceno sono welat.
Sono kê dewa dine de "Kesim"¹⁵
esto, milet sono mitahidi rê koliyo
bırrneno, onceno depo u xo rê qe-
zenc kenö. Areyiz ki kuno na kar, uza
gureyino. Êndi xortek o, rozê hewnê
vineno u na ri ra kuno sewda çêneka-
de rindeke ver. Sairê ma na hewnê xo
mı rê niya neqıl kerde:

¹⁰ Laz'i Qere Dengiz de manemê. Ni jêderi karê dengji kenê, vajime ke moşi cênê, şileciyo anê
benê... Yanê karê serê deryayi u kelek u gemiyö ine ra pers beno. Laji ki miletêde xo ser ê.

¹¹ Qadikoyiyö: Estemol de yaxê Anadoliyö rê vanê Kadıköy.

¹² Xanıma susliye, qesade Tırki ya; Kırmancı de vanê xanımade xemelnayıyö. Tavi sair naye zone-
no, hama qesa Tırki kenö werte ra.

¹³ Qerekoyiyö: Estemol der a, vanê Karaköy.

¹⁴ Kırmancıyö: Welato ke mileto Kırmanc, yanê sarê Dêrsimi sero mıqerim o.

¹⁵ Kesim: Qesade Tırki ya, eslê xo de "kesim" o. Dewletê qerar dana ke birê na ya ha mıntıqa
bıbirriyo, koli bo, boncê biyarê falan depo u uza re sewq kerê caonê bino, nayê rê vanê "kesim".
Yanê bırrnayis.

"Hewn de, ez be jü çêneke ra şime cayê de vejyayme. Şime huzirê piri, mekanê piri, çiyô henê. Yi kokımı tosê uwe kerde pırre dê a çêneke ke bido mı. Maa çêneke amê, a uwe gurete verdê de. Ayê de ez heşiyô pê ke mı hewn diyo. Adirê mı biyo berz. Şîna a çêneke verê çimonê mı der a, mı ra duri nêkuna. A roze desinde qere sewda kote ra mı."

Tavi na hewnê xo ra dime, *Areyiz* o xortêk xêlê vurino. A çêneke tim verê çimo der a, sare u goyilê eyi ra qe nêvejina! Werdêne u kerdene ra birri-
no. Havalê xo sonê perrojîya xo wenê, o tey nêsono. Sono binê darê de, ya verê kemerê de niseno ro, sarê xo cêno wertê destonê xo, xo rê bër-
veno. Havalê xo merex kenê, cı ra pers kenê. Musenê ke hal mecal niya!.. Na havalô xortek kuto vayê sewda ver. Cêrenê vero, cêrenê sero, vanê lawo "No tenê hewnô to diyo, ça ho honde pêrisan kena..." fayde nêkeno.

Kırmancıye de ki sairê camati, sairê mileti, bê "destur" nêbenê. Gere ya hewnê xo de ya batinê xo de destê piri ra, destê kalode herdise sıpeyi ra, destê çenekade pore derge u ri jê asm u roji ra, ya soyê, ya fincikê şerbet, ya mesrefê şerav, ya kundêzê owe bijêrê bısımê ke verê çimonê xo rabo,

heqîqete çika jê vatena xo bivino. Gere perda verê çimo ra şêro ke xo rind berzo vırara *sewda*. Sewda ke ser de guret, indi tomır dest de beno bilbil; vırniya çeküyo u qeydo hata pêyniye bena ra! *Edebiyatê Eleviyo* de -cı Tirki de u çı zonê ma u zononê bino de bo-sairê camati, sairê xelki, ya sairê sarê xo, tim na "Doli" ¹⁶ ra simenê! Her jü wayirê hêkatade "Doli" dest ra gurete-
ne u simitene wo. Se ke *Pir Sultan Abdali* destê *Heci Bekteşi* ra gureto, *Areyiz* ê ma ki, ebe *desturê piri*, destê çenekade rindeke ra... Hama maa çêneke kuta bextê çêna xo be bextê *Areyiz*'i ver, nêwasto ke xortekê ma besebıkero bivo *Areyiz* ê ma wo sair. Sukır be Heqi ke mîrodê maa çêneke nêbiyo, xeyretê aye owe de şiyô. Çıxa çêna xo nêda *Areyiz*'i ki, besenêkerdo vırniya vayê sewda bijêro u sairêniya *Areyiz*'i rê mani bo. Çı ke *Areyiz* ê ma hem vayê sewda xo sero vato, ser de ki a wa na wa derd u kulê miletê xo sero her vano ke vano. Na kılama *Areyiz*'i de beno ke a çêneka pore derg u name *Elife* tenêna nêjdi ra nas bikeme:

*ELİFE*¹⁷

Tı çêna Muzirê Hesê Qoti
Şine mı to rê zernê suri guretî
Çına rê to cigeri mı zere de poti
Kewtu ra to dime nêzu sonu koti

¹⁶ *Doli: Simitenadê mimbarek a. Ya destê piri ra, ya destê Xıziri ra cêrino. Kami ke simit verê çimonê xo beno ra, her çı zêlal vineno, cangoziyê xo beno ra. Mesela beno zanox, beno sair, beno wayirê kırametel.. Doli gegane owa, gega ki serav o, simitena.*

¹⁷ *Na name mı na pa. Nusxa wa ke Areyiz'i rusna uza de na pa çino. Lawikê ke Areyiji heqa ceniko de vatê teyna na niya. Çond teneyi vatê rind pê nêzoneme, hama honde ke ez pê zonen ebe namê Royale, perçama Piya (Payızopoyên 1989, amor 9) de ki lawikade xu ya wes a ceniyo biya vıla.*

Erê tı Mazra de ama dūna
Pêskarê mı biya na qere sewda¹⁸
Ho u to sero vato na hewa
Der u cira amo ve şêrê ma

Na bezna rindeka tenike
Çıxa biya sermonıke
Hevê uwe biya gula mı ke
Elifê dewa ma de bena veyvıke

Na dūna keşi rê mal nêbiya
Mı tı hewnê ho de diya
Tı qısmetê mı de vejıya
Maa to ama mı ra herediya

Porê Elifâ mı çıxa dergo
Mı nisanê Elifâ ho cı rê berdo
Maa to mirod mı çım de verdo
Xızır¹⁹ maa to rê naye nêverdo

A "qere sewda" dime, Areyiz rozê sono çêyê ke xo rê qılmê owe bısimo. Se ke çêver de kuno zerre, eke çı bivino, a çêneka ke hewnê xo de diya ha wo uza ronışti ya! Hen pay ra, çımê xo çımonê çêneke ra manenê... Se ke na kılama xu ya serêne de vano, Areyiz ano tayê "zernonê suro" herineno, dano pilonê xo, ine cênê terknenê sonê çê piyê çêneke (çê *Muzirê Hesê Qoti*) ke ebe emrê Heqi çêneke cı rê biwazê. Axırê maa çêneke raji nêbena, nêna hurê; vana "Dewa dine bez a, uwa sımıtene te de çına, ez çêna xo nêdan a dewe!" Mordem ke fekê Areyiz'i ra vaco, *Maa to mirod*

mı çım de verdo / Xızır maa to rê naye nêverdo. Nêzon maye ke çêna xo bidêne Areyiz'i, yi xorteki ra na Areyiz ê ma wo sair veciyênê, ya nê? Kam çı zono, belka xêra xo na biya... Areyiz esqê a çêneka pore derge ra têpiya xo rê zewecino. Çı hêf ke hona ses asmi ser ra sonê veyvıka xo mirena. Aye ser sono eskeriye. Eskeriye ra têpiya onca zewecino. Areyiz ê ma wo ke nıka kamil o, wayirê zav u zêci yo, indi vayê yi hewnê xo ra xeleşıyo ya nê? Tavi cüavê na perşi teyna sair be xo besekeno bıdo. Hama çıyo ke esker ra wo, u wo ke, Areyiz'i mixenetiya maa çêneke sıkıta! Owa ke piri dabi çêneke ke bıdo Areyiz'i, maye dest sanabi ver, sair ê ma destê aye ra gureta u hata dilapa pêyene sımıta! Coka honde jê deronê usarri gurreno, şên o, wayirê ber u mosilode ebe hir u bereket o...

Heya a roza ke çımê Areyiz'i o çê de gineno çêneke, vanê "Bava²⁰ amo dewe, esmo cem cêrino". Seke na xevere cêno, xora cı rê ki mane wo, seweta vinayına a çêneke, a sewe uza maneno, maneno u o son de sono cem.

Hama hewa Areyiz'i vuriya, indi o lazeko virên niyo! Riyê xo nêhuyino, hurendiya xo de nêvındeno! Ne pozxiniya xo ne sermonikiya xo menda, owa riyê xo rijıya, şırqe şırqa xu ya! Hên beno ke Areyiz edeb-erkanê cemi ra vecino. Axırê Bava, Areyiz'i urznenno ra dare u cı ra sorxi-sewal keno...

¹⁸ Qere sewda: Qesade Tırki ya, yanê kara sevda. Kirmancki de besekeme vajime sewda şıyaye.

¹⁹ Naza de zotu dano, hêfê xo hawalê Xıziri keno.

²⁰ Sarê Dêrsımı pir u rayverê xo rê vano "Bava", ciniyonê Bavawo rê ki vano "Ana".

A sewe ra dime *Areyiz* sono tomirê xo ebe destonê xo virazeno u dest ke no piro ke "derdê eyi yê *Areyiz*'i ra ki jêderi yê". *Areyiz* na cemo ke tede urzno ra "çengeldariye"²¹, dî-hirê çeküyo ki erzeno deyi ser, ala se vano:

*Ma cem gureto sewa Yeniye
Pil ra ve qız ameyme çengeldariye
Çı xirave ke esta na cemê ma ra duri fiye
Koti menda Xızirê sata tenganiye!*

*Rozê Xıziri*²² yo sewi çıxa biyê weşi
*Qırvani kerdê çileyi sane ve serê dêşi
Cemê ma de amê pêser na dewrêşi
Cem gureto veng danê to Kurêşi*²³

*Wertê hard u asmêni biyo pirê gul u nuri
Hewarê ma de bêro qılawuzê piri
Çı xirave ke esta az u uzê ma ra berze duri
Qom û yêlê ma coru meke rastê qusiri*

*Ma cem gureto xêlê sewe şikiye*²⁴
*Ma qal ardo ra qalê ray Haqiye
Areyiz te de usto ra çengeldariye*

*Hewarê ma de bêro qılawuzê Bonê Muxundiye*²⁵

2. Tesirê Tayê Meselo:

Areyiz vano "wexto ke Qadikoyiye de mi kufeciye ni kerdênê", non kerdêne kufa xo, berdêne dukano ra bare kerdêne. Dukanciyo, ya tayê mordemê ke rastê mi biyêne, mi ra vatêne "Kızılbaş", "Mum söndüren Kızılbaş (Qızılbaşo ke mumi sayneno we)", "Kuyruklu Kürt (Kurdo ebe dım)"... Hama vano "ebe nêtode xıravın nê", sayê ke pê deyi yaraniye kerda. Onca ki xiyali o gureto, ni ça ci ra hên vanê? Mana na qeso çık a? Axirê ni qeseyi ci rê wes niyamê, gega hêrs kewto, gega xo be xo herediyo. Naye ser *Areyiz* xo be xo qerar cêno ke na qeseyi çikê, mana xo çika, ça sar niya vano, şêro pers kero, xo rê bîmuso. Wertê naskerdixonê xo ra fetelino, kami ra ke pers keno, tayê vanê "gos ro ci mene yi Hêjidê", tayê bini çiyode bin vanê. Axirê cûabê sewalonê xo era dest nêfîno, merexê xo def nêbeno. Bado sono lêwê jüyêdê kokimi, derdê xo ci rê qesey keno. O ano jê **Hüsniye, Bektaşiligin İçyüzü**

²¹ Çengeldariye: Dara Mansuri rê vanê. Çı ke Hallac-i Mansur darde kerdo, na torê dare halê Mansuri yo dardekerdene ano ra zon. Wextê cem u camati de, qeso ke qusur u tezêlê xo esto, urznenê ra na dare.

²² Rozê Xıziri, peyniyê asma Gucige u serê asma Sibate de, hirê roji cêrino. Na hefto de qırvani benê, jiyari vejînê, rozeyi cêrinê.

²³ Kurês, cedê Kurêsan o. Kirameta xo zaf biya. Mesela dewrêşê Kurêsan adir kuyê ki nêvêsenê! Dewrêşi cem cênê, venga Heqi danê, Kurêşi ra ardim wazenê...

²⁴ Hata sewe nêşkiyo, cem nêcêrino, venga Heqi nêdanê. Gere sewe bişkiyo.

²⁵ Moxindiye de bonê Bava Mansuri esto. Dês o, vanê Bava Mansur nişto ro i dêşi verva Kurêşi şiyoye. Coka Kurêşi Bava Mansuri rê Heq vato, kelê xo birno...

²⁶ namê tayê kitavo dano *Areyiz'i*. Vano "so nine bijê biwane". Sairê ma ni kitavo ra *Bekteşiyêni* museno u beno *Bekteşi*. Xora çêode Elewi ra yêno, çitur nêbo na heqe de jêde-senik pilonê xo ra tayê qeseyi hesnê.

Eke beno *Bekteşi*, dest keno piro ebe Tırki bêyito vano. Wextê niya sono. Tavi na mabên de tenê meselonê dinimani sero ki sarê xo qefelneno. Tayê *sewali* vejîne virniya *Areyiz'i*, jê "Na Pêxambero ça seweta dinê xo mordem kisto? Axirê keso ke mordem kiseno beno qetil!" Onca "Heqi ça çor kitavi rusnê? Ma zu kitav bes nêbi?.."

Na perşi ke niya têdîma yêne sonê, *Areyiz*, *Bekteşiyêni* de ki derdê xo rê derman nêvineno u indi xo rê oncino kosê xo.

Axirê *Areyiz* xêlê kuno ra dini dime, tayvet dinê İslami dime. Se ke keno merexê xo def nêbeno. Niyadano ke din de *vatene be kerdene ra zuvini nêcênê*. Qese kuno virniya qeseyi, fikirê raa fikirêde binî birneno; ya ki raste be çewte ra zuvini ra cêra nêbenê. Na ri ra qerarê xo dano ke o çêver ra duri kuyo.

3. Zonê Xo de Nustene u Vatene:

Na hal-mecali lêwe de, *Areyiz* niyadano ke dorme de her kes zonê xo de qesey keno. Zonê xo de lawiko vano, zonê xo de dano-cêno. Ma ça o nêkero! Se ke sar vano "*Ma ça sari rê heq a, teyna eyi rê tomet a*". *Areyiz* na mesela xu ya zonê xo, zonê Dımilki

(Zazaki, Kırmancki) çüabê sewalonê mı de- niya neql kenô:

"Mı niyadêne ke her kes zonê xo qesey keno. Ma ma qey zonê xo qesey nêkeme? Dasê serri ra avêr hetê ma de, dormê ma de, miletî pê zonê xo kay kerdêne. Maonê ma vatêne ke 'Tew no ki sono *Tırki* museno, beno mordem, yêno ma xelesneno!..' Ni qeseyi ma kerdêne gosê xo. Ma wastêne ke tenêna rındek *Tırki* qesey bikeme.

Dime ra aqıl ame sarê mı ke mordem gere zonê xo ra duri voznêdo. Aqıl ama sarê mı ke duna de mordem (e)be zonê xo beno mordem, yêno werte."

Zonê ke hona bê elifba yê, kulturê ke hona zonê miletî sero yê u nênuşiyê u nêkutê kitavo, halê têdine jê yê ma wo. Hem milet be xo xor vineno, hem sarê teveri... Çıke na çax de tayê miletî u tayê kulturî zof avêr şiyê, zof raye gureta. Ebe milyono kitavê xo estê, perrcama(perlodi) u roznamê xo ebe se u hazaro morinê. Keşê na welato pêro zonê xo de wendis ê. Mektevo virên ra bîje hata universita u mektevonê berzonê bino, têdinê rê wayir ê... Ma yê sarê Dêrsimî çikê xo esto? Coka sarê ma bavetê zon u kulturê xo de tenê sist o, qayim pê nêcêno. Seke na vatena *Areyiz'i* de ki eskera beno tayê pê zonê xo "kay kenê"; tayê ki hen inam kenê ke domonê xo çıqa *Tırki* rınd bimusê honde rınd beno. Tavi mordem gere na sewet ra isanê xo gunekar nêkero; çike miletê ke

²⁶ Kitavê *Bêkteşiyêni* u yê *Eleviyêni* yê.

hona wayirê dewleta xo nêbiyê, kar u gurê welatê xo zon u kulturê xo de nêkenê, zonê ine hetê weşıya camati ra u hetê dabara (gêçim, ekonomi) camati ra bê "qimet" o! Vacime ke mordemo ke *Tırki* wendo, besekeno xo rê kar pêyda bikero, kar u barê dewlete de ca bijero. Ma uwo ke xora *Kırmancki* zoneno, na halê ewroyi de besenêkeno raa xo vezo... Qesa kilme a wa ke, milet hata xo ra bawer nêbo u bavokê xo nêveciyo, wayirê mal u dewleta xo nêbo, na sistina xo ra besenêkeno bixeleşiyo. Mordem gere hetê ra zon u kulturê xo avêr bero, heto bin ra ki fikir u hissiyat u zonayina xo rê wayir biyayine şên kero ke, roze be roze qima be ma bêro...

Areyiz'i qimet do zonê xu ye pira inan kaliko. Vatena eyi ra gore "Hiris u ponz seriyo" o "na kılamu vano". Yanê eyi dormê serronê 1953 de dest kerdo piro, zonê xo de kılami vatê. Hem xo ver ra imis kerdê, hem ki "*Kılâmê Kırmanciye*"²⁷ vatê. Hama na kılâmê ke serronê 1953 de imis kerdê, *Areyiz*'i cayê de nusnê, kerdê vila (neşır kerdê) ya teyna kerdê qeyde u ebe veng vatê? Axirê na sate de besenêkeme çime ra cüabê na bîdime. Belka -jê saironê xo ra avêr- çitur imis kerdê, hen aqilê xo de guretê? Vacime ke eke şıyo koti, uza de miletı cı ra mınete kerda u eyi ki kılâmê xo cı rê vatê? Çı ke i serro de nustena Dimilki hama hama qe çinebiye, tayvet koyê Dêrsimi de zof zof zayıfe biye. Xora verozu ki sairo kılâmê xo imis kerdê, bado ki wertê camati de ebe qeyde

vatê, ya ki amê vatene. Niya niya, pıra pıra wertê miletı de biyê vila, indi rozê ama ke her hetê welati de lawikê dine vaciye. Aye ra têpiya indi biyê lawikê miletı. Kami imis kerdê, sairê xo kam o, indi keşı pê nêzono. Coka vanê "kılâmê anonimi", yanê kılâmê ke sairê ine diyar niyo, ya ki kılâmê camati u yê *Kırmanciye*.

Eskera wo ke kılâmê *Areyiz*'i, na sate ra têpiya, indi ne benê vindi, ne ki *imiskarê* dine werte ra sırr beno. Çı ke indi kewtê kaseto, kaseto de vaciyê; defter u perçama u rozname u kitavo de nuşiyê. Onca sairê dine, yanê *Areyiz*'i, çeküyonê pênon ê her kılama xo de namê xo dekerno. Saironê kanon ê *Kırmanciye* ke niya bikerdêne, jê *Areyiz*'i namê xo bidekernêne, helbet *imiskarê* kılame vindi nêbiyêne. Dang be dang, ber be ber têdine zonenê ke sairê na lawike falan kes o, yan falan kes a.

Derd u kulê *Areyiz*'i, qorikerdene u avêrberdana zon u kulturê pi-kalikonê xu yo. Vano:

"Zonê ma hondê vazê nika wertê adiri der o. Na zonê xo vejime biyame werte, cı rê wayir vejime. Nika tayê vanê ke zonê ma çino... İyê ke fam kenê cı rê hurmetê mı esto, iyê ke fam nêkenê ki cı ra towa nêvan! Riyê na homete de her milet be zonê xo qesey keno... Zof olvozê ma yê paki, xaşi estê. Tayê ca ki wendo, nuna xo ki zoni sero wo. Wertê morde-monê xo ra birriyê ra. Dewleta *Tırki* ra remê amê welatê Alafranga. Tayê

²⁷ *Kılâmê Kırmanciye: Kılâmê ke Kırmanciye de vacine, imiskarê xo nêzonino, yanê anonim ê. Areyiz teyna yê xo nê, kılamonê Kırmanciye ki norreno.*

miletê ma kuto Tırko dima, vano ez Tırk o. Halbî ke welato ke cı ra amo beli yo..."

Se ke aseno Areyiz jêde ebe hêrs niyo, rew rew nêqarino. Teyna mordemê tereşi ra qarino; hama ne ebe xamêni, ebe kamîlêni. Ma de vanê "Aslını inkâr eden haramzadedir (Kam ke aslê xo inkar keno heramzade wo". Areyiz ki kamil kamil ano o mane, sayê ke vano "Lawo tereşine mekerê! Zon u kulturê xo rê wayir bê!" Serde ki inê rê ogit-neşihato keno, morde-monê wayirê vijdani rê niya vano:

"Pi-kalikê mı zonê xo qesey kerdo. Nika mı ke va "Ez Tırk o", ez hem dine ra, hem royê dine ra inkar ben. Royê dine mı ra nêbeno raji. Naye vijdanê mı qevul nêkeno. Axirê qeseyê ke yi (yanê yiyê ke milletê xo ra remenê) qesey kenê, wextê çız u viji ra mendê. Coka na xevero milletê ma bihesno, mordemo henên ki va ayivê xo bızono u pê zonê xo qesey bikero..."

Na mabên de Areyiz veng keno ro tayê "dızdo" ki... Vano:

"Tayê kes ki esto ke çiyê ma, kılamonê ma tireno, çarneno ra Tırki ser, keno malê Tırko. Ayiv o, hêf o, niya mekerê! Kultrirê mileti metirê! Hal-hereketo niyanên keşi rê mınasiv nêkuno."

Onca heqa tayê kesê bini de -ke mese-la Zazayêni de, yê avêrberdena zon u

kulturê Zazaki de keso ke saretengiyê keno- ki niya vano:

"Mı heni inam kerdêne ke, milletê ke Kurdistan de piya manenê dest danê zumini pêro piya xeleşinê. Niyadan ke mesela Zazayêni de, tayê Kirdasi ebe çimode wes ma de niyanêdanê. Têde zu fikir de nêbenê, werte de ferqê ideolojiki ki estê. Ma kam besekeno milletê ma werte ra wedaro?"

Areyiji na xusis de zu ki kılamade xo nusna²⁸. Tede niya vano:

*Şine dewunê Zazawu na feteline
Milet zu millet o, zonê ho vuriyo
Eke kata şiyu, jêde zulûm diyo
Çêvêsawu coru derdê ho rê derma
nêdiyo
Peyê howt kowu de mendê, riyê mek-
tevi nêdiyo
Na millet eve tariqatê Aravu xapiyo
Hey mileto Zaza, zonê sima biyo
nêwes
Zonê sima sima ra gureto, kerdo
qefes
Sima ke qesey bikerê tipa beno wes
Sima têde Zaza yê, haqa ho bijerê,
mevazê pes
Wertê milletê ho de sima coru nêbenê
bêkes
Roze yena, sima zor cenê nefes
Urze ho ser, key to de hewar
Eke vanê Zazay çinê, ma rê beno qar
Ma tim ra da piro par u pêrar
Zumustu vejino, kume usar
Qesey bike zonê ho, bivino sar*

²⁸ Piya, amor 10, Sebat 1990, Stockholm.

Na qeydu vano, Areyiz beno çinar

*Tayine çali çirpi birno rayi fiştê ra
Tayê lêwê cenûnê ho de kewtê ra
Tayine çeki guretê kewtê qewxa
Tayê biyê şefîli, tayê biyê seyra
Tayê kewtê ra raye sonê pêro piya
Tayê vanê na Zazayi ma rê biyê qeda.*

Se ke zonino mesela Zazawo sero hurênayis hona dom keno. Yanê na mesela hata nika rind zelal nêbiya ala Zazayi ki miletêde xo serê ya qolêde miletê Kurdi yê. İta de ez nêwazen ke zu be zu uşirê pirodi, vaji niya niyo niyaro. Xora' cayê xo ki niyo. Na bab de kami ke' se vato, se vanê, helvet her kes wayirê vatena xu yo. Tavi Areyiz ki wayirê vatena xu yo u ita de fikrê xo vato. Na ca de kar u meremê mi u wo ke, honde ke mi dest ra yeno ez kar u hunerê Areyiz'i, hal u mecalê na sairê ma bîdi naskerdene.

ZERRE U TOREYÊ KILAM U ŞİRONÊ AREYIZÎ

Areyiz hem sair o, xo xover ra kılamo vano u nusneno; hem ki lawikonê Kirmanciye vano. Yanê hetê ra o ebe xo kılamo imiskeno, hetê ra ki na kılamonê xo rê qeyde virazeno u ine ebe veng vano. Tavi qeyde yê ke Kirmanciye de, deyî ra avêr virajiyê, jê

lawikonê mîleti yan anonim hona vajinê, ine ki norneno. Na ri ra jê vatoğ²⁹ ki xızmeta xo resta kultur u edebiyatê sarê Dêrsimi. Axirê hem jê sairê mîletperweriye, hem ki jê vengwesêde Kirmanciye name veto wertê camati de. Zof reyî tayê kılamê xo be tayê lawikê Kirmanciye têlêwe de vatê u zu kasete de ardê tê arê.

Kılamê Areyiz'i hata nika nêbiyê kıtav, niyardê pêser u piya çap nêkerdê. Coka hona kes besenêkeno kar u gure wo ke eyi hata nika kerdo zu be zu name kero. Çı hef ke na kêmaniye teyna heqa Areyiz'i de niya, halê jêderiyê saironê Kirmanciye niyaro. Çı dozkarê ma be edibonê ma ra bê, çı sairê ma be xo bê, gere na sate ra têpiya ber u mosilê xo biyarê pêser, binûsnê u wertê dina-alemi de vila kerê. Beno ke hem hetê madi ra, hem hetê manewi ra tenê zor bidê xo u tenge kuyê; xora zovina ki hona raye çina. Hata sazgayê (muessese) qewetnî nêvirajiyê, mîlet nêro pêser u xanegawonê kulturê xo nêvirazo, na hal tim niya ro...

Heqi ardo hurê ke na serronê peyêno de tayê perrcama u roznameyi veciyay u pelgonê xo de ca da zon u kultur u edebiyatê Kirmanciye. Na rivat ra xêlê dozkar u sair u nuseronê ma ber u mosilê xo sayiya ine de ard werte. Na sayiye de hem isonê ma avêr şî, hem ki kulturê xu yo şirin avêr berd. Areyiz'i ki tayê ber u çekuyê xo na

²⁹ Vatox: Areyiz, teyna nênusneno; naye lêwe de hetê ra şieronê xo keno qeyde vano ki. Ebe na hal ki, ebe karê qeyde virastene ki xızmeta xo resenê kulturê Kirmanciye. Xo ra lawikonê Kirmanciye ki vano, yanê vatox o.

perrcamo de nusnâyi, dayi neşir kerdene³⁰.

Na kîlamê ke ma ita de qal keme, jêderiyê ine, *Areyiz*'i seweta perrcama *Berheme* ma rê rusnayibi. Ebe qelma xo bine de ki jê "16.5.1994 *BERHEM*" tarixê amade kerdena ine diyar kerdivi. Çi hêf ke o tarix ra têpiya xêlê çi ame sarê *Berheme* serde u indi nêvejiye.

Gere na ki bivajiyô ke, na kîlamê *Areyiz*'i yê ke cayê ciya ciya de çap biyê wertê tekstê ine de axirê tayê ferqi estê. Heni aseno ke nine ra tayê ferqê nustîşi be yê zoni yê u tayê ki yê sairi be xo yê. Vajime ke tayê çeküyê kîlame ginêwarro ya cî ra vetê. Ez hen inam ken ke ni ferqê niyanêni, nustena *Areyiz*'i be xo ra şadır biyê, *qulawade* Yanê wextê xo de heni vato u nîka ki niya vano... Tavi zere u esasê kîlame qe nêvuriyo, xêrca çond çekuyo towa cî ra kem nêbiyo. Onca tayê cawo de ki ya çekuyade kîlame ya cayê qeseyêdi qeso tol verdo u hurendiya qeso de "... nêro. Beno ke sermiyan u mesulonê perrcamo be xo yi qeseyi minasiv nêdiyê (ya milqi yê, ya qesê minasivi niyê) u kîlame ra vetê. Ebe her halê xo weşiyê u germiya kîlamonê sairê ma onca jê xo menda, çiyê cî ra senik nêbiyo.

1. Kîlamonê *Areyiz*'i de Tema Dêrsîmî ya ki Welatperweriyê:

Çi hetê zerrê xo ra bê u çi hetê torê nustîşi ra bê, kîlamê *Areyiz*'i kîlamê

Kirmanciye ra cêra nêl enê. Hem derd u kulê Dêrsîmî, hem ki çêri u camêrdiya sarê Dêrsîmî anê ra zon. Qalê merde u wesonê *Kirmanciye* kenê; tarixo kan be yê nêwe jüvini ra girê danê. Wazenê ke çime u hêniyê na cuamêrdiye qe husk nêbe, tim u tim şên u gurlax bê. Tavi Dêrsîm cengê Dewlete de, namdar o. Dostdîsmen pêro piya qalê na çêri u cuamêrdiya sarê Dêrsîmî kenê. Hama çêriya ke sarê Dêrsîmî kerda, tayvet serronê "Otuz Sekiz"i de, hona vira her keşi der a. Coka *Areyiz* jêderi ki qalê a çêriye keno, tayvet a çêriya ke "Otuz Sekiz" de sarê Dêrsîmî kerda. Tavi ne teyna qalê cuamêrdiye, mazlumi u heqdarîya na mîleti ki kîlamc de vacina. Se ke kîlamade *Areyiz*'i de amo ra zon:

ol taya çiknati

*Zulimê sima ma rê esto her dem
Dirveta Desîmî çitur xovira keno
mordem*

*O mîlet dirveta Areyiz'i rê beno
melem*

*Derdê mî çik o qey yamis nêkena³¹
qelem*

Areyiz kîlamonê xo de tim qalê "dirveta Dêrsîmî", "derdê Dêrsîmî" keno; rew rew qese ano "Otuz Sekiz"i ser. Yanê tema "Dêrsîmî", kîlamonê eyi de, caode hewl cêna. Kîlamonê *Areyiz*'i de, cao ke namê Dêrsîmî, qalê Dêrsîmî, hal u mecalê ceng u çêriya sarê Dêrsîmî te de vêreno ra, tî vana *Areyiz* uza de sayê ke perreno ra!

³⁰ Honde ez pê zonen perrcamonê Piya u Ware de tayê kîlamê xo, qese u mesajê xo vîla biyê.

³¹ "Yamis..." qesade Tîrkî ya, aslê xo Yazmak o. Mana xo nustene wa.

Qesa xo bena hewle, vengê xo beno gurlax, zerrê xo kopir dano jê cao ke Harçik u Çemê Muziri resenê pê, ya ki jê tewtê Golê Xıziri! Niyadê şiera-de xo de se vano:

*Sima eve lewu na goni wenê Tırko
Keşi welatê ho sima rê nêterkito
Cengê Dêsimi ma rê mal u milko
Rozê rijino na zagonê to Tırko*

*Meclisê sima gonewo gonewe
Kırmanc endi têde amê tê lêwe
Kowunê ho ra adır kerdo we
Perozê Haqi sima sero kenê pesewe*

*Sima welatê ma de gureto meğel
Rozê sima welatê xo ra keme tever
Çimê sima nêfime hedel
Rozê sima xori danê na bedel*

*Areyiz dano sima na xevere
Xortê ma endi biyê şirteqere
Kowunê ho ra meteris gureto tederê
Cad kerdo ke endi welatê ho sero bicerê*

Se ke aseno, Areyiz vano "Cengê Dêsimi ma rê mal u milko / Rozê rıznenê na zagonê to Tırko". Tayê kes tersê xo ra nêtowrênê ke qalê "Otuz Sekiz"i bikerê, hama Areyiz ne teyna sair o, hem ki şirteqere wo. İndi tersê sero şikiyo, mileti o xofê sero sikito! İndi xo rê biyo wayir, sarê xo çi keşi rê ronênano u hêfê xo keşi rê nêverdano.

Dewleta Tırki Dêrsım de qetliamo ke kerdo, çıqa vazê honde bê emsal u bê hed biyo. Xof u terso ke fito zerê mileti, hona zerê keşi ra nêvejyo. Ala

serronê destpirokerdena sairêni ya Areyiz'i de ki xora rê mênê dirvetonê qırrimê "Otuz Sekiz"i hona husk nêbivi! Hama Areyiz'i tersê xo remına bi u estêne xo ver ke tersê mileti ki biskino. Xêlê kılamonê xo de Areyiz veng keno ro mileti ke goni u cuamêrdiya xo rê wayir vejiyê. Çêronê xo tım biyarê xo viri. Royê merdonê xo neçiznê. Tarixê xu yo kan u nêwe pêra nêvisnê, biyarê biresnê jüvini, jüvini ra girêdê. Vano "Sima welatê ma de gureto meğel / Rozê sima welatê xo ra keme tever". Tavi bê medrek qesey nêkeno, sayê ke dismeni rê vano "mavazê ke nêvato", wextê xo de hazır bê, coru ma bêbextiye nêkeme! "Xortê ma endi biyê şirteqere / Kowunê ho ra meteris gureto tederê / Cad kerdo ke endi welatê ho ser bicerê".

Axirê vengê sairê ma berz vecino, çitur nêbo "Kırmanc endi têde amê tê lêwe". Ma millet ke bi zu, indi kam besekeno vırniye bijêro?

Na hewa xêlê kılamonê Areyiz'i de ca cêna, se ke vano "dirvetonê deyi rê bena melem".

2. Toreyê Vatene u Nustene, Pêm u Aheng ê Kılamonê Areyiz'i:

Şier u kılamê Areyiz'i, hetê torê vate-ne be qorr de caguretêna çekuyonê xo ra tore tore yê. Mordem besenêkeno ine têyna zu qalib kero u vazo niya ya heni. Mesela "Hewa Estamboli"³² de çekuyê (mısra) kılame goreyê zu pêmi ca be ca nêkerdê. Cayê jüyine de 8 çekü sanê tê bine, yê diyine de 7, yê

³² Seweta na nameyi niyade Piya, Gulan 1990, amor 11, Stockholm.

hireyine de 8, yê çorine de 8, yê poncine de 8, yê şeşine de 8 sanê tê bine. Onca "Kilama Mexpula"³³ de ki na tore hakim o. Ca be ca kerdena çeküyo niya ro: 10+12+12+12. Çıqa ke na hurdimêna kılamo ra, yê "Hewa Estamboli" de cayê heştini jêde dekeriyê, yê "Mexpula" de ki yê 12 (des u diyini) jêde dekeriyê, na hal bê qalibiya ni hurdemine kılamo nêvurneno. Yanê *Areyiz*, qorr kerdena çeküyo de gos ro qalivi ya qalivo nêsaneno. Wazeno xoser (serbest) hereket bikero.

Areyiz zof qimet nêdano na mesela. Vengê xo ke hata koti şî, sonq; qesa xo ke jê vatena xo vate, uza de orojino ra. Nafa dest keno ro cayêde binê kılamê... Axirê serbest ronayina çeküyo niya dom kena.

Binaxê torê xoser (serbest) qorr de ronayina çeküyo, kılamo u şiera sarê Dêrsimi de sono reseno wexto kan. Şert niyo ke sair xo rê çeküyonê xo bımoro, her cayê kılame de jê jüvini tê bin sano. Çı ke şiera Dêrsimi de qalibode ronışte, ya qalibode mıqerım çino. Vırniya çeküye rakerdi ya; sair xo rê *kemerade xu ya minasive vijnewe saneno kose* u çeküyonê xo a *kemera koşi* ra gore qorr be qorr nano ro!³⁴ Mesela kılama "*Wayi wayi cencunê ma çekê ho girêdayi*" de niya kerdo:

(...)

Dêsimi ver de sonê hêgayi
Ma ve sima ro howt serri dave pêro
Sima pê cencunê ma nêşkiyayi
Tesela sima ke kewte,
sima ve , eruna ma ra mordemi
herinayi
Fişti ra ho ver, qula ve qula cencunê
ma feteliyayi
Aşirê Dêsimi ke zu biyêne,
sima ve riyo şiya vozde ne şiyêne
Anqara de huzirê Mıstefa Kemal
Pasayi

Areyiz 'i sima rê vırastê arri
Ma xo vira nêkerdê qesasê par u
pêrari
Sima de nêmendê namus u arri
Vengê sima duna de vejiyo, vanê
Tirkê barrbari
Rozê dame sima kepegê verê distari

Na şiere de kemera koşi ya yê serê qorri, cawo vırên de hêgayi u cawo pêyên de ki qesa arri ya. Na hurdimêna cayi na qeso ra gore sanê pê. İndi çond çekü yenê tê bine, ya her ca çond çeküyo ra vırajino, icav nêkeno ke mordem sero sarê xo bidezno. Lêwê kemera koşi (yanê qesa koşi) de ya ki kemera serê qorri (yanê qesa serê qorri) de mesela muhimade bine ki a wa ke, sair na parçonê kılama xo de qalê çiki keno, çitur qal keno, wazeno çitur vazo ya çond çeküyo de vazo, gere xovira nêkerime. Tavi qese weçinayine, pêsanayina qeso be

³³ Seweta "Kılama Mexpula" niyade Piya, Gulan 1990, amor 11, Stockholm.

³⁴ *Kemera koşi/ qesa koşi: Nustena mın a (Berhem, sayı 6-7, 1993 Ankara) de u yê Tayê Lawikê Dêrsimi (Berhem Yayınları, Ankara 1992) de, cayê na qeseyi de, mı qesa kemera qorri kar arda. Kemera qorri, gorê kemera koşi nina ro, co ka kemera mizani yê qorri niya yê koşi ya. Raste kemera koşi ya qesa koşi ya.*

rêzkerdena çeküyo, çond çeküyo de era zon ardena meremê xo, girêdayi be hostayina sairi be xu yo. Axirê besekeme vajime kılamonê sarê Dêrsimi de qalibode husk u mıqerım çino, hama bê huneronê sairêni ki nêbeno. Hen aseno ke *Areyiz*'i na mesela edebiyatê Dêrsimi rınd fam kerda u kılamonê xo de wes fino kar.

Areyiz jêderi kılamonê *poncino*, yanê yê ponc çeküyo vano. Mesela kılamê "*Bira zımıston o soji biyê tevdini*" u "*Welatê ma persenê cayê zern u şêmo*" de têde cayi *poncin* ê; yanê ponc çeküyo ra virajiyê. Onca kılama "*Tevera undêrê vayi yêno serdino*" ki her niya ra.

Areyiz'i kılamê ebe çarçeküyini ki vatê, jê "*Ma cem gureto sewa Yeniye*", "*Elife*". Jê toreyêde edebi, na tore edebiyatê Eleviyêni esto. Raste pers kenê, kılamonê Dêrsimi rê ki rınd sono.

Mordem *çarinan* ê *Areyiz*'i de niyadano, gere na heqa yine cıdo. Honde ke ez pê zonen tayê sairone binon ê Dêrsimi ki na tore wes ardo hurendi.

Kılamonê *Areyiz*'i de *pêm* (wezn) hama hama çino, *aheng* ki hondê ke vazê qewetin o. Axirê sarê ra be hata nıka, kılamonê sarê Dêrsimi de *pêm* jê meselade edebi nêvejiyo werte u jê torêde edebi xo diyar nêkerdo. Coka *Areyiz* ki *pêmi* sero nêvındeno.

Hama *aheng*, yanê *qafiya* be *jüvini guretena qese u vengi*, qeydonê deyi de cawode hewl cêno. Sairê Dêrsimi, na babet de, yanê *qafiya* u aheng virastene de qe zamet nêoncenê. Çı ke Kırmancki na het ra çıqa vazê honde destdar u dewleti yo. Kırmancki hem seweta şier u kılamo, hem ki barê qesedane de (xitabet) zonode zof zof wes

o. Se ke ma sero ki vatıvi, sairi ke qesa koşi nêro, çekü qorr be qorr yêne tê bine. Mesela ison ke ebe na çım kılama "*Wayi wayi cencunê ma çekê ho girêdayi*" de niyadano, na vatena ma eskera vineno. *Qesa qori*, na cayê lawıke de *hêgayi* ya u *qafiya* niya sanapê:

..... a

..... b

.....a

.....a

.....a

.....a

.....a

Hama qorronê şiere de, yanê çeküyo de *pêm* (wezn) çino. Coka çeküya "*Aşirê Dêrsimi ke zu biyênê, sım ve riyo şiya vozdenê şiyênê Anqara de huzirê Mistefa Kemal Pasayi*" honde derg virajıya.

Kılama *Elife* ke her cayê xo çar qorri yo- onca hetê *qafiya* u ahengi ra hondê vazê qewetin a. Qe qesa xame niyama peyniya çeküyo. Çar be çar na qeseyi jüvini de ahengdar ê: *Qoti-gureti-poti-koti / düna-sewda-hewa-ma / tenıke-sermonıke-mı ke-veyvıke / nêbiya-diya-vejıya-herediya / dergo-berdo-verdo-nêverdo*.

Axirê kılamê *Areyiz*'i, hetê mora çeküyo ra çı yê serbesti (xoseri) çı yê *poncin* u çı yê tenêna jêderi bê, têdine de hetê ahengi ra qusurode gıran çino. Sayiya sairê ma u sayiya zonê ma de wes saniyê pê u rınd amê têlêwe.

Honde ke ez pê zonen *Areyiz*, lêwê karê sairêni de, tayê karo bin ki keno. Vajime ke Kırmancki sero kar keno, erzeno xo ver ke Qesebendêde Kırmancki, tayvet yê Zazakiyê Dêrsimi virazo. Vanê na bavet de xêlê raye

gureta. Tavi çiyò ke hona nêşir
nêbiyo, ison besenêkeno heqa deyi de
jêde ya senik qesey bikero.

Areyiz, hama her hetê Kulturê
Kirmanciye sero kar keno. Xora mor-
demode emegdar o, babetê kulturê xo
de ki sarê xo nano xo ver, ebe fidaka-
riye gurê xo keno. Jê tayine hayleme
nêkeno, hama tim cüniyê xo hira wo
u tixa xo ki her ke sono bena berze...
Roza xo ke amê, gere her kes xırmaçe-
kê xo na hir u bereketê Areyiz'i ra
bijêro.

Sairê ma xêra Heqi hona wes u warr
o! U wo hona zof vazo u zof binusno.
Gere wendoxi na nustena mi, heqa
Areyiz'i de jê qesa veri, jê silamê so-
diri qebul kerê u sero fikir bikerê.
Xora emrê ma ke dest da, ma wo
naye dime ra xal-xatır ki pers keme.
Heqi ra be xêre!

ÇOND KILAMÊ AREYİZ'I

- 1 -

Bira, zimiston o soji biyê tevdini
Tevera serdo deru de oyi biyê serdini
Roza Yeniye ma selam da ve zumini
Çeverê dukani keşi rê rameke
Peyniye de qesey benê surgini

Bira ma ver de rayi benê çetini
Mı vera selam ke kowunê Dêsimi
Pıra vejînê gul u yê sosini
Mı ra dime na kılamu vazê
Bojiyê to dan ra yi Duzgini

Vanu vanu damis nêbeno cano
Miletê Dêsimi miletu kano

Daimi yo Aliz³⁵ amo esmo mi rê
meymano

Bira, bavokê ho ve sari miya
Verê ra dismenê ma wo kan o

Derdê Dêsimi derdo de girano
Bira, xêlê serro ez na kılamu vano
Kes gos ro minê feqiri nênano
U wo ke muxbirêni keno
Pepug roso warê deyi de biwano

Tomirê destê mi persenê evizo
Amo mi rê meyman o Daimi yo Aliz
o

Tey nadanu tenê lese ra qizo
Na zaman de na kılamu vano
Bira, o lazeko Areyiz o

- 2 -

Welatê ma persenê cayê zern u şêmo
Na faşist yêno madenunê ma ma ra
treno

Beno Amerika de ma ra mani roseno
Keno bombeu tıfongu cêno yêno
Welatê ma de pê cencunê ma kisenno

Naletul Fevzula Rumeliye ra ama
Welatê ma de kewta ve zidê ma
Gürsel Bava to vera bive qırva
Pê Mistê Korriqayil nêbena
Nenigê to unti unca mordem nêbena

Amerika de lop do ve na serseri
Ey ro tayê hayduti biyê ve vergi
Domonê ma lêwê ma de werdi
Cencê ma kerdi topi berdi
Zindanunê ho de işkence kerdi

Vanê kokê ho Qeyseriye ra yêno
Serm u edev nêzono Uşen ra vêreno
Herediyo Fevzulayêni qewul nêkeno

³⁵ Daimi yo Aliz: Daimi ki sair u vatoğ o. Dêrsim ra, aşira Alo ra wo, yanê Aliz o.

Zulumê na kelpi ma rê girano
Na Turkeş ma Kirmancu nêwazeno

Areyiz ništo ro hovero kîlamu vano
Ez venga sima Kirmancu danu
Qayitê xo bê "Otuz Sekiz" peyser amo
Tifongê ho cenu sonu lêwê Demenu
Qesasê cencunê ma nayine ra cenu

- 3 -

Tevera undêrê vayi yêno serdino
Gomê Xormeçîku persenê cayê pir u
rayveruno
Ewro ma qırkenê fermanê ma
Kirmancuno
Vanê "tayr vozdana çali de xeleşino"
Bêbextiye mekerê Kud sima ra
heredino.

Vore vorena koyi biyê mız u dumani
Ma ra qırkerdi nêçe çêr u sefkani
Tê dima kerdî binê hardî çifte fidani
Sewetunê sima ra ez bine pepugê
yavani
Gilê Koyê Soribavay ra mirdi biwani
Undêrê Xızragi ver de sona şüye
Dewrê heşt seruno cencêna to mı
nêdiye
Topraxa hardê Xızragi to rê nasib
nêbiye
Merdena to Kazimi mı ve xo çimi
nêdiye
Biko na dirveti coru nêbena hediye

Xızragi ver de sono ve heniyo
Vanê lazê to Çenkaya de kişiyoy
Zulumê Otuz Sekizi hona mı vira
nêşiyoy
Xojivê yê keşî bo aciyê cigeri nêdiyo
Dos bine feteline hetê mı ra to rê to-
wa nasib nêbiyo

Vanê Ezima kista eve qersune
Ez o feqir wertê eskeri de feteline
Mı dayax u kunetê ho dayi, kılê ez
nêbervune
Ez cêrdû ra tipa dismeni de şine
Underê Xınışi de a sewe mırde
bervune.

- 4 -

Bine diwane kowu na feteline
Bine bilbil teypu de feteline
Bine ax u zare welatu de feteline
Bine vêsa nuna vêri dîma feteline
Bine sevdali Elifê dîme feteline
Bine xali binê lingu na feteline
Bine xavliye destu na feteline
Bine kengerê yavani vayi ver feteline
Bine vilence fekê mîleti ra feteline
Bine qesê pistunê mîleti feteline

Bine çogana destê mîleti feteline
Bine moreka nezeri feteline

Bine mêsın kardi ver feteline
Bine sayde verê tıfongi feteline
Bine sola nezeri sari-ser cêrine

Bine dinsız dindar, fekê mîleti ra
feteline
Bine puçikê linge, lingu de feteline
Bine diwane, welatê ho dîme feteline
Tayê sewetunê Ceneti ra kewtê ra tê
dîme
Ez bine nuna potiye qonaxu de
roşine

Bine Areyiz wertê mîletê ho de
feteline
Bine sakilê verê vayi, ca ve ca feteline
Mı ozney nêzona, deniz de xenekine
Na homete de ez muxpiru dest
nêxeleşine

Gumano ke ez welatê ho sero
bımırine

- 5 -

Çıkê mı esto qey nêusnena qelem
Dirveta mı rê coru nêbena melem
To nêçe şefkani kerdi darde qelem
Ez besenêken to parçey kerî qelem

Qeleme persenê na cihan de alima
Na homete de cayilu dest de zalıma
Na duna de miletî dest de qawim
qawima

Xıravunu rê rınd a, çêru de qarına

Na milet aqıl nêceno veselem
Na mîleto Kırmanc biyo tılım tılım
Nayine yamıske biya pêser qelem
Vaxo sar biveno hunerê to qelem

Ozlonu vezena têro tıya qelem
Fermanu nusnena tıya qelem
Zazawu inkar kena tıya qelem
Sefkanu kena darde tıya qelem

Tayine uske arde uske serde
Cayilu ho dest de arde berde
To cihan de nêçe sefkani kerdi darde
Zazawu yamıske têpia meverde

Zulimê sîma ma rê esto her dem
Dirveta Dêsimî çitur xovira keno
mordem
O mîlet dirveta Areyiz'i rê beno
melem
Derdê mı çık o qey yamıs nêkena
qelem?

- 7 -

Hey xeriv, çı kewta ra dimê qesa
kotiye!

Bê lêwê mı de rose, to ra vaji sertunê
cuamêrdiye

Çêverê mixeneti meso duna ke to
sero bena tariye

Zureker de meğêletiyê, to roseno eve
nuna potiyê

Nona mixeneti mewe, to serê bena
çekuyê

Çêverê dukanê cayilî rê rameke to rê
saredezo

Lêwê kamilî de rose, cayê to her waxt
berzo

Neq camatê heqiyê nino, çı rê qerezo
Neqî heqlî meveze, çike tım ra arsız o
Helal vano, heram weno çı ke zalım
dinsızo

Loqmo gırs mecê, gula to de maneno
Sırrê xo cayilî rê mevaze, to rê disme-
ni jêdneno

Canbaz nêvındeno, nêweşî rê kefenu
derzeno

Des u Diyine mecê, eve Mihemedî to
xapneno

Murşid ke çine bi, coru muskil hal
nêbeno

Goste, reyê bira Areyiz se vano
Seyta vineto, binê uwe de mosu
moreno

Sero dost o, bin de biriko birneno
To ra ucız herneno, bahalî roseno
Edev erkan nêzono, hetê ra xatır
rızneno

- 8 -

Dewe dewe dewêda gurra

Ez şine dewe sarê dewe gureto mı ra
Cênu do pêro, şualênda cêniya çawışî
vişiya

Çawıs wertê dewe de biyo rişiya

Xocê camiye ame, cı ra herediya
Vano têla hêrdisa xo mı de, benu ke-
nu tira

Qılaçi amo dewe qavu qılayi keno
Biros no ro ser sero vêseno
Neseder qediyo biros lehim nêcêno
Silêmani deşti kerdê xo ver ra
berveño
Axure de heru zumin gureto
Hero borrbor werte de zirreno

Enguriye de textê Diksilemani riyyo
Bilbili sozo ke do mileti, cı ra texeliyo
Vanê bilbili voz do, zor xeleşiyoy
Şiyê gerre kerdo, vanê bilbil komonist
vêjiyo
Pêro amê pêser pilê ho tey niyo
Vanê qarîsê deyi mevê, o birakê
niajniyo

Areyiz 'i sima sero vata na hewa
Dedê mı Silema kutikê Ecemi rê
wayir vejıya
Kewto meyda zeğero de şıya
Na ro Silêmani dime hata verê çemi
perna
Veng da ra, Lazê Kezoyi, ame cı rê
xemelna
Zexero şıya kutikê Ecemi ra luk vejıya

- 9 -

Çond sey serra, nayine ma kerdime
mêsin
Kirmanc amê pêser, pêro biyê hêrsın
Esto ho vile mawzer, kerdo cı qersun
Meste ceng o, dame pêro cême
Dêsım

Dirveta Dêsımı xoriya. coru nêbena
kan

Kirmanc amê pêser, pêro biyê zu can
Kewtê ra raye sonê, eve iqrar u iman
Meste ceng o, danê pêro cênê Hekari,
Van

Kowunê ma ra çiçegi vejınê reng ve
reng
Kurdistan de danê pêro, welatu de
sono veng
Cencê ma nêvindenê bira eve bêveng
Çekunê ho girêdê meste kume 've
ceng

Omun vêrino ra kume ve payiz
Zonê ho ra inkar beno na hero gız
Ez zonê ho qesey kenu, coru nêbenu
qız
Na zaman de na qeydu vano, bira
Areyiz

- 10 -

Wayi wayi cencunê ma çekê ho
girêdayi
Gılê kowunê ho ra mird feteliyayi
Sima cencunê ma ra tersayi
Çekê xo caverdayi, remayi
Sima ameyi dewu de domoni ve her-
metu ra kerdi top adır na pa vêsneyi
Rozê benê sima vera dest u payi

Cengê ma u sima cengode weso
Sima ki zonenê zuyêde ma seyê sima
rê beso
Çorr koto eskerê sima têde nêweso
Qese wo sima kewtê ra dime, o qese
qesewode tewreso
Ma Dêsım sima nêdame, çı ke Dêsım
kalikanê ma ra ma rê mêreso

Dêsımı ver de sonê hêgayi

Ma ve sima ro howt serri dave pêro
Sima pê cencunê ma nêşkiyayi
Tesela sima ke kewte,
sima ve peruna ma ra mordemi
herinayi
Fişti ra ho ver, qula ve qula cencunê
ma feteliyayi

Aşîrê Dêsimi ke zu biyêne,
sima ve riyo şiya vozde ne şiyêne
Anqara de huzîrê Mistefa Kemal
Pasayi

Areyiz 'i sima rê virastê arri
Ma xo vira nêkerdê qesasê par u
pêrari
Sima de nêmendê namus u arri
Vengê sima dûna de vejiyo, vanê
Tirkê barbari
Rozê dame sima kepege verê distari

-11-

Qey fam nêkena na çese
Na dirveti çutir bena wese
Nayine sero adir keme sewerese
Peysar racê welatê xo de rose
Welatê hora vêjina sona İzmir,
Estemol
Çinayrê welatê no dîsmenrê kena
thol

Çîmunê mîde hêştîri biyê 've gol
Hata kêy wena na nuno bêsol

Ca 've ca vêsnenê dewunê ma
Kenê top benê kerepulunê ma
Vore verra mendo mîletê ma
Dûlgerunê teveri diyo hunerê sima

Sima qırkerdi neçe domonê siti
Eve sungi ra zerê hermetu ra domoni
veti

Qırkerdi vera çîmunê mîleti
Coru wes nêbenê na dirveti

Areyiz 'i de meverde na keder
Hunde ke nêxeleşiyê meyerê mezela
mî ser.

-12-

Dêsim persenê wertê kouno
Cor bağîra cêr Duzgîno
Bonê Uzağî mekanê Uzağuno
Xızıro khal-khokim tede fetelino

Sulvîşi sera fetelinê çifte gorgeçini
Amê pêser qılawuzê kounê Dêsimi
Koti menda qılawuzê jiara Kistim 'i
Endi na dirveti kêy benê serdîni

Mekanê to Khureşî cayê mîroduno
Çîmê Mîzuri kevserê wertê
Kîrmancuno
Sevetunê sima ra herroz niaz u qırva
girino

Çînayrê herediyo hewarê made nîno

Xevere bîde qılawuzê Sori Babayi
Koti menda Horiya Şîrim Babayi
Çînayrê sima Kîrmanci hora
herednayi
Sima koê Dêsimi de caverday remayi

Areyiz vano, Dêsim welatê ma
Kîrmancuno
Niaz u qîrvanê ma çîra simarê
nêwesino

Dîsme amo welatê ma ser ra fetelino
Eve gonîa cêncunê ma welatê ma
xemelinò.

❖❖❖

KORRIYE

Faruk Eren

Khokimê ma vatêne "sima çâê ver ra sonê? Tenê peyde fînderê, tenê ki yê sari ver ra şêrê, sima dime şêrê". Ma gos nêna inu. Nika ez xo ra perskon; embazê mı çâê ver ra şî. Domanê ma çâê ver ra sonê?

Hetê ma de aşiri nameu nanê jubini ra: Semku ra vanê "Semkanê korru", Abaşu ra vanê "Abaşunê korru", Qocu rê; "Qocanê korru". Binê na qeşîye tenê bîkînim: Korriye çîka?

Mı domaniya xo de perskerdêne; "Semku rê çâê `korr` vanê?"

Semkiji wayirê çeki bi. Çi ke biyêne, i be çeka şiyêne ser. Qeşî nêkerdêne, bîzanê mezanê hên erciyêne ver. Qocu ki hên bi, binê qesu nêkînitêne, rînd beno rînd nêbeno, qe xo ra pers nêkerdene; zê korru hên şiyêne ser. Çi ke bi erciyêne ver. A rû ra inan rê `korr` vatêne.

Na korriye çîman ra nêvênitêne niya, korriya ver ra şiyîna.

Abaşun rê vatene, "i zaf cêsur bi, sefkan bi". Korriya inani korriya sefkaniya.

Ju ke binê qesu nêkineno, çiyê ke bi herbi ercino ver, gurê xo herbi vêneno, herbi "qerar" dano, êy rê vanê "pratîk".

Gereke na korriya ma bo. Pratîkiya ewropa şiyaro jubini. Ez van "korriya" ke aşirê ma jubinan rê vanê; "pratîkiya". İsanê ma pratîko.

Ju ke tenê giran fîndet, mîradinê cı ra, vanê "çîko vînena xo sere de?". Ni her dondê mîleti têde zaf vînenê xo sere de, zaf qeşî kenê. Têdenan ra ju pêxamberê vêciyo, teyna Zazau ra pêxamberê nêvêjiyo.

Na ver ra şiyâyêna ma ni qalu ra ma rê nêmano!

Guna embazanê mı çîna. İnu verênan ra çî ke diyo o kerdo. Newey ke ma ra çî vînenê ayî kenê.

Ez van, na ver ra şiyâyêna ma rînda. Va kara ma mebo. Ma onca ver ra şêrim.

Gurê ma peyde, mabên de çîno.

Zîndanê Diyarbekiri de rakutoği têde vanê: "**Necmettin Büyükkaya** ke mebiyêne, ey ke ver serê xo medêne; ma nêşikiyêne sere wedarim".

Na qeşîye ma rê besa.

TARIX TARI DE NÊMANENO!

38 ra nat hona zaf nêverd ra. Hama, ser-va qomê ma her çi zalal nio. Çitur zalal bibo ke, dewleta Tırki her çi kerdo thomete. Tarixi vurnê, wastêna xo ser reyna nusnê. Na nusnaişu de xelef u zuri hên jêderê ke, besenêkeme serrast bikerime. Raştiya xo awa ke, gere tarix vireniye ra hata peyniye reyna bêro nusnaêne. Kayê tarixi de niaderê ke; qetil bio melek, qurvan ki bio eşqiya. Hama, tarix çio henêno ke kes besenêkeno her çi tari de biverdo. Rozê nê, rozê raştiye reyna vejina riê roşti.

Ewro hawo qomê ma giran giran tarixê xo ser gurino. Çiyo ke tari de mendo u amo vurnaêne, -hona jede mebo ki-vejino roştiye. Tertelê 38 de çio henên amo qomê ma ser ke, eve qal kerdêne besenêkeme biqedenime. Gereke her çi bêro nusnaiş, her çi ra dangê mawo newe xeverdar bo u binuso. Serva meştêy her çi bêro arşiv kerdêne. Bêrê kerdena dewleta Tırki pelga tarixi ra binusnime.

Wastena Tija Sodri ya juê ki dozkarîya tarix u gurê arşivên ya. Nusteo ke ma naza de Tırki ra çarna, çêna Atatürk, Sabiha Gökçen xatiratê xo de ardo'ra zon u kutavê xo de nusno. Naza de tertelê 38 de rolê Atatürk'î tenêna beno eskera. Gegane wertê gomê ma de, wertê cematê elewi de taê vanê "Atatürk qırrkerdêna Dêrsım ra bêxever bi".

Helvet no çio de zuro. Waxto ke Atatürk iktidar guret xo dest, dêy ra dime her daim Dêrsım rê dîsmenên kerde, wast ke Dêrsım wertêra wedarno. Hama virênde

qeweta xo kêmbie, hona persê Kırdaş u Zazaunê maê cêr nêamey vi halkerdene. Çi waxt ke na persi hal kerdi, dore amê Dêrsım.

Tertelê Dêrsım ke ma va, gereke virênde name Atatürk, Celal Bayar, İsmet İnönü, Fevzi Çakmak, Şükrü Kaya, Abdullah Alpdoğan u zobina mordemu biarime ra hoviri. Serra 1936 de Atatürk ke Meclisê Tırku kerd ra vatêne, "perso viren Dêrsım!". Serva qırrkerdêna Dêrsımı hukumat rê musadeo de hira wast u vake "se beno bibo, na pers gereke hal bibo!". Tertelê 38 de serva rolê Atatürk, Fevzi Çakmak u Celal Bayar'î dayina rınd famkerdêne, jü nuste nazade biyarime'ra hovir u binusnime. Celal Bayar 1986'de nia vano:

"Nika, Maresal Reisê Erkan-ı Harbiyeo (-Fevzi Çakmak-), ez Serveziru. Wazifê Atatürk'î zoneme. Ma hiremêna, manevra ordiyê piliya ke Dêrsım de bena, uza derime. Endi mao yeme peyniya manevra. Hiremêna têlêwe de, "Serva emniyetê ordi stratejiyê ma çi bibo?", ey sero qeseykeme. Hurdimêna ki Herbê Cihanê Jüy de ceng kerdo. Ez hondayê ke cîrê gosedaru. Hurdimêna ki wairê zonayisi yê... Uza de (Dêrsım de) çi ke esto, her çi rınd zonenê. U hatanê milusu bile ju've ju rınd naskenê. Dêrsım ke na halde bımano, serva ordi her waxt talke nêdarino we, ey sero wertê xo de qeseykenê. Agau uza verva qom u dewlete; "Qe jü vatêna sima nêkême, sare

onceme" serva ispatkerdena na fikrê xo; ne ju wendisxane verdêne rabo, ne ki qereqol wastêne wertê xo.

Nia amêne famkerdene ke, ebe tesirê xuyo sahsi ra pia, meselê da xuya bine ki ma ra ciakerdêna i diyari (welati) biye.

Herbê Umumi de, eve wastêna Enver Pasa'y 800 xortê ma rusnê u wertê Dêrsim de amê kistêne. Hadisa de nianene ki esta. Taê vanê, "no kar Hermênu kerd", taê ki vanê, "Kurdu kerd".

Tam o sîrede mao ke sero qeseykeme, xeve amê ke sarê Dêsmu qol esto hirêçar qereqolunê ma ser. Ez ve Atatürk'î ameyme ra çîmunê juvini ver. Ma jüvini famkerdêne.

Atatürk riê mu de niada. Va "Se beno?".

Ez famkon, uza gereke emniyet bêro virastene. Çi beno bibo mîra pers kenê, çike reisê hukumati ezo. "Ti ke çae na qesi riê mîde vana, ez rind son ser" vake mu. "Mesuliyet ez cenu'ra xo ser, bêre Dêrsim'î ro dime" va Atatürk'î u ma da' ve pîro.

Ney serva qoptîgên ya ki zorbajên kerdenê nê, vijerêna uzay zaf rind zonêne u coka wastêne talkeo ke meste-biro yeno, virêniye rew bijero"¹

Na misal marê rind musneno ke, Atatürk tertelê Dêrsim'î de mesulê seri yo. Tavi teyna Atatürk nê, dewleta Tırki u rejimê dinê ki mesulo.

Ïyê ke tertelê Dêrsim'î de verva qomê ma ceng kerdo, ninan ra taê nika hona nêmerdê, wesê. Tayine ki xatratê xo nusno. Ninan ra jü ki Muhsin Batur' o. Batur, xatratê xode Dêrsim de 2 asmi wazife kerdo, ney eve xo nano'ro xo. Hama, se ke kerdo, çî ke dio nêvano. Hondaê ke: "qusur de niamederê, nênusnen"² vano.

Ça nênusnena? Çira tersena? Demeke, sima zulmo de henên kerdo ke, riê to nêceno ke ero xonê, raştiye ra tersena coka nênusnena. Çike eke binusnê, riê tuyo qetil beno eskera.

Sabiha Gökçen, xatratê xo ra ravêr perloda Nokta de qırkerdêna Dêrsim'î sero taê çî kerd eskera. Hama taê çî ki inkar kerd. Hona ki kena. Ae perloda Nokta de nia vatêne: "Ez o waxt ordi de guriyêne. Mî ke zerê ordi de wazife kerdêne, bölügê ma serva na problemi wazife da ma, ma ki şime. Hona ke tiyare hard ra nêperro ra, sene wazifeo ke keme, ma verêcoy zanitêne. Hedefo viren raste-rast Dêrsim vi"³

Nusteo ke ma naza de çarna, na persu tenêna keno areze. Tertelê Dêrsim de gereke qe jü çî tari de memano. Her çî arêdime, biarime pêser. Na gama virêna. Gama didine ki, gereke na mesela bêro mehkeme kerdeno. Dewleta Tırki ra hesav pers kerime. Dêrsim de jü jênosid bio, gereke vera tarix u homete de hao ke mesulo hesavê na mesela bîdo. Sifte dewleta Tırki gereke hesav bîdo. Hawtay hazar mordemê ma amê kistêne. Coru caê yêna hovira kerdêne? Kes besenêkeno ke na jênosid'î hovira bikero.

Eke ma wazeme bindestên ra raxeleşime, gereke tarixê xo rind bîzanime. Jü gom ke tarixê xo nêzano, tarixi ra besenêkeno derse bijêro. Dost u dismenê xo nas nêkeno, meşteyê xo ki besenêkeno pêsan.

¹ Kurtul Altuğ, Celal Bayar Anlatıyor (Celal Bayar Qalkeno), qezeta Tercüman, 17. 10. 1986

² Muhsin Batur, Anılar-Görüşler- Üç Dönemin Perde Arkası (Xatıratı-Fikiri- Peyniya Perda Demê Hirêyine), pelge.25

³ Nokta, Amor. 25, 1988

Herekiatê Dêrsimi u Çeko ke namusê mi sevekneno!⁴

(Dersim Harekâtı ve Namusumu Koruyacak Silah)

Sabiha Gökçen

WAZİFEO DE JİARGE

HEWESO DE JİARGE.

Meydanê herbi ra amêyvi Mistefa Kemal... Pêrodaişê verva hawt duwelu ra, wertê gonî u baruti ra, eve xo-dest çımunê domanê maê şêhidu cadaêne ra, phoşta astorê fek kef-kopuru ra war amaêne u xila phoşta astorunê ravanu daêne ra ameyvi na roze.. Mezalê dêy eve welat u muleti letêy kerdênerê qe çinêbi..

Mektevê eskeriya tiyarê Eskişehir'î de wendis di serri bi.

Jê vatêna Atatürk'î itade hem disiplinê Eskeriye hukim kerdene, hemi ki disiplinê hewaciyên.. Kamo ke ni disiplini hurdimêna qewul kerdene, ò rew wertu ra biyêne vindi, şiyêne.

Nüveyre maylime eve wakhil-Hatice ra phoşdarê minê en hewli bi.. Mektev ra ke amêne ine zonêne ke ez qefêliawune; ravê seveta rehetiya mi, dıma ki hawrê werden u simitena mi biyêne u na têde çiy ke amêne hurendi; vengê mi dêne, ez berdêne verê masa gurey. Tabi ke ez gere hata sewelete biguriyêne.

Mirê ita ki xusîsi ju tiyare bînayvi ra. Maylimê mi oncia Muhittin xoce bi. Zaf fahmker, zaf zanoğ, zafi ki mordemo de sabırker bi Muhittin xoce.

Raperraişi de cıra "postali" vatêne, taê grupi bi. Yanê, ju maylimi hire-çar musoği (talebey) guretêne lewê xo, inerê raperraişi salixdêne. Ju musoğ rozê de en jêde seat u nê m perrêne ra.

Hama ez, têdine ra jêde perrêne ra u seveta provarê şansê mi hewl bi, çike ez musoğa Muhittin xocêya jukêke bine coka. İta de belka vajino mirê iltimazo, hama simara rica mi esta, gereke heni mezonê. Çike Atatürk'î xorê bile rajî nêbiêne ke, nêke sarê binirê iltimazên. İyê ke nia kerdêne, ey dormê xora eşti tever. Heya, ez tek-ju musoğa Muhittin xocey bine. Seveta mi ju tiyaro xusîsi dayvi virastene hama, gereke ju manê de xo biviyêne..

Eve tiyarê mi kêsê bini bese- nêkerdene raperro! Pedalê tiyarê mi tenê kerdivi berz, çike lesa mi zaf qîze bie coka. Hurênda pedalu heni kerdivi mîqayim ke, kêsê bini mira qêyr besenêkerdene tiyarê mi bigureno. Pedali vetên u tırakerdene qolay nêbi. Ezvaji no şansê mi vi. Belka ki lesa mîna pındirike sifte nîka çiyêrê bivi. Waxtê

⁴ Na çarnayiso ke ma ita de vezeme, hovirardişê Sabiha Gökçen'ê wo ke "Atatürk' le Bir Ömür" de vêjia uzara ame guretene. Sabiha Gökçen'ê hem olîğa Atatürk' ya, hemi ki bombekerê jênosidê Dêrsimi ya. Dewleta Tırki pilotên eve cênu en sifte Dêrsim de cerevnê. Eve tiyaru bombê qaji eşti Dêrsimi ser, qırkerdêna hondaê muleti de rolê Sabiha Gökçen'ê zaf bi. Sabiha Gökçen'ê wazena qırê muleti ma bitêmmo, wedaro, hama xofê dewlete u sarê Dêsmurê dîsmenêna Atatürk'î dana ra ma dest. Yanê qırkerdêna sarê ma, a xo' ve xo kena eskera.

minê raperrayêne yê binu ra jêde bi, coka mi programê xo hevalunê xuyê binu têdine ra ravêr qedêna u diplomê xuyê "têyna raperrayisi" guret.

Roza ke mi diplomê xo guret, a roze ra têpia ez rusnunc alaya tiyari ya juyina Es-kîşêhir'î. Uza sodir perrêne ra, pêroz ra têpia ki şiyêne mektevê berji de dersa xorê dewam kerdêne. Gurê mi alaya tiyarê juyine, koğa diyinede bi. Ni gurêy eve tiyarunê herb'î biyêne. Mesela; jê raperrayisê filoyê kêşifi u çek estêna dêy. O waxt alaye de tiyarê "Brega" bi. O taw ni tiyarey hora serva bombardiman kerdene bi. Ez hem eve ni tiyaru perrêne ra, hemi ki tiyarê "Hog"iyê ke Hemilka ra gurê vi u gorê jutek mordem ramitene bi, eve dine şiyêne gurê xo. Gereke nayê ki vajine; zewq u he-

wesê, -era hawa kotêna tiyarunê eskeriya, -uza gure kerdene, -gurayîşê qurlîğiya herbi u eve xo cikotena taê harekâtû zovinatûr bi⁵.

Îyê ke tham kerdo, rind zonê..

Mi dersê "tabye" (verva dîsmeni deke pêsanitene u qolê xo virastene) alaye de guretêne. Hora jê subay ez amêne rares-nêne. Rozê reyna, ju tiyarê saydiyo "Pezetel"iyo ke jutek mordem rameno u Polonya ra ardo eve dêy şine vazife. Xêyle waxt perrune ra. Karê mi ke qediya amuncê cêr. Eke çî ke bi, o sîre de bi. Tiyarê mi serbîn bi. Hemi ki heni huşki ra miani ser zeleqiya hard ra!.. Hewakariye de nêyrê "kapotaj bi" vanê. Mi nêzona ke mirê se bi. Demke i serru de "Pezetel'û" qezau nê nianeni zaf kerdene. En peyniye de eve na tiyaru

Atatürk, 17ê Payiza peyêna 1937 de amo Pêrtage ke pirdê "Singeç"î rakero. Durê-estêna Sey Rıza u hevalunê dêyi ki 18'ê Payiza peyêna 1937î ya.

⁵ Sabiha Gökçen'e: "zewq u hewesê, era hawa kotêna tiyarunê eskeriya, -tede vazîfa kerdene, -gurayîşê qurlîğiya herbi u eve xo cikotena taê harekîatû zovinatûr bi" vana u qetilên u îrşîyena (razistêna) xo ita de kena eskera. Mordemo ke eve tiyare bombu risneno isoni ser, dewu ser u hên têdine têdepia qurrkeno; ya tim xêgo, ya ki juyo de îraqî u faşisto de kutko ke çîyo nianen keno. Seveta idarekerê CT u alfistikê dinerê na çekuya diyine rasta. Ancax çîo nianen şikîno'ra oliğa Atatürk; yanê Sabiha Gökçen'e.

raperrayış kerd yasax. Ha, mı se vatene? Mı nêzonay vi ke mirê se bio. Na ser-bin biyana tiyari de canê mı xêyle deza. Xafilde her ca bi jê mezele tung u tari. Se bi marê? Na tari u zılamete çike biye? Dormê xode vengê taê çi hesnêne, hama çimê mi era kêş nêginene. Tıvazê ez bivî kor? Na felaket biamêne sarrê mı ser? Alvozu ez tiyare ra zor vetu. "Gökçen vınde..!" vake. "Nêbo ti heyecan bê!" Nia vatene rehet biye. Çitur heyecan nêbine? Çitur mêtêrsine, hover mêkuyi? Çike dina mı biyêne tung u tari... Beno ke dina tariyerê endi ez mahkumi biyêne. Korr biayıšo nianen, belka biyêne pêyniya weşıya mına her çi. Lesa mı cor'ra cêr hên rezefiyêne ke! Nê-nê! xof ra nê, mirozıneni ra bi...

Desinde ez berdune nêwesxane. Derga derg miyane kerdune. Dıma derjên sanê mı ke canê mı rehet bo. Ez guretne binê tedavi. Terso ke zerê mıde bi, nêameyvi sarê mı ser. Na korreni mıqayim nêbiye. Halo nianen taê mordemê ke tiyare ramenê yêno sare. Mesele berda hemen Atatırkrê vata. Eyi ki emır do ke, eve tiyare mı birusnê Estemol. O dengizê Florya de hem gurıyênc hemi ki istirahat kerden, çike amnono germ bi o waxt. Ez şine köşk ke, haê dı toxtorê çımu mı sero vındayıyê. Derga derg miyane kerdine. Axırı peyniyede qesê xuyo osanek va: "Tawayê xuyo de gıran çino, masalla wes u wara!" Sıkê Atatürk ki nêmend.

Rozê, niştme ro cemê soni ez ve Atatürkî ra, ey weşıya xora rajî nia va:

"Qurumê Hewayê Tırk'î gurê xuyo mulet biayêne ano hurendi. Têyrê Tırk'î de cênci zonenê ke endi xelese asmênde ra, hên inam kenê u reşinê ra. Gökçen, ekeke reê teknolojiyê tiyari besebikeme biyarime Tırkiya; endi çimê mı peyde nêmanenê.. Heya, nika belka na hervu piyadey besekenê bikerê hama, hervê ke nara-têpia yenê têde asmende benê. Kamo ke hukmê asmeni keno, hervu de o ser vejino.. Belka na tiyarê çipê nıkayên o waxt lewê tiyarunê newu de, lewê çekunê newu de jê kayê domanu asenê. Çekê henênê ke ju welat ra erzena welato de

bin, isonê xora qe jukek'nino kistene hama welato bin de qe ison wes nêverdano, bese-kena vana çeko nianen nino virastene? Teknolojiyê cengi eve zerenêvesayî raver sono. Ma uluso de verrêmaye u çimê xo hardê sari dero nime. Hama kêş dayênerê vijoyê hardê ma çino. Emperyalizm, teverê inamkerdena ma u kitavê made ju thema wa. Çığaş ke nia bo ki, ma gereke welatê xo, şundorê hardê xo, xoserên u serbestiya xo biseveknime, sanki herroz herv beno vajime u ordiyê xo, hazetê xuyê cengi gereke hazir kerdenerê mecmur me.

Dismenê maê ke çimê xo dızdeni welatê ma dero, hona nêqediyê. Serva ewroy ke niaro, serva meştey ki nia beno. Ju hewacêna eskeriya nê, yê sivilênî ki hervu de rolode gırs esto, ez nıkara vênon tıvanê. Ma ju mileto de payvınetae, cenî u cuamerdi pia cesaretê xora tawaê vind nêkerdoğ bime gereke.."

Çayê xorake qulmêna guret, cêrara riyê mı, perskerd:

"Gökçen, ez cuavê to zonen hama, mı wastene ke nae defê ki fekê to ra bihesni.."

"Emurke Paşa'm!."

"Sene gure wazena hervde bijêrê xoser?"

"Eve tiyarê xo qula dismeni pırodâyêne, tiyarunê dismeni warrodâyêne, welatê xo nayine ra seveknayêne.."

"Peki merdene ra xofkena?"

"Nê! Hora eke seveta mulet u memleketê mu bo qetya!."

Pasay na raê ki zovınatur riyê mıde niadêne:

"Rınd zonena ke ti merdene ra xof nêkena?"

"Heya Pasa'm!."

Ney sero, cevê xora hemen ju piştı ont. Piştı de nıp-newe bi, zaf bereqiyene. Tıvanê newe kerd vi pak. Na piştı mirê kerdra derg:

"Hala bijê na piştı Gökçen.." vake. Vengê xo hondê qundaxê piştıoy serdin bi.

"Ney bijê bisane peyê gosê xo u linge tey b'once! Hovira meke ke na qersuna ke sona gımena mezgê to, endi to mura kena dır!."

Vatena xorê zaf raşt bi. Mı çek guret, sana peyê gosê xo. Çimê xo Atatürk'î ra nêbir-nay ra hên linga piştıoy onte. Hevikê "tık"

va. Çarê mira araq hên amêne war! İmtahan qêdiay vi. Mı dêsê terşi hewl vêrdiayvi ra. Atatürk hurêndâ xora ust ra ame lewê mi. Piştö destê mi ra peyser guret. Mendila xuya ipêge ra araqê mi pak kerdêne ra têpia, çarê mi paç kerd: "Gökçen." vake. "To tam ju çêna de Tırka.." Dima devam kerd: "Hewaciyên de gumanê mi torê çino.. Wazon ke to tayna jêde bıguriyê... To tek-teyna eve tiyarê to rusnon duwelunê teveri. Bile hata Awusturalya.."

Serra 1937'e de usar bi, rozê sodır ez gurê perrayışı ra ke cêruna ra, wertê hevalunê xuyê böluge de ju sabiyayıšo hewl di. Mı perskerd, va çıra honde sabenê? İne cuav mı nêda. Hama wertê xo de qeseykerdêne u hereketê dine ra mı zona ke çiyö de muhim esto.

Peyniye de mı ju Subayo de naskerdoğ sana kınare:

"Ez ki sımara jue nine? Ez ki jê suma musayış nêvênön, jê suma nêperron ra? Haq kenê çıra suma mı jê dısmeni cenê, mira sırdanê we. Sebevê xo çiko?" çıra perskerd.

Ey cuavo ke da na persê mı nia bi:

"Gökçen, ti helvet ke ma ra juya.. Hama emur do ke, na derhaqe de qe qesey mebo. Ez guma sodır fejr ra some. Kume ju herekât.."

"Ju herekiat?"

"Hêya.."

"Koti?"

"Dersim de! İta ju sarre wedardawo de qijkêk biyo. Serva hencnayêna nêy ma emur cora guret.."⁶

Serva musayêne çı ke mirê lazım bi, ez endi musine. Hên asêne ke, wazenê mi teverê herekiatê Dêrsimi de biverdê. Ez desinde vostonê şine oda qomtanê Böluge. "Qomtanê mi" vake mı, "Ez ki wazon ke eve hevalunê xo pia herekiatê Dêrsimi kune.." Qomtanî tenê ke riê mı ro şêrkerd, dima: "Gökçen, heqa tode qeraro nianen ez nêdanu.." vake; "Qomtanê alayê ke emur

da, ti besekena sona.." Na cuavo ke dayvi mı, zaf guzê mirê şî. Çıke böluge de herkar eve hevalu piya biyêne, kêşî xora kêşî cia nêkerdêne. Bê zerra xo, ez itade inu ra vışıyêne, çıke mı dest ra nêamêne.

Na raê ki vêjine oda Zeki Bey, o qumandarê alayo. Qomandar Zeki Doğan raşt ki mordemo de hewl bi. Wastêna mı zerrewêşîye ra gos dê, dima: "Gökçen, no herekiato de zaf muhimo.." vake; "u to ju hermeta.. Hemi ki çêna Atatürk ya.. Na rivat ra, tey şiyêna torê mkan çino ke ma qerar bídime.. Hora-ke Atatürk musade bido, tabi to ki kunara hevalunê xo, inera pia wazifê xuyê welati ana hurêndi.."

Ney sero mı eve tiyare dı saeti izine kêrem kerde. Sonu Anqara eve xo na hali Atatürkê qesey kon, vake mı. Eskero de fahmker bi. Wastêna mı arde hurêndi. Niştnerö tiyarê xo Anqara de vêjune. Paşay seke ez a saate de hên o halde dine, zona ke çı esto. Ca musna ra mı: "Ez zonen ke to çınayrê ama Gökçen.." vake. "Hama no herekiat, jê lınga çekê tholi ontene niyo, ke ti çarnena ra sarê xo ser, tey oncena!."

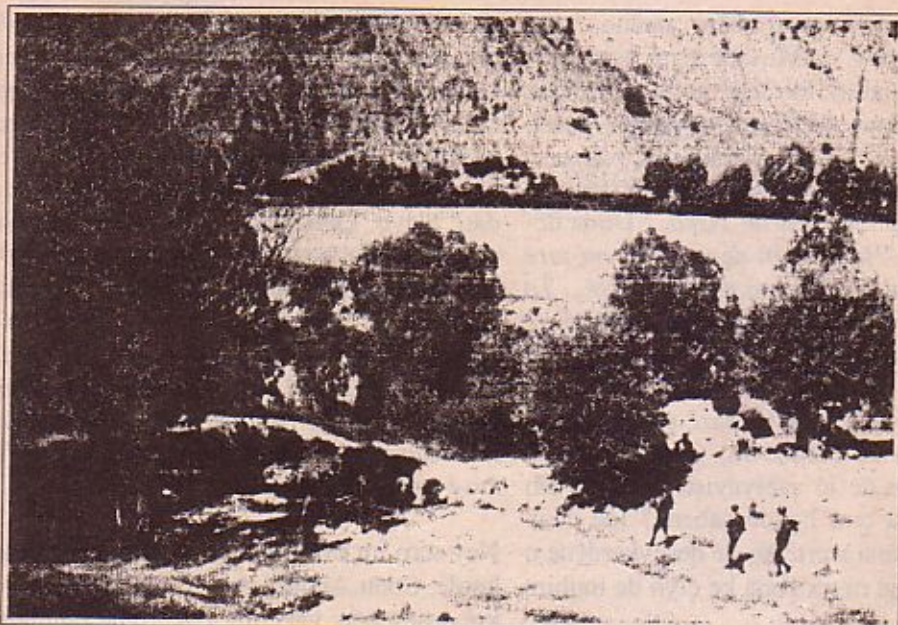
Bê dısmey mı cuav da:

"Mı o çek pırr qewul kerdivi efendiyê m'.. A roze seveta cêsaretê mı sima ez goynune. Sima ke ni qesê xo de raştıyê, gereke nika serva na wazifedaêna mı emur kêrem kerê.."

Donê riê xo şî, ame:

"De hêya" vake. "Madem ke ti honde wazena, ezo musade danu to.. Hama gereke marşal Çakmak'ı ra reê perskerime.. No ju herekiatê de eskeriyo. Eger ke musade dano, ti sona.. Hama ney qe hovira meke, ti hona ju çênaka/hermeta. Wazifeo ke ti çêna, xêyle çetino. Beno ke rastê ju qolê de eşqıyaê qanbiayi vêjina. Destê dinede ki taê çekî estê. Tiyarê to ke caê arıza bikero, ti gereke bêrê war u peyniye de mejbür teslimê destê dine bena. Yêno çı mane nêzonenena, çıke hona to sare nêamo coka.. Na

⁶ Dewlete jenosidê Dêrsimi de çitür niadana, ita de rınd asêno. Wazena ke eskeriye ra dahi na jênosidi bitêmmo. Na tēmnyêne xofkerdêne ra yena.

Candirmê dewlete dewe de çêu saê kenê.

Arşiva H. Tornêcengi ra

o waxt na çekê xo bêxof ya uyo ke virêniya tode vêjiyo deyde, ya ki zerê mezgê xo de tholker-dênerê qe peyser mevinde!".

Mı piştô guret; ravê destê Atatürk'î dima ki çek ke le kerd:

hal de se kena, çî kena, qe ney sero to dîsmey kerd?"⁷

Cuavo nianen mı da:

"Raşt, heqa sima esta. Binê made ju tiyareo. Her deqa besekeno ariza bîdo. Warogino, şêro hard ra kuyo. Eke hora çiyode nianeno bêxêr bibo, qe merax mekerê, ez coru xo eve weşiye teslimê dine nêkon.."

Qesê mirê zerrê Atatürk'î zaf girayvi:

"Eke hên yo, piştôê mino ke ez xode fetelnon, ey bîdi to Gökçen.." vake. "Çike to eve dêy tayna rind besekena nisane bioncê!"

U Smitwesson'ô ke herwaxt xo sero fetelnêne, Estemol de koskê Dengizê Florya de çarnay vi sarê mı ser, da'ra hetê mı u na çiy vati:

"Na rae dikat ke, pîrro çike!.. Ez guman kon ke rastê çiyê xiravini nina. Hama beno ke çiyê vêjiyo, şeref u canê torê zerar bîdo,

"Pasayê m'.." vake mı, "Na qesunê sima weşiya xo de qe hovira nêkon u çibeno bibo qesa sima anu hurêndi!"⁸

Uyoke qal amo ra, simarê ita de tenê mese-la piştôy qeseykeri..

Eve Atatürk'î ma koşk de gegane nisane-guretene. Ey ju Smitwesson mirê hediya kerdı vi. Sirê panaçne de vastene ke pia nisane bioncime. Çi hêlbi ke nisaneguretêna xo de mı rind hedef qeyd nêkerdêne. Rozê mı piştôê dêy ra nisanê gurete u her estenede ki hedefê rindi qeydkerdi. Seke ferq kerd: "Lula piştôê to kılma coka tı besenêkena rind hedef ra nê. Niade eve piştôê mı her estenede to hedef di.."

Hereketê Dêrsimi ra avê mı dayêna piştôyê xo, na mesela ra vêjiye. Çituri ke vajiyo, gereke hên biro sodır rewra bişiyêne

⁷ Atatürk'ô ke hoverdayişê Dêrsimi ra honde xof keno, zalimêna xo erzeno sarê Dêrsimi ser. Sarê Dêsmu esirê ke gurêti, qarsê cı nêbiyê. Hama dewleta Tırki des-hazaru ra jêde isono bê çek u bê hoverdaye sana ve qersunu ver. Çekdarê ke nêwast xo destfiyê, têde ve zalimên qırkerdi. Serdarê Dêrsim yê ke serva hurêamayêne waştı lewê xo, sanay ve qersunu ver, têde eve bêbextên berdi eşti'ra dare.

⁸ Taê kolebazê CT u taê isonê maê cayilê ke qesunê dinerê xapiyê, vanê ke "Qırkerdêna sarê Dêrsim ra xevera Atatürk'î çinêbiya". Halbîke Atatürk serreis u serqumandarê ê dewri yo. Çitur beno ke, dı serri Dêrsim de herb bibo u xevera Atatürk cı ra çinebo!. Na dokuman zaf rind musneno ma ke; Atatürk çitur sarê Dêrsimi rê dismenêna xo eve çek oliğa xo miye sanayêne u Dêrsim ser rusnayêne, keno eskeri.

herekiyat.
Atatürk,
şiêna minê
seveta
herekiatê
Dêrsimi,
Fevzi Çak-
mak'î
doskerdi vi
u cira
kağite sero
musade
gureti vi.
O dewr de
tiyaru, me-
sela Es-
kişehir ra
hata Elaziğ
şiyanerê
gereke di
rey benzî
biguretene.
Sifte Anqa-
ra de, raa

38 ra nat welatê ma de, rıznaêne, vêsnaeyêne u qırkerdêne nêdariya we. Zulm u zorê delete miletê ma surginê peyê duwelu kerdê. Saêkerdêna candirnu ra têpiya Dêrsim de ju ban nia asêno.

Foto: Arşiva H. Tornêcengi ra

diyine ki Kayseri de guretêne. Na rivat ra ez a sewe pêyser nêcerunera Eskişehir. Ez gereke Anqara de eracı kotene, tey bişiyêne. Qumandar na hal-mezalirê kerd xeverdar. A sewe sifre de herkiatê Dêrsimi sero u derheqa mordemunê qanbiyawu de ke qal ame ra, dimâ Atatürk hevalunê xo rê:

"Niade onca wazîfe kot ve çêna Tirk'î.." vake. "Gök çen'a ma meşte sodir eve tiyarê xo kuma herekiyatê Dêrsimi.. A endi çênekade xorte nê, eskerade xorta.. Çituri ke hevalunê xora pêyser nêmanayêne rê, wazîfê xo hurênd ardenerê fêlê mi çino sa, sima ki jê mi cira sık mekerê. Talkê xo çixaçi esto zonena hama, ez vanu ekeke nêrusnê na wazîfe, beno ke seveta na nê'qên karê xuyê he-waciyeñi rozê caverdo. Ocağa ke tey reste ra, uza cirê salixdiya ke na rozunê nianenu de gereke bivozo wazîfe. Eke hêniyo? Eke hêniyo sodir sepêdira kuna ve herekiatê Dêrsimi.. Nika ti so cile kuye, xorê rindek hewnê xo bijê.. Sodir spêdira urzena ra..."

Mi musade wast, vejinero oda xo. Çıla saynê we, kotune cila xo. Destê xo peyê sarê xode grêday, xoraşine. Saê ke cor çêrangu de rastê herbu vênon. Çinayrê na harekiat beno, qulê feqirê ke qanbiyê u ser-va kare yenê qırvan kerdene, terê filmê sinêma çimonê mi vera ju' ve ju vêrdêne ra. Çixaç nia şî nêzon. Ez hên pa şine.

Mi çimê xo ke kerdî ra, Atatürk berjinê xode di. O, qe hewna nêşivi:

"De hadê çêneka m', taw ame!.." vake.

Ma desinde xo kerd hazir, bime'ra rast. Atatürk ki mide ame rastê tiyaru. Hemşirê xo ki eve ma bi. Eke vaji ma qe qesey nêkerd, rašto. Pasa tenê qisawetın, tenê ki perpela bi.

Nê, gëlet şune: Eve qisawete nê, mirozın bi. Belka ki geyalê pêyniya na kari u itimalê pêyser nêamayêna mide bi. Hevalê subayunê ke Eskişehir ra amey vi, seke rastê Atatürk'î bi, zaf bive sa. Seveta xatır wastena dine, amayişê mordemê pilê nianeni moralê têdine kerdî vi berz. Pasay destê têdine toqa kerd u ju' ve ju têdine de

qesey kerd. Zerrê dine virast. Taê xatiratê herbiyê kilmi uza qesey kerdî. "Niadê.. "vake. "Gökçen'e ki simade pia yena.. Manê ney uyo ke, herekiyatê Dêrsim'î cêni u cuamerdi têde pia kume ci.."⁹

Ma pêropia destê "Ata"y ke paç kerd, nişmero tiyarê xo u eve sabiyayiş Anqara ra kutime'ra hewa. Atatürk, hata ke tiyarey hewa de verê çimu ra bi'ra vindi, raste de vînet motê ma bi.

Roza 1'ê gulana 1937'î de meydanê Vertikê Eleziz de ameyme war. Caê Alayiya ma uza bi. Herekiati alay qumandariyê Diyarbakir'î Feyzi Uçar idare kerdêne.

Böluga ma seveta takviye day vi ardene. Hesnayvi ke ez na böluge de yon, Pasa ve cêniya xora ki verva mi amey, hora pasa o waxt uza mufetişê ordi bi.

Herekiat de ju çêneka azeve ez bine. Hem ki wazifê mi hewacyên bi. Na rivat ra pasau ez çêunê xode kerdu meyman. Hevalê mi ki gureti' ve varequnê xususi. Na vareqey u çadiri hemen kalêka meydanê tiyari de bi. A sewe hata desta sodiri Dêrsim'î sero ame qesey kerdêne. Subayê pîrîpîre berji tede ju fikirde bi:

"Na sare wedardayiş koma de zaf qışkêke serva kara xo veto werte.. Wazenê ke Welatê ma parçey kerê, Tırkiya cênca ke hona newe newe yêna'ra xo, va berzê wertê talkey u seveta cîrestêna fêl u emelê xo duwelunê teveri pia-gure kerdêna"¹⁰.

Na hal rê gereke keş diir mevîndêne. "Ju muleto ke destana herbê xuyê xelasi jê tarixi nusna, na rae de nêtoro ke tawa xo-pey de verdo u şîndorê hardê xo eve gonîa xo nisan kerdê, o mulet çitûr bêro parçey

kerdene. Wertê tertele yêna estena eyrê, gereke qe ju quwete mereso ci". Ma, hewadaru (pilotu) guman kerdêne ke, na mesela koke ra wedarime. Hevalunê xorê nîa vate-ne. Riyê pêyadeu"¹¹ de ki seveta na herekiyati, jê ma iman u roştî bi. Îne hata vijeri verva dismeni vêsan-têsan bê-top u bê tifong da pêro, cumureta Tırkiya pile sanê pê. *Gonîa seyidunê ma hona hardê ma sero puxur dana, karo ke bêro hurêndî, ey ana'ra ma'viri.*

Heto binra ki hêfê isoni amêne. Ma verva dismeni serva berzkerdêna Tırkeni ju nêvime, pêro'êda? Eke hên yo na sarre wedardayênc'ika?¹²

Dêrsim de çira tayê gurubunê qanbiyau çekê xo kerdê xo dest, bilasevete verva ma sarre danê we? Raşt ki seveta menfati ra qêr cuavê na perşi nîno dayêne. Ağwe hewna sona, dismen hewna nêsono, vanê ya, qeso de raşto.. Dismen zere u teverde hewnanêşiyêne. Atatürk, desinde hencnayêna sarewedardayên u cirmo giran cidayêna sarewedardoğu emir kerdî vi. Meydanê herbi ra amêyvi Mustafa Kemal.. Pêrodaişê verva hawt duwelu ra, wertê gonî u baruti ra, eve xo-dest çimunê domanê maê şêhidu cadaêne ra, phoştâ astorê fek kef-kopuru ra war amaêne u xîla phoştâ astorunê ravanu daêne ra ameyvi na roze.. Mezalê dêy eve welat u miletî letêy kerdênerê qe çinêbi.. Nêê! Gereke Tırkiya u muletê Tırki reyna wertê na dengizê goniyo nîanen mêerjiyo.. Neyrê, en rave Atatürk dima ki qe kêş musade nêdêne. Nêda ki..

⁹ Hêya, "cêni u cuamerdi pêropia" top-yekûn serşiyêna Dêrsim u ronaêna seferberên, peyniye de verva Dêrsimi herbo ke ilan kerdene, ita de rind asêno.

¹⁰ Lopê mordemu ra qêyr, sarê Dêrsimi têdine sare dard we, hama koledari vanê, "koma de zaf qışkêke..". Eke hên yo, caê hawtay hazar(70.000) muletê ma hetê sîmara ame qırkerden u hazaru ra jêder surginê peyê welatu kerdene? Ju ki walatê kami amo parçey kerdene? Koledari hem welatê ma cenê binê bandira xo, muletê ma qırkenê-kisenê, hemi ki goya vanê, ma muletê Tirk'î kerdo parçey. Hawatay serra ke hona cumurete Tırkiya de qe tawa nêamo vurnayêne. Ewro ki onca qesa henene şulşulnenê.

¹¹ "Koke ra wedardayêne", yena o mana ke, Dêrsim tede bivêsnê, qomi tede qırbikerê. Ine hora heni ki kerd.

¹² Sarê Dêrsimu xo ra coru nêvato ke ma Tirk me. Herbo ke Tırku verva Yunan u Hermênu kerdo, ine phoşdariye ci nêda, heqa Dêrsim'îya millîye wasta.

Uzau rew biyêne sodır. Zılamote de hêşine pê u mı kincê xo kerdı pay. Pişteo ke Atatürk day vi mı, guret defêna kelekerd u kerd' ve mianê xo ra. Î çekê serdini, germêna de tamaşiye dêne' ve mı. Ez eve çekê dêy kutene herekiat.. Seveta mı manê nêyio de zaf zovina bi. Moralê mı hondê hevelunê minê cuamerdu berz bi.. Seke restne meydana, hevalê xo ki uza hazır di. Riyê têdine tıvanê eve tija bêxove bivi roşti. Qumandarê alaye ma kedime top, çı wazifê ma ke a roze esto, xarita sero hevê' ve hevê salixê marê va. Ma têdine gosê xo nayvi ro qesunê dêy ser. Qesê qumandari ke qediyay, wazifewo ke ame hurêndi, ju' ve ju vera dêy dekerna. Motê ma kerdene ra asêne ke, gosdayêna ma u qesunê dêy rê zaf bivi sa. Qesê xuyo peyên nia bi:

"Ewro, cumurete maê cenci ra wazifeo de en berz hurêndi ardênerê sima bekle keno.. Sıma, iyê ke verva na cumureti, muletê Tirk u verva sabiyayêna dey vundenê, u wazenê roştê dêy wedarê, ine de danê pêro. Ez' ve xo ki hewl vênon ke, sima na hal zaf rind famkenê. İnam kon ke, na rae de sima canê xo eve hewes danê, benê seyid. Atatürk' i zonenê ke ita ra xeverê de rindi sonê, o Anqara de karê xo rehet ano hurêndi.. Neyi ki ifade bikeri ke, xelaskarê mao girs u qumandarê maê seri, hencnayêna na herekiati de her-daym lewê sima de, zerrê sima u thomara gonîa sima de weşino.. Ma pêrunê rê gurê xode servêjiayên wazon. Sıma çekê xo guretê lewê xo?"

Ma pêrunê ke ju fekra qesê servêjiayışı rê "wes be!" va, dima persê dêy sero, ma dest est' ve çekê xo hên cuavê persê dêy da. A roze wazifeo ka dayvi mı doskerdişo (kêşifo) de zaf muhim bi. Mı gereke cao ke isyankari xo danê we uza, u caê araziye dine dosbikerdene u desinde racêrêne. Raperayışı ra di seati têpia pêyser cêrunê meydana tiyarê xo u rapore dê qumandarê xo. Wazifeo ke ame kerdene, zaf rind bi. Qumandar halê xorê raji asêne, u eve huyayışı va:

*"To tebrik kon Gökçen!" vake. " To tam jê çêna Atatürki wazifê xo ard hurênd. Zonayışê ke to marê ardi, verê gurê ma kenê roşti.. Nika so xorê tenê raworeşiye.. Hona gurê ma zafo.. Demeke ni mordemu caê kou de hurênda xo kerda muqerrem. Xo ra gore, demeke wazenê herbê gerrilla bide."*¹³

Sodır rew ra reyna kuna' ra hewa.. Ez nêzon no hal çand roji onceno, hama wazifê xo pêro ke pır nêard hurênd, eve şêref u şan nêard hurêndi, ita ra diir nêkume.."

Gorê pilanê haziri ra, gereke mı rozê eve wazifê şêrkerên u rozê ki eve wazifê pilotên era hewa kutêne. Roji nia vêrdene ra şiyêne. İsyankaru endi zonêne ke, inerê na hal zaf pahali beno mal. Roza de mızede ez reyna şine wazife.. A roze mı wazifê pilotên guret vi. Rozunê nianenu de era hewa kotene zaf eve talke bi. Gegane maylımunê ma besenêkerdene ke motorunê tiyaru bigurenê. Hama gereke ma wazifê xo biardêne hurêndi, çike no raperrayışê prova nê bi, çı halde va beno bivo ki, gereke ma wazifê xo hurêndi ardenerê bimuşime. Jê vatêna mı, hewao de mız u duman de ma tekerê tiyarê xo hard ra vısnav. Hata taê ca şiyêna ma ra têpia, gereke her juyê ma wazifê xora gore ju mıntıqa kêşif kero u reyna racêrime hurênda xo.

Ez gorê wazifê xo hetê mıntıqa xo ser kewtune hewa. haydarê mı ki xora gore wazifê xo ard hurêndi. Ma hurdimena seveta hurêndardişê wazifê xo sa bime hama, bê ke hewa herke şiyêne biyêne xıravın. Ma xafilde wertê hewri de mendime. Hurênda xode çerxkerd vînetime. Na halde çığışı vînetêne ke? haydarê mı reyê kağıta cığara sero çiyê nusna u da'ra mı dest. Sero nia nusnay vi:

"Hewa ke nia şêro, gereke eve paraşuti çingdaênerê xo hazır kerime!" Belka ki nia nusnaênerê heqa xo bie, hama cao ke ma sero vînetime, tam mıntıqa isyankaru bic. Eke çingdime, çihêf ke ma uza desinde pêcenê u kisenê. Qesê Atatürk' i hona kerrikunê mı benê:

¹³ Hên asêna ke, herbê gerrilla ke Dêrcmii kou de danê, xaf kerda ordiyê cumureta Tirkia.

"Ez piştoê xo dan to Gökçen. Çike to eve dêy tayna rind besekena nisane bioncê. Na rae dikat ke, pirro çike!.. Ez guman kon ke rastê çiyê xiravini nina. Hama beno ke çiyê vêjiyo, şeref u canê torê zerar bido, o waxt na çekê xo bêxof ya uyo ke virênîya tode vêjiyo deyde, ya ki zerê mezgê xo de tholkerdênerê qe peyser mevindel!"

Helvet ke ez pêyser nêvînetêne.. Durumê heway musnene ke, halê ma qe rind nêbi. Tiyareo ke binê made, tiyarê khanê i waxti bi. Hewaunê nianenu de qe damisnbiyêne. Heqa hevalunê mi esta. Waroginayış u pirtley biyanê ra, eve paraşut çingdayış u raa raste saêkerdene hereketo de tenêna rind bi. Jê vatêna mina verêcoy, ma tam serê isyankaru de hewara bime. Ma rehet xodest ra ranêverdêne. Hama gereke weşiyêna ma hona dewam bikerdêne. Gurê maê kerdene hona zaf bi. Dîasê piloti bime ma itau. Heto bin ra ki, tiyarê ma ancax en jêde hirê seati hewa ra besekerdene bivîndero. Her deqawa ke vênena ra verva ma şiyêne. Heto ju ra hewa her ke şiyêne biyêne miz, heto bin ra ki, benzînê tiyarê ma herke şiyêne biyêne kê. Ma gereke hervi qerar bidêne. Se bikerdêne?

Xafilde wertê hewru ra ju roşti bereqiyê. Desinde hetê a roşti ser mi na pa şine. Haydarê mi ki, se ke çimê xo gîna'ra cî, zaf bi sa. Hêya, roşti asêne hama, ma nêzonêne ke koti me u na roşti yê kamiya. Beno ke xafilde wertê bergê adiri ro ginime. Tenê ke nia perrayme ra, wertê hewru ra vêjiyame. Haydarê mi ke dormê xo de rind şêrkerd, caê ma kifş kerd u serê pakêta çığara ro nusna:

"Eke ke hona vişt deqey raperrime, besebikerime bireşime meydanê ma!" Ma hurdêminê ki newe xori nefes guret. Demeke Haq ardimê ma kerdêne. Wes u war cêrêne ra, mêşte reyna eve perrunê xuyê polatu seveta xîzmeta welati asmen de kotêne hewa. Heya, tam vişt deqî ra têpia, eve benzînê tiyarê xuyê peyeni reştîme meydanê xo.

Meydan de halo de hewl nêasêne. Tiyarêy têde kuti vi herêy.¹⁴

Qumandar u pêro mordemu qisawete de şêrê ma kerdêne. Abdullah Pasa u cênîya xo, seke tiyarê ma ame war, desinde voşti amêy lewê ma. Abdullah Pasa:

"Zof sıkır, sima ki wes u war cêrdi ra.." vake. "Sima ra avê juna tiyare cêrd ra. Pilotê tiyari teymen Vahit biyo dirvetin. Ma o desinde urzna'ra newexane. Qersuna ke kota'ra tiyarê, şiya gîna hermê dêy.¹⁵

Qersune şiya herme de menda. Emelet kerd, ezvaji talke viarneno ra.. Nika dore war amayêna tiyarê hirêyine dera.. Benzînê dine ki gereke endi biqedîyo. Hora ke cêr ra isabet nêgureto, qediyişê benzîni ra gere mejbûr endi bêro war. Eke na hewa de rind bêrê warî ki, dismen ine wes nêverdano ez guma.."

Abdullah pasay na qesey têde zero serdîn ra vati. Mî çimunê cênîya dêy de niada. Çimê xo bi vi pîrr. Ju cênîya de eskeri biyêna xorê, hên asêne ke halunê nianenu rê damis nêdêne. Mî wast ke ayê teseli keri:

"Hora ke seyid bê, serva dine en merdêna jiarge wa.. Ez ki wazon koğinde şiyaêne ra, seyid biyaêna nianene mirê nastv bo.. Mebervê!" Na qesunê mi sero, hêştirê xo kerdî pak, lew na liskunê mîra. "To raşt vana Gökçen.." vake.

"Na merdena de şêrefina, hama zerrê ison damis nêdano nia."

Çimê ma têdine hewera mendi vi. Seveta ju roşti diayêne, ma pêroine diqat kerdene. Seveta bêqeza waramêna tiyarê hirêyine ma têdine düay kerdêne. Çığaş ke ma pêroine ihtimalo bin ardêne verê çimunê xo, hama nêtorene ke eskera vajime. Ju Abdullah Pasay jê eskeri her çi eskere eskera va, na durum analize kerd. Çığaş ke ey her çi eskera vake, hevîkê ters vazê zerê ma nêkot. Zonayîşo milli, iyê ke wertê na herekiat derê, zerê dine têdine de hukim kerdêne.

¹⁴ Vatene ra gore fambeno ke, xêyle tiyarêy kutê herekiat.

¹⁵ Dêrsmuza tiyarey dê waro, her ca de zonino. Hama ita de nêvajino, honde ke "biyê dirvetin" vanê.

Mı besenêkerd xo zaf kerine, xafilde eve şiqayışê xo zerrê miletî ard tever:

"*Cêray ra! Haê yêne! Haê yêne!*" Eve esq u çêf ploşiyame juvini ro. Siro ke voştîme şime lewê tiyari, eve çîmunê xuyê hitu, eskerî haê miyu kenê qurvan, di. No ju diayişo de hewl bi. Meyer ke Mehmetçiku ræviri ra, ma hona hewara bîme, inc wertê xode vad kerdo. Jêde nêvêrd ra ma têde pia bîme rast, şime nêwesxane, diyarê hevalê xo Vahit'iyê dirvetni. O ki hona newe emelet ra vêjiyo, newe yêno'ra xo. Se ke ma dime, persê xuyo vîren: "*Têde hevalu besekerd wes u war racêrê?*" Ma hêya va. Wertê lewu de sabiyayis bi têra. Dêjiya xo hovira kerde endî. Niadê, ordiyê Tirk'î de wazîfe kerden u famê hevalên nia ro...

Qesê teymen Vahit'iyê ke ez honde guretu-ne binê têsîrê xo, hona hata nika mi hovira nêkerdo. O halde ki oncia mirê nia vake i hevalê maê qeramani:

"*Gökçen, mi zaf wastêne ke na dirvêti to biguretêne waa m'.. Gaziya to ke bidiyêne, ma biyêne wayirê şêrefê de tayna berji. Ma ra jêde gaziyên şikiyêne'ra to..*" Vahit waxtêra têpia newesxane ra vêjiya, ju asmê oroşiyâyêne dê cî. Na oroşiyâyên teymeni zaf qarrnê, zaf.. Ey lawatiyâyêne ke reyna era hewa kuyo, iyê ke mîlet u melmeketê deyrê qest kenê, derse cî do. "*Mî, hurênd ardêna wazîfê munê şêrefin ra dîr mefîyê!*" vake u zaf hover da hama, qumandari serva waxtê oroşiyâyêna dêy musade nêkerd.

Ez ita de nêwazon ke çaçê na herkiatê Dêrsîmî bi u pêyniyay xo resena kotî, vajine. Mî na herkiat de eve hevalunê xo piş, honde ke dest u bera ma amê, wazîfeo ke welatê ma do' ve ma, o wazîfe ard hurêndî.

Herekiatê Dêrsîmî ju asme ont. Herekiatê hewaciayên xelêşiyay vi. Aralîgê asma amnana vîrene de imtahanunê mi gereke sîfte bîkerdêne. Törena ke uza biye, ayê ra dime cêruna amune Anqara. Se ke meydan de amune war, Atatürk, hemşîra xo u taê hevalê Ata'yê dormî eve esq u çêf ez guretu berdune. Ez seke tiyarêy ra amune war,

desinde şine lewê Atatürk, mi lew na dest ra. Eyî ki çarê u liskê mi paç kerdi, dima nia vake:

"*Zerrê mi to ra zaf weso Gökçen! Ju ez nê, mîletê Tirk'iyê ke na mesela nêjdi ra zonenê, zerrê dine têdidine to ra weso. Çenekê maê azevî çî besekenê, reyna to dina homete rê ispot kerd. Tî ke anurê xo berz bi-jêrê, caê xo esto.*

Reyna bizoniyê ke, jukêk isyan ra nê, çîğaçî sarre wedardayênê girşî bivê ki, çîğaçî pilanê ke mîlet u memleketê ma wazenê pirtley kerê, besenêkenê guzê xo şêro'ro cî. *Yê ke Cumurêti Tirkîya u weşîya mîletê Tirk'î rê dismeniya xo esta, rozê nê rozê nia buva xo vênênê, cîrmê hereketê xo zaf giran danê. Ma nara têpiya domanunê xorê na rozu gereke hevê ve hevê qesey bikerime. Dismenê ke zere u teverê maderê, çî anê ma sare, gereke domanê ma dang' ve dang bihêşiyê pê. Ma ju mîletê esker me. Ma ju mîletê de henên me ke, pil ra qîz, cêniye ra cuamerd pêropiya esker amêyme dina. Çî esto ke famê maê eskerên jê famê emperyalîstu niyo. Ma qomo de henên nime ke, çîmê ma hardê zovîna welatu u weşîya zovîna qomu de bo.*¹⁶

Tam tersine ma wazeme ke her mîlet haştîye de bîweşîyo. Na rivat ra phoştdariye dame haştîye. Eskerên ra famkerdişê ma; welatê xo qorî kerdêne, verva dismeniyê her daym hêsar u hazîr vînetêne felsefê maê temeliyo. Qeso ke mi zamanê meydanê herbi de vati vi, waxt yêno ke o qese her dem vêreno: *Mudafa teveri nê, mudafa serê hardî esta. Na mudafa hardê tum welatî ya. Ju mîletê eskero ke seveta haştîye esto, caê i mîletî lewê desmala haştîye dero. Çîmê ma, ne hevîkê hardê kêşî dero, ne ki vijoyê hardê ma kêşî dayêne rê esto. Ez wazon ke na qese na rivatra reyna aqmê dina home kerîne. Tirkîya, isonê ke na hardî sero weşînê, eve dine têdine ju butuna. Destê ke kunêra na butume, va zerê ra va şêrê tever ra bêrê, her daym sîkitene rê, defkerdene rê mahkumê.."*

¹⁶ Atatürk wazeno ke koledarêna xuya emperyaliste bitênno, hama psikolojiyê xuyê cîrm-ontene ey' ve xo dana'ra dest.

MA KAMIYÊ?

Koyo Berz

Ma Dîmîlî (Zazay) kamiyê u kê sero yenê hesabnayenî. Vanê ma na juwerî rind bîzanê. Heta ewro zahf kay ma sero amey kaykerdenî u hewna zi ê yê yenê kaykerdenî.

Tirkan heta ewro ma xo sero hasibnay, yan zi day hesabnayenî. Labirê, ewro tesla inan kewtî. Wîniyay kî bî dardê zoriya şarê nêbeno, şarna. Heta no rojî çî çî inan dest ra ame inan xo pey nêeşt u kerd. Ma qirrkerdî, talan u wêran kerdî, dest na mal u mulkdê ma ser, dew u sukê ma nay pa u veşnay, qetliami qetliaman sero viraştî. Ma sirgun kerdî u serey ma hergî jewî cayê ra vet. Destê şar u xortandê ma day kelepçan ro u bî zora berdi eskerey pa dê kerdenî, riştî cephandê लेकरdenî u day kiştî. Qeçê (domanê) ma yê şeşserey virarda may u piyandê cî ra vetî u berdi wendexanandê (Mektebandê) rakewteninan (Yatılı Okullar) dî day wendî. Sere u mezgê (Mêziyê) cî şîr, ê kerdî asimile u bî nam u

hesabdê xo ya riştî şardê ma miyan. Sere u mezgê inan Kemalisteyê ya, Tirkîge ya kerd pîrr. Şarê ma, eşîrê ma pêre kerdî dişmen u viraday ganandê pêdî day kiştî. Labirê, fina zi ser nêkewtî u zêy inan nêbî. Çî rayê xirabi, çepelîni, qîrêcîni, limîni, nêweşîni, bêbextîni, pis u berbatîni estî bî, heme ma sero cerebnay u kar ardi. Labirê fina zi nêşa(nêşikiay) armanc u he-defdê xo resê, ma u namey ma werte ra hewa dê, ma asimile bikerê, xo sero bîdê hesabnayenî u bî namedê xo ya, xo rê kar bîyarê.

Senî kerd, seni nêkerd nêbî.

Tirkan heta ewro ma xo sero hasibnay, yan zi day hesabnayenî. Labirê, ewro tesla inan kewtî. Wîniyay kî bî dardê zoriya şarê nêbeno, şarna. Heta no rojî çî çî inan dest ra ame inan xo pey nêeşt u kerd. Ma qirrkerdî, talan u wêran kerdî, dest na mal u mulkdê ma ser, dew u sukê ma nay pa u veşnay, qetliami qetliaman sero viraştî. Ma sirgun kerdî u serey ma hergî jewî cayê ra vet. Destê şar u xortandê ma day kelepçan ro u bî zora berdi eskerey pa dê kerdenî, riştî cephandê लेकरdenî u day kiştî.

Kamcin kîştî eşî puç vijîya. Axirî nêşa serkewê. Cayê pelçiqna, cana serehewada, neqebê bî dardê zoriya girot, neqebna abîya. Jew darde kerd, jewna werişt u rayberey kerdî. Herwina şarê ma xoverda u amey xo resna ewroy, na rojî. Labirê ewro zi Kurdiyê heme serehewadayanê ma xo rê kenê mal, qalê ma nêkenê u

ma xo sero danê hesabnayenî. Ez nêzana heta çî wext, heta koti no

do wina biramo u ma do waherê dezgandê xo nêbê?

Eger ma şarê inan ê, çî ma inan ra peyra mendê? Qandê çî-çî hendê inan heq u huquqê ma çiniyo? Çî rê zıwanê ma inan ra pey ra mendo? Qandê çî-çî ma bi zıwandê inan a qısey kenê? Ê bê, êma ya qısey nêkenê, yan zi êma nêzanê? Çî rê ma kitabânê inan herînenê u wanenê? Ê, êma nêherînenê u nêwanenê, yan zi nêzanê bıwanê? Qandê çî-çî wexto kî vanê Kirdas u Sorani ê pia paye kenê, wexto kî Zazay vajiyênê, ê pey qahrênê u tepki nişan danê? Nuştogê inan o en gird Ahmedê Xanê heme şêher u berhemandê xo dî vato Kirdas, ê tepki nişan nêdanê u nêvanê çî rê wina vato, wexto kî Koyo Berz, yan zi Jewna qalê Dimiliyan (Zazayan) keno ê hêrs benê u hemver vijênê?

Na raştayêna, wexto kî vanê "Kurd", Sorani u Kirdasî vajiyênê u ê yenê aqıl. Dezgeyê xeriban u şaro xerib ma Dimiliyan (Zazayan) nêsinaseno. Ma vajê ma Kurdiye zi, kes ma zê Dimili qebul nêkeno u nêsinaseno. Qandê çî-çî ray inan ver abiyayê, ma ver gêniyayê. Eger inan heq u huquqê ma bîsinasayê, qımet bîdayê ma, namê ma do zî ewro heme ca ra vıla biyayê. A kî inan kerda. Tim ma vero ray girotê u tim waşto ma xo sero bîdê hesabnayênî. Heme çî werte dî ro. Bî Kirdasî u Soraniya wendexaney inan teberdê welatî dî estê, tercumanê cî estê, misnayoğê (Mahlimê) cî estê, Enstituyê cî estê, bî Sorani u Kirdasiya çî vejenê, weşanenê, sero girweyenê. Labirê bî Dimiliya (Zazaya) çiyê çiniyo. Ma şinê kombiyanandê inan dî, bî zıwandê inana qısey kenê. Ma wexto kî şinê keyandê inan

meymaney, ma bî zıwandê inana qesey kenê. Waxto kî ê yenê keyandê ma, ma fina bî zıwandê inana qesey kenê. Yanê, sistemê kî Kurkan ronayê, ê zi ê sistem ramenê. Eger ma Kurdi bê, vanê ma zi zey Kirdas u Soranan birê sinasnayênî.

Soranan birê sinasnayênî. Wa şîrê koti pers kenê pers kerê, wexto kî Kurd vajiyêno, bê Kirdas u Soraniya, kam ê binan sinaseno u name keno.

Heqıqeti çıman veroyê, wa kes inkar nêkero. Ez şena na juweri akerde vaja, ê hemeyê ma xapeynenê, ma bî xo yê zî xo xapeynenê u benê kenê puçî. Keso ma qebul nêkeno, ma yê kenê bî zora xo bîdê qebul kerdenî. Çî rê wexto kî ma vanê ma Kurdiyê, kes nêvano şıma Dimiliyê? Hima vanê Kirdas ya Soranê!

Ez o tay rıste u qısanê xo dîfın-hirêfın-çıharfın kena kî, sere dî ca bo u şarê ma şêro perskero wıniyo, wıni niyo? Tî şarê xeriban ra kê rê qal kenê bıki, kotidê dinyay dî benê bıbi, wexto kî Kurd vajiyêno Soran u Kirdas yeno sinasnayênî. (Bê tay istisnayan u tayê kî ewro Zazaki sero girweyênê, bê inan). Wexto kî qalê serehewadayênda Koçgiri, Şêx Seid'i u ê Dêrsimi beno, vanê serehewadayênê Kurdan u inan sero yenê hesabnayênî. Halbuki ê serehawadayênê şardê Dimiliyan (Zazayan) bî. Bewnirê fina vana, şêrê berhemane Ahmedê Xanê Jew bî Jew bıwanê, bê Kirdasi qe qalê Jewnay kerdo yan zi tey qe Zaza kar ardo, nê. Ney ra heme çî aşikaro u werte dî ro. Vanê ma bızanê ma yê xo bî xo xapeynenê. Kurdi zi kes ma zê Zaza xo mıyan dî qebul nêkeno u

nêsinaseno. Hemeyê, hemeyê ewro ma xo rê kar anê, labirê meşti çî wext duz kewê, do seredê ma ro dê u ma xo miyan di bipelçiqnê. Wexto kî kewnê teng ma bî xo ya girêdanê, hera di ê do marodê. Nêzana qandê çî-çî ma rojanê verni u ê amyayeni nêfikirenê u xo benê phoçda şarnaya girêdanê? Ma zor danê xo Kirdasi u Sorani misenê u qeçandê xo rê zi danê misnayênî. Ewro qeçê ma hendê Kirdasi, Zazaki nêzanê. Ma na xapeynayeni, xo werdi diyayeni, xo jewnay sero hesibnayênî niya çî-çîya? Çî rê, ê qeçanê xo nêmisnenê Zazaki, ma ê xo misnenê? Ê xo famê zıwandê ma nêkenê, ma xo kenê. Ma-piyê inan pêrandê ma ra, yan zi ê bî xo ma ra girdiyê? Çî rê, çî rê ma xo hendayê werdi vinenê u şarnay dîmî şînê? Eger lazîmêya inan bî ma çînebo, vanê ê ma zi bî inana çînebo. Heme çî vanê hemver pê u zey pê bo.

Nay ra bîzanê mayê yenê kayan. Meşti o welat azad bo u serkewê, do mahlîmê do Kirdas bîrîşê suk u dewandê ma u ma mecbur kerê kî, ma bî Kirdasi bîwanê u binuşnê. Ewro hewna destan bin ra nêreyayê ê yê nê sisteman wazenê kar biyarê, meşti hele do seni bo? Ewro vijiyayê kuçe u kolanan u vanê zıwanê do pê tepîşte u jebiyaye. O zi vanê temeldê Kirdasi sero biro ronayênî u zıwano resmi Kirdasi bo. Çî rê? Wexto kî ma cemeatê inan miyan di roşenê u di merdimi bî Zazaki qisey kenê, ê hima bî ma huwenê u tepki nişan danê u vanê, no çî-çîyo, zey zıwandê mîrîçikan, ma no zi zıwano.

Qandê kî fahm nêkenê, heta peynî fekê xo akenê, kenê qahqeha u mî

ma huwenê. Ney ra zi diyar beno kî, ê qedir u qîmet nêdanê ma u zıwandê ma. Ma nişenê inan miyan di bî zıwandê xo ya fiqranê xo vajê kî, ê zi bîhuwê. Çîmkî fahm nêkenê.

Çiyê mî zahf tersaneno. Wexto kî ma vanê ma Dimilîyê (Zazayê) qandê çî-çî taydê çî yê siyasetvani reaksiyon misnenê, tepki nişan danê u tehamulê çî ê nami rê çîniyo? Heta taydê çî hêriş zi anê ma ser u çî dest ra biro do ma tasê awî di bifetîsnê, wîni hicum kenê ma ser. Wazenê bî tehdîtana ma bîtersanê u ma nêvazê ma Dimilîyê(Zazayê). Wextê xo di, heta-heta ewro zi Tirkîyê ê çîyan rê reaksiyon misnenê u hewna zi tehamulê çî çîniyo u roj bî roj qandê nê çîyan ma qetil kenê u kişenê. Labirê vanê kes na juwerî rînd bîzano, ewro demê ters u tehdît kerdenan ravêrdo u kes kesî ra nêterseno.

Şîma heme nay rînd zanê. Wexto kî Tirkîyan welatê şarandê binan vîstî xo destan bin, qeçê inan bî dardê zoriya vîrîrandê may u piyandê çî ra vetî u berdî rîştî wendexanandê xo. Ê qeçan ra zahf generalî u merdimê wendey vijiyay u mî mezgdê Tirkîlîğey îrqçîlîğey u dîşmeneya şarandê xo kerdî u resmen şarê xo nêsinasna. (Yanê xo Tirk zana u Tirk hesabna)

Ewro zi merdimê ma yê kî remay teberdê welatê xo, ê yê qeçanê xo rîşenê wendoğeyda Kirdasi u Kirdaskî misnenê. (Mî zi wextê xo di wîni kerd, ewro qeçê mî, ne Dimilî(Zazakî) u ne zi Kirdasi weş zanê) Yanê qeçanê ma zi zey ma xo vîni kerd. Wîna şîro çendna serri şarê ma do zıwan, kultur, edet, folklor, fiqre, estanîk u toreyanê xo xovîra bîkero u zey

merdimêdê seqeti nim-merdim bîmano. Demo kî ez ameya no welat, qandê Homay (Ellay) bî Zazakiya dezgeyê çinêbî. Ewro zi wîniyo. Ê ê binan tercumanê cî, kitabê cî, dezgeyê cî estê, labirê ê ma, ne misnayogêdê ma (Mahlîm), ne tercumanêdê ma, ne rayberêdê ma, ne zîman zanayogêdê ma, ne pedagogêdê ma, ne enstituyêda ma, ne rojnameyêdê ma, ne komîteyêdê ma, rayvervîstogêdê ma, ne kendoğêdê ma, ne alimêdê ma, ne wendoğêdê ma u ne zi qurumêda ma esta kî, ma xo pa tepêşê u pa şabê. Wexto kî ez ameya u mî iltîcayê nê welatî kerd, mî rê va tî kotî ra yenê u zîwanê to çî-çîyo? Mî va ez Tîrkiye ra yena u zîwanê mî Dimîliyo(Zazayo). Geşray nêgeşray, cayê dî raştê Tercumanêdê Dimîlî nêamey kî, bîyarê kî ez bî Dimîlî îfadeyê xo bîda. Mî rê va Tercumanê Soranî u ê Kirdasî estê, eger tî wazenê ma înan bîyarê. O wext mî bî Kirdasî nêzanayê, mî va ez ne Kirdasî u ne zi Soranî zana. Ez mecbûr menda kî îfadeyê xo bî Tîrkî bîda.

Ez zi zey ê binan seni ameya resaya no welat nêresaya, mî xo famê Kirdasî kerd u ez kewta dezgeyan-dê înan miyan. Çîmkî ma înan miyan dî zey sêkurana teniya mendî bî. Înan zi gorey xo, gorey kêf u zerîda xo ma dayê xo destan vera u kar ardê.

Fîna sîfteyênî dî Kongreyê Federasyondê Kurdanê serda 1987 an dî mî serhewada u bî zîwandê xo ya, Dimîliya 500-1000 merdimî miyan dî qîsey kerd. Taynan xo pîze dî, taynan nîmite tepkî nişan da u va ma çîyê fahm nêkerd. Dî ê qîsekerdenan dî zahf merdimî bî zey îsotîya. Heta-heta tay Roşnberanê cî xo miyan dî va, "Ma nê

xo miyan dî asimîle kerdîbî u qedî-nay bî, no zey fîsda şeytanî kotî ra vîjiya u ma rê ame bî belay serî" Nê heme raştayê mayê u ameyê ma sere dî. Qandê coy vanê haya ma, ma ra bîbo u tîm ma dî nê meselandî aya bê. Ewro nê, meştî tay dî biteqê u bîwazê ma vero bend bê u nêverdê ma bî zîwandê xo ya bîwanê u bînuşnê. Çîmkî tay zaneyê cî, tay şuwenîstê cî nêwazenê kî, cay cî cî destan ra şîro. Tîm wazenê kî ma biçarnê xo destan vera u kar bîyarê. Zaneyê mayê kî înan miyan dî zi qandê cadê xo vengê xo nêkenê u xo nêluwnenê.

Bewnîrê şîma rê tay misalê şenîkî bîda. Tîxtor Nafîz u bîrarê cî Nurreddîn Zazaya remenê yenê Suriye. Wîja çî, înan miyan dî benê Kirdasî. Ka çî çîyêdê nînan, berhemêdê nînan, nuştayêdê nînan bî Zazakiya esto. Heme çî u kitabê xo bî kirdaskî nuşnayê. O kî cî rê mendo teniya laqabê Zazakiyo. O zi Suriye dî edet bî, insanê kî ameyê wîca bî laqabêna name biyê. Qandê kî ê Zazay bî, ê zi bî namedê Zazaya amey laqabkerdênî. Kes ewro înan rê şeno vaco roşnberê Zazayan. Qandê kî roşnberê Zazayan bê, vanê bî Zazakî çî awa bîkerê, yan zi şîrê meselada înan ser. Madem kî Zazay Kurdi bî, qandê çî-çî ê binan înan rê nêvatê zazakî bînuşnê wa vîni nêbo. Dr. Nurî Dêrsîmî u herwîna heme bî no hesab a înan miyan dî mendê u Zazakiyê xo xovira kerdo.

Bewnîrê qe şîma vînenê înan bî Zazakiya şardê xo rê çîyê nuşnayo u mirasê verdayo. Bewnîrê Bedîrxanan ra xezîneyê bî Kirdasîya şardê xo yê Kirdasî rê verdaya. Çîyo kî înan ma rê kerdo, miraso kî ma rê verdayo, ma şarnay ser mal

kerdê u dayê hesabnayêni. Demê mi bi xo zi o çi kerd, ey ra ez weş zana senino, seni niyo. Demo ki mi zey inan vatê ez gan u rih, çim u nurê çimandê inan biya. Seni mi qalê zazaligêy, zıwan u kulturde Zazaligêy kerd, hemini riyê xo tada u mi ri ra zi nêwinyay u mi rê bi dişmeni. E, e no dinyay yo, ewro wina yo meştı kes nêzano seni beno. Ez zahf pa kêfweşa ki, heqiqeti mi zahf rew di u ez ameya rayda zıwan u kulturde şardê xo. Na raydi ez bişa çiyê bikera, mi bextiyarê ri kesna çiniyo. Ne malê dinyay u ne zi şuhret hendê nê çıyan kesi mird keno u degêno. Zıwanê Dimili(Zazay), kultur u folklorê ci ewro parçeyêde gandê mino. Ez bımıra zi nêş(k)ena ci ra abiriya. Vanê ma Dimili(Zazay) çi-çi benê wa ê bê, bi namedê Dimilina, bi edet u toreyandê xo ya, bi kultur u zıwandê xo ya ma birê sınısnayêni u şarandê dinyay miyan di çay xo bigirê. Vanê ma zi zeyê binan wahêrê kameyda xo bê. No heqê ma yê en tabii yo. Heqê kesi çiniyo ma vero bend bo u nêverdo ma bi namedê xo ya, xo name kerê u veyndê xo. Qandê mi u qandê şardê mi en muhim zıwan u kulturê ci yo. Vanê verê heme çi no biro tahlilkerdêni, ka ez kama, kam niya. Heme çiyê ma do ney ra beli bo, ma kamiyê. Bi ezberê a bi seredê xo ya, bi name kerdenda jewnaya, qandê hesab u kitabandê xo, bi tehdit kerdênana no çi nêbeno u nêşino sere. Ez xo seni vinena u seni name kena, ez o yo. Eger jowna wazeno mi xo ra bihesibno, vanê veri o hewl bido xo u biro famê zıwan u kulturde mi bo. Ez do ki tim şıra dindê jewi ser, wa rojê o zi biro dindê mi ser ki, ma bişê piya ray şirê u piya kar bikerê.

Ma Bermena

Bewnirê, lo maya bermena
 Waya bermena, piyo bermeno
 No çiçiyê, çi bella u çi hallo
 Vajê, vajê, lo vajê birayêno

Rojê niyo, didi niyo, hiri niyo
 Sera diwes mengan tim winayo
 Na çi axiya, çi ofi u çi bermiyo
 Vajê, vajê, lo vajê, lo dezayêno.

Lo biray serêy xo cinayo xover
 Way hêrsan ra çimi kerdê sur
 Pi qahran ver biyo lal, korr u kherr
 Kulfetê kêyi heme biyo seferber

Biheleyni, Koyo derdê zerida xo
 Bi şehera teber ki kulê zeredê xo
 Bi panuşa birjini hêrsanê çimandê xo
 Hesretêya xo biki rayverê şardê xo

Vaji Koyo, ê miyandê zerida xo vaji
 Awazandê xoya adirê zerri bipeyêni
 Derd u kulanê xo bi şehera teber ki
 Dost, yar u embazan zi xo rê şirig ki.

Kel Kela

Kel kela, kela zerrida mina
 Qandê serbestey u serkewteney
 Tim girênayêna u erzena
 Kel kela, kela zerrida mina.

Kel kela, Kêko keli ewro weriştã
 Kela şardê mina zept nêbena
 Na keli, kela şardê Dimilyana
 Kel kela, lo kela ma Zazayana.

Kel kela, kela demê amnaniya
 Qandê serkewteni girênayêna
 Wulli qandê lej u xoverdayêni
 Finê weriştã, qet zept nêbena.

Bimuse

Bertolt Brecht

Waxtê hu yo,
 Bimuse en qolay
 Coru herêyo mevaze
 Bimuse a, be, ce
 zof thowa ki niyo,
 hama sifte ke bimuse.
 Xo bisevekne qefeliyayişi ra
 bimusê gereke her çi
 Çike, tiya endi idareker.

Tiya ke binê pirdi dera, bimuse!
 Bimuse, tiya ke peyê cağunê Osinu
 derel
 Cêniya çêyi bimuse!
 Bimuse, tiya ke şêştay serru dera!
 Domano bêkes, xorê meketev saê ke,
 zonaişi dima so tiya ke serd ra
 rezeфина!

Biploşiye kitavu ro isono vêsan.

O çekê tuyo

Çike, tiya endi idareker.

Perskerdiş rê meterse olvoz.

Xo hurênda xêgêni mede

Araqê çariyo ke tey nêverdo, çi nêbeno

Zonağ saynêbeno ison.

Çim berze pusla hesavi,

Hovira meke

faturawa ke ti dana cidaêne.

Her amori ser bêçike rone.

Koti ra vêjiyo ala perske

Çike tiya endi idareker.

Çarnoğe: Berfin Jêl

Ju Welat Wazon

Cahit Sıtkı Tarancı

Ju welat wazon
 Asmen khewe, dare keske,
 hêga zerd vo;
 Diyarê sodin u têyru vo.

Ju welat wazon
 Ne zerre de kesrete,
 ne ki sare de derd vo;
 Cengê birau endi mebo.

Ju welat wazon
 ne dewleti u feqır,
 ne ki ferqê min u to bivo;
 Roza zimustoni de çê her kêşi bivo.

Ju welat wazon
 weşiye jê haskerdene zerre ra vo;
 Eke ju gerre esto, merdene ra vo.

Çarnoğe: Berfin Jêl

Dêka mı Yemose rê

Berfin Jêl

Vortiso ke serê toro voreno,
 Esmer serva to
 -Se benol..

jê şiliya welati bivoro.

Puxuro ke vêjino hard ra
 Serva to na puxur,
 -Se benol..

puxurê hardê welati vo.

Daê!

Dakıla mı,

Kesreta tu jê dêy bioncine,
 bioncine cigerunê xo.

Tija ke erzena tu ser,
Na tiji,
jê Tija Soduri vo
-Se benol..
serva semtiya to sewie bido.

Daê!
Dakıla mı,
Ala urze,
vanê: usaro...
Her ca biyo kêwe
Vas newe rewo
Pelgê daru newe kerdo ra,
Teyr u turi amêra zu,
serva tu wanenê.

Vanê;
-Se benol..
Yemos endi bê'ra xo.
Taxtê Bori,
çemê Munzuri,
bêkesê welati
sanikunê to de Alik u Fatike
mirê goynenê.

Pêro-piya vanê;
Yemose, Amik Yemosel
-Se be...!
To peyser wazeme welati rê.

Daê!
Dakıla mı,
Mêsa ke serê gul u çiçêgu ra,
Pukeleka ke vêjina gilê kou ra,
Tu jê dine gina zerrê miro,
coru teber nêbena.

Hao, des u ses serriyo
serva to bine pepug u goyina gilê kou.
Vazel
Ala tu vase...

Ez se kerinel..
Çituri hovira bikerine
haskerdên u rindekiya tol
Tu vatêne:
Ez ke merdune,
dikê, ez qeda!
Koti bena bive,
-Se benol..
bê mezela mı ser.

Dakıla mı... Yêmosa mı... bêkesa mı...!
Ez amune, amune hama,
hêştiri mezal mı nêdanê,
Ez qeda,
-ez qeda...!
Mı torê tenê norna.
Haskerdoğa
bırr u gemu,
têyr u turu,
wayira bêkesul
Zerrê tode mende kesreta welati.

Lazê Mirê

Berfin Jê

Sodir sonde çeyalê mı de
Porê tuyo şia, sabenayişê tuyo rindek
İnam bike, tı mirê jê hemgêna
dirvêta mirê melema.
Gul u sosinê usariya
Miloçika dar u beriya
Mirê zof şirina,
Jê tija omnoni germina...
Nêzon na çi sewdawa?
Ewro;
Roze, roza tuya,
kaykêna huyina, bervena, zirçena...
Nêzon kî mira çi wazena?

ÇAÊ NA ZULUM ?

Seydo Barahas

Serre hazar u newse u şest u şes-hot qom u qewilê ma dirvetê ho tenê melem kerdê, destê miletî tenê amo vere fekê miletî. Partiya Halq'î zulm u tadaê ho ma ser ra kê mênêkerda. Devadevê na serru de dest kerd' ve cî çepê Tırku kewt welatê ma. Hata na tawu qasve menkerdên u tometa dewleta Tırki, *krötz* qomê ma eve zon u zagonunê ho ramit ame na roze. Zerê na amaênî de rastên ki, dêlmasteni ki biye.

Xort u çênunê ma, wendoğ u roşberunê ma namê newdariye ra, bingê maê se serruno ke marê qilawizên kerda, ma can u ro-de verdayme, gu-ret verva ho sana ve xırxu ver. Rınd u xıravın têsera cêbare nêkerd. İtiqat u zagon bine ra peydeber ("gerici") ilan kerd. Çiki me? Kotî ra ameyme? Ferqê ma u cıranunê ma çiko? Çaê niari me? Pers u ayenkerdena na qesu dima nêkotime. Ced u pilunê ho ra delmastênia ho ke hesnê, gos pa nêna. Yan ki "sima nêwendo, nêzonoğê, xevera sima dina ra çina" vake, vêrdime ra şime. Zerrewêşên u zerrehiraêna qomê ho suistimal kerde. Fikir u geyalê ma mohr u sembolu ra qeyir thowa nêvi.

Politika çepên de ezber kerdivi hên qeseykerdene ma. Fêl u amel de teoriyo ezber çiqaş gëletvi ewro ki zonnağu ra ayan u beyano. Ma wastêne ke welatê bêkarkeru de diktatorya karkeru ronime. Ma wayirê dî bîzu u zu larîke ağa ilan kerdivi. Eke çî hekmeta haqî viye, na hal u usulê çepenia ma *parçedo haqen*

Kurdenia ma çike viye-nêviye tenê ki aê sero vînderime. Ma ke zonê ho lewê hevalunê huyê Kırdasu de ke qesêykerdêne, ma ra vatêne sima asimile biyê letê de zonê sima tırki yo. Sima zonê ho ra kotê duri, şêrê zonê ho bîmusê (yanê kırdasîki), ma ki dêne zoniunê ho ro, kamenia ho ra serm u ar kerdêne. Ma ho' ve ho vatêne; "eke bixelesnê, ni ma xelesnenê!". Ma sarê ho nêdeznêne, qafika ho nêqefelnêne, ke hala çaê letê de na zonê ma tırki yo? Hevalunê ma u Kırdasu honde ke da sarê ma ro (Çaê zonê ho nêmişenê, çaê zonê ho de lawıku nêvanê), kotime' ra ra u wolağu. Raa dozkerdên u zelalkerdêna zonê ho (Hevalunê ma ra Haq u thalay raji vo!). Ma niada ke, Tırku dizdenia zonê ma kerda. Vanê, "çêri bıkise, haqê qe mewe". Tırku qesebendê huyê newêy ke vetê, têde nusno; kamiji qesêy,

kamiji çekuy kamiji zon ra amê, ê ki nusnê. Mord 'meku hewl kerdo. Belkia ki nêzonağênra kerdo, se vajime!

Nika endi na persu pêroine rê cuae vê maê zelal u miqeremi estê: Sar, mara "Zaza" vano, zonê mara ki "Zazaki", "Dîmilki" vano. Ma sarê Dêrsîmi ho ra "Kırmanc", welatê ho ra ki "Kırmancıye" vanime. Sayiya dozkerdên u saêkerdêna ilimdare zonzonağu de endi na qesu zonême: Binge u binatê zonê ma kotira yeno, alağê ho kamiji zonde esto, çıqaşi şiyêro juvini, juvini ra çıqaşi gureto-do juvini; Na qesêy pêro sayiya ilm u irfanî de, jê roz u tiji ayan u beyan biyê.

Qesêkerdên u famkerdêna zazaki u kırdasîki de têne niadime; Kırdas Zazay, Zaza Kırdasî famnêkeno. Na oloze ("çelişki") çitır rakerime? Ya hurdi hetî zonunê juvin misenê ya ki, heto ju zonê hetê bin miseno. Ya ki hurdêmena zonê de bini zonenê ke, i zoni de juvini fambikerê. Vatena mı awa ke, hurdêmena zoni juvini ra xêyle duriê. Nejdîyêna ingilizki u almanki ra (% 55) duriê. Nejdîyêna almanki u holandki ra (% 90) dayina duriê. Nejdîyêna danimarki u isveçki ra zof duriê. Helbet, nejdîyêna hu kî esta,

aê de mordem besênêkeno juvin famkero.

Haqa ho çina ke Kırdas Zazay ra, Zaza Kırdas ra vazo "zonê ho hovira ke, zonê mı bimise!". Mordemê nianên ke hurdi hetu de estê; ya nêzonoğê, ya ki diktatori. İsonê nianêni wertê miletu de dostên u têdustên ronênanê, dîsmenên u çin nanê ro. Serbestên u têdustêna zon u zagonu, itiqatu zof muhîma. İnkâr u menkerdêne, binê bandıra guretêne, raa herbu kena ra. Qomi juvini rê benê dîsmen, haştiye, zerrewêşîye darina we. Hurêndi; goni, şin

Wasten u arzuê ma nawo: Har-do ke ma seroime, welkê ho de zon u zagonu, itiqatu sero pert-hal çinevo. Serbestên, têdustên, hoserên bivo. Kam ravêra 've têpia ho çî nam u san naskeno, eve êy bêters u bêxof va şêro vazo. Eve zerrewêşîye, dostîye, ciranîe, wa u biraiye juvini ra bîmîsê. Juvînes bivînê, wes bîjerê.

u şîwan, zerrewêşîyên cêna. Mordemo baql gereke naê nêwazo. Raştiyê u haştiyê ra hasbikero.

Miletu ke ho nas nêkeno, ho nêzoneno, binatê ho sero avêr berdêne rê nêgureno, peynîye de beno bokha sarê teveri.

Qomo ke ho rînd nasnêkeno, rînd nêzoneno, kamênia ho ra xevera ho çinevo, hem zere ho de, hem ki tever ra besênêkeno ke ho kom kero, bingê ho ki qayim nêbeno. Ne zerê ho de yeno hurê, ne ki tever ra xamu de hurê amaisê ho beno. Peynîya dewleta Sovyet sosyalist u Balkanu ewro numuney muhim u candeyê.

Serê na dina de her kes zoneno ke eve cebr, eve zor u zorbajie rindên nêbena. Eve menkerdene, thomet u duskinkerdene qomo qayim nêno meyda. Qomo hast u miqerem ke wazeme, gereke eve zerrewêşiyê bivo. Zon u zagon de, imar u dabare de, iman u itiqat de têdustên bivo. Kes zon u zagonê, iman u itiqatê iyê binu binê bandira ho mecero.

Welatê ma de wertê Kirmanc-Zaza u Kirdasu de zon u zagon, itiqat mintiqa 've mintiqa, suke 've suke juvin nêceno. Çim u fikrê mordemê demoqrati de na serva welati dewletiya. Fikrê mordemê bêdemoqrati de dewletiyê niya, saredezo. Taê parti u organizasyoni wazenê ke na rengine ni biçarnê ju reng. Partiê nianên raa gêlete ra sonê, çike goni qe awer nêber.

Tenêna arezekeri: Wazenê ke ju zono miqerem ("resmi"), itiqato miqerem, desmala miqereme, welat u şindoro miqerem bivo. Her hal u karde na fıkır fikrê dewleta Tırki yo (Dini bir, dili bir, bayrağı bir, vatani bir...) Coka dewleta Tırku ewro kota fırqan. Mordemo averniadoğ gereke na texlit ra vazbo.

Mordem tenê çimunê ho rakero, dormê ho de niado. Gosunê ho rakero bihesno. Melemê na derdu dina de esto. İsanê mao ke dulgeru de gurino, zoneno nika Ewropa de keso demokrat vano ke; welatê ma de wendixanu de gereke eve jêde zon u kulturu de misaên u misnaêne bivo.

Hora ke nia nêbo, omisbiaêne u zerrewêşiyê nêbena.

Partiê "ma(?)" na çiet ra xêle peyser mendê. Program u planê huyo zelal u areze çino. Taê na persu sero misawre ki nêwazenê. Vanê; "Haqa pêroine cême bine teminati". Eke juy namê kamenia ho zovina darde we, ya ki vake "ez sima ra niyu". Benê xofun, namu finê ra dime, cîrê dame finê ra, vane "dismenu de gurino, xayino...". Heto bin ra cematê elevi u sunniyu kenê ra. Vanê, "horê têde nimej bikerê, cem bijerê. Na hurdi cematî juvin ra çiqaçi weşiyê, itiqatunê juvini saê kenê-nêkenê haq zonêno. Haq biaro hurê pêdesta nêverde.

Wasten u arzuê ma nawo: Hardo ke ma seroime, welkê ho de zon u zagonu, itiqatu sero perthal çinevo. Serbestên, têdustên, hoserên bivo. Kam ravêra 've têpia ho çî nam u san naskeno, eve êy bêters u bêxof va şêro vazo. Eve zerrewêşiyê, dostiyê, ciranie, wa u biraiyê juvini ra bimisê. Juvini wes bivinê, wes bijerê.

Ma peroinê; Kirmanc/Zaza u Kırdaş, Soran u Goranu seveta sebesti u hoseria ho xêle bedeli dayi. Hona ki dame. Qe minasivo, beno ke? Ewro ju het vejio vazo "ma destê serê destu me". Gereke heto pil, jede gırs; qız rê wayir vejio, avêr bero, pêyser nêverdo. Hona xêle rae ma ver esta. Na rae gereke ho dima dime. Halbo ke saredez u persê ho sero qesey bikerime, juvini rê gosêdar vime, bextê ma rakerde niya

nêkerime, eke nia şero owa
 dismenunê ma, ma bena. Welatê
 ma vesnê, dewi dardê we, qomê ma
 sefil u pêrsan biyê, goçeriyê cihani.
 Na tertele de motajiyê ison u
 dostunê. Mordemo ke eve destê ho
 dostênî redkeno, jê heremuşi herre
 kineno keno hora.

Ma mileto Kirmanc-Zaza na qewğa
 de hetî me. Na herge de ("cephe")
 dostunê ho naskeme, kamiye u haça
 inu saykeme. Ma inu çitür zoneme, i
 ki ma hên bizonê u say kerê.

Partî Kirdasu program u planê ho
 bijerê verê çîmunê ho, kilae ronê,
 sero ke tenê geyal bikerê rind beno.
 Dêso ke çewto rijino, dêso rast amir-
 dergo, mejlê ho dergo. Dêrsim rê,
 Kirmanc-Zazay rê, Eleviu ra mîlqi
 kerdene, ne pizê kêş kena mird, ne
 ki çêsikê kêş kena pîrr. Ses sey serra
 Osmani, Hamidiye, Tirk u Teteri ra
 onceme endî beso ! Nara têpia karê
 mawo muhim, gorê fikrê mî; çîmê
 ma de peyserên nê, avêrbêdêne
 bîvo. Ma gereke kamiya ho sero po-
 litika bikeme, zonê ho avêr berime u
 zagonê ho rê wayîr vejîme. Naê sero
 bîgurime, dost u hevalunê ho bijed-
 nîme. Rozunê huyê qîymetînu eve
 karê sari, alavêre-dalavêre ra mêvîyar-
 nîme ra.

- *Ma ke ho naskerd,
 va sar ma nas mekerol*
- *Ma ke ho zona, va sar ma
 mezono!*

Sewşê

*Qal amo ra
 Namu de wes nayvi pa
 Yilvan sanêne ra
 Niada seneno
 Fitike cineno!*

*Sewşê mevazê
 Vazê Biral
 Roê ma vi hora,
 Lawike kerde tira:
 Eve vengê sari vano
 Mordemi pincirey keno
 Wertê bêçîku de çiğara
 Vêşê şîye hetê ra
 Bulas mevê koto ra
 Vazê malo çano
 Çutî damid dano?*

MEMED ÇAPAN

ZIMISTO

Zimisto amo vore vorena
 Ray qapa biyê,
 no sene ġezevo
 Mevazê ke esmer serre qolay yena
 Kewra torje keno,
 sekoka xo birneno
 De leme leme, bêkesê mi leme

Haq adirê sima,
 sima qesey kenê
 Nono onciliyo erzeme xo fek,
 Sureku vezenê,
 domani mirenê
 Çê' ve çê cêreno zalimo felek
 De leme leme, bêkesê mi leme.

Kam ke merdo merdo,
 ça honde vana?
 Usar nao yeno,
 uncâ guli vejînê
 Biza kole sona çerena yena
 Unca do saneme,
 cı ra ro vezeme
 De leme leme, bêkesê mi leme.

ÇÊ

Canê xo dı bi,
 zewejiy
 can bi ju.
 O şî hêga
 a şîe mali,
 ey non ard, ae ro.
 Nêşî noni ser

kêşî kêşî ra avê.
 Tose bie dı, xonça bie ju,
 bingê guret,
 rıçık da ra,
 lozine dü kerd,
 Bi wayirê laz u çênu.

HESERÊ WELATI

Ondêra ġeriviye de
 Hesêr sana mi
 ez kisto.

Eke dezê didori vo
 Bira,
 thowa nêbeno
 Çarê xo esto.

Ne simon
 ne ki wenu,
 Ne herêdanu
 ne ki hastu.

Eke dezê sarri vo
 Bira,
 thowa nêbeno
 Çarê xo esto.

Vilê mi bi çankıl
 mianê mi şikiya,
 Destê mi nêşî kar
 kar mend têpial

Eke vêrane vo
 Bira,
 thowa nêbeno
 Çarê xo esto.

Kilmek ra Zonê Hind-Îrani

M. Sandonato

(Îngilizki ra çarnoğ: Dr. H. Çağlayan)

Zonê Hind-Ewropa wertê xode beno di-hirê qelfey; yanê, lizgê xo estê. Zonê Hind-Îrani na lizgê Hind-Ewropa ra jüyo.

Miletê Ari

Qeseykerdoğê (zonê) Hind-Îraniyê vireni, xora vatenê *Ari*. Sanskerti de, na kelime jê *arya*, u Avestki de ki jê *airya* yena vatene. Ari jü qelfê de linguista u etnika. Koka xo sona cêr hetê Rusya, dormê Dengizê Şiyay. Tamin ra gore, Î.A. (Îsay ra avê) 3000 u 2000 serru de, Sarê Ariyu bar kerdo, hetê Asya wertiyê ser şiyê. Caê de (jü nisangey de) raa nine jüvini ra birriya ra. Qelfê jü hetê verrozi, hetê Hindistani ser, qelfê bini hetê şiwari (ğerbi) ser, hetê Îrani ser şiyoy. Ni Ariyê ke şiyê, hetê Hindistani ser şiyê. Îsay ra avê, wertê tarixê 2000 u 1000'i de restê hurinda xo. İyê ke şiyê Îran, Î.A. tarixê 1000'i de restê hurinda xo.

Zonê Sanskerti u Zonê Avestki

Ari ke jüvini ra birray ra, di zoni amey qeseykerdene: zonê Sanskert u zonê Avestki. Ni hurdimena zoni, zonunê Hindi u Îrani temsil kerdenê. Zonê ke Ariyu ard Hindistan, waxt ra xo vurna. Zonê ke eve Sanskert yeno nasbiyaene, "moa" zonunê Hind-

Ariyuno. Zonê Hititi 1905 İ.T. (Îsay ra tepia) ame dozkerdene. Ora avê, Sanskert zonê Hind-Ewropa ra, en zono de nasbiyae vi, meşür vi. Mor-demunê ilimu pêdakerdena xode musno ke, zonê Hititi Turkiya de, Ankara ra dot, hetê verrozi de, Î.A. 1700 de, amo qeseykerdene.

Merkezê informasyonê zonê Sanskerti kitavê dinê Hinduno. Zono ke na nuste temsil keno, koka xo resena hata tarixê 1500 Î.A.

Zonê milletê Ariyuno ke şî Îran, waxt 've waxt vuriya, xo eve Avestki ard name. Na zon bi "moa" zonunê Îranu. İsu bese keno na zonunê Îranu hire gurubu de ağme kero. Îrankiyo Khan, Îrankiyo Werte, Îrankiyo Newe.

Waxtê Îrankiyê Khani

Waxtê Îrankiyê Khani de di zonê muhimi estê: Avestki u Farskiyo Khan. Hetê qesu ve hetê grameri ra, Avestki Sanskert ra nejdiyo. Avestki zonê dinê Zerduştiyo. Koka Avestkiyê Khani hata tarixê 1100 Î.A. sona. Formê Avestkiyê Newey ki dormê tarixê 600 de amo qeseykerdene. 'Ieni yeno imankerdene ke Zerduşt

tarixê ÎA. 1000 de weşîye de viyo. Îsay ra tepia, Avestki hata tarixê 300 tam rind niamo nustene. Oncia hukumdariya Sasani ra tepia nustê *Avesta* ame topkerden u nustene. Seveta Avestki elifba ame virastene; na elifba ki letunê jêde seveta wendis u nustena meselunê dini ame virastene. Wendis u nustena na elifbay rast ra hetê çepi ser biyenê.

Qesa *Zend-Avesta* (*zand avastak*) zonê Pahlevi ra yena. Nu zonê Pahlevi tamin ra gore Î.T. 250 de amenê qeseykerdene (waxtê Îrankiyê Wertey de). Zonê Pahlevi de, manê na kelimey *zand* yeno 'famkerdene, tarifkerdene, zonaene'. Manê *avastak* ki 'qanun' o. Yanê *Zend-Avesta* qanun u tarifkerdena dinê Zerduştiyo; namê jü kitaviyo, namê zon niyo. *Zend-Avesta* din, edev u torê miletê Îrani waxto khan de sevekneno.

Waxtê Îranîyê Khani de zono muhimo bin ki Farskiyo Khano. Hukumdarê Îran Axameniyano ke Îrani de hetê cêri de niştênê ro, na zon qeseykerdene. Na zon 520-465 Î.A. amenê qeseykerdene. Padisa Darius 've Serkşesî ra vatisê xo eve mîxû kemeru sero nustenê. Çiyo ke ma na zoni sero cême, na nustu ra cême.

Zonê Medki ki wertê zonê Îrankiyê Khaniyo. Med u Farsu serre 700 hata 550 Î.A. hukum kerdo. Yine belka zonê xo eve nuste qe niardo nustene. Zonê Medu tabi taê tesir da ve zonê Farskiyê Khani. Tek tek tesirê zonê Medu zonê Farskiyê Khani de yeno diyaene. Taê namê hardu ki zonê

Medu ra yenê. Nustoğê tarixi Herodot jü çekuye Medu ra bas keno.

Zonê Sakaki zonê guruba verrozê (şark) zimewo; nu ki wertê zonê Îrankiyê Khani de say beno. Çiyo ke ma zonê Sakaki ser zoneme, nustoğunê tarixi ra cême. Kelimê na zoni pêro pia 200 tenê.

Waxtê Îrankiyê Wertey

Waxtê Îrankiyê Wertey 300 Î.A. hata 900 Î.T. hukum keno. Zonê ke na çağ de amenê qeseykerdene niarê: Farskiyo Werte, Pahlevi, Partki, Sogdiki, Sakaki, Baxtriki u Xoresimki.

Partki zonê Dewrê Arsasidu vi. Dewrê Arsasidu 250 Î.A. hata 226 Î.T. hukum kerdi vi. Nu zon kuno wertê guruba şîwarê zimew waxtê Îrankiyê wertî de.

Zonê Farskiyê Wertey zonê Dewrê Sasanu vi; hetê şîwarê cêri Îran de amenê qeseykerdene. Na dewr 226 ra hata 652 Î.T. hukum kerdi vi. Farskiyo Khan piyê Farskiyê Wertiyoy.

Sogdiki 've Sakaki ra Turkmenistan (hetê Çini) de yenê qeseykerdene. Baxtriki hem Afganistanê ewrueni de hem ki hetê zimê Hindistani de amenê qeseykerdene. Xoresimki ki cêrê derê Oxsus de amene qeseykerdene. Ni zoni pêro zonê verrozê Îrankiyê Wertey sero say benê.

Waxtê Îrankiyê Newey

Çagê zonê Îrankiyê Newey 900 î.T. dewam keno hata roza ewruene.

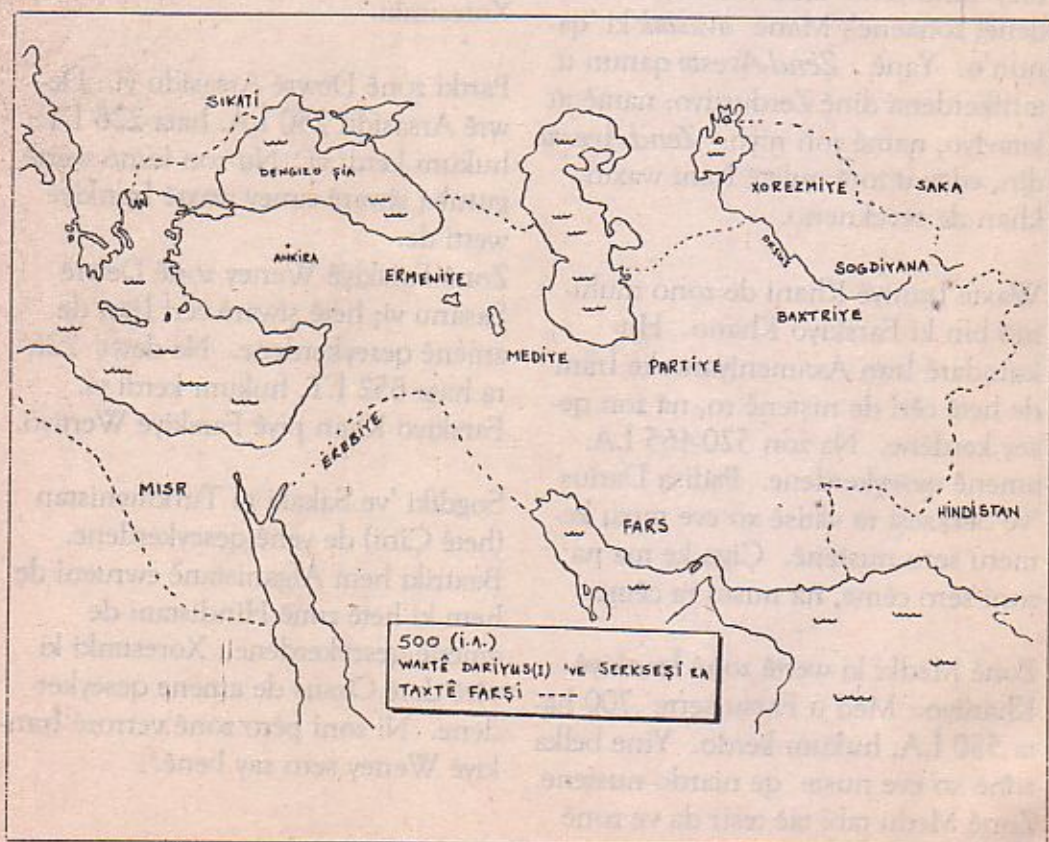
Merkezê zonunê na gurube İran u Afganistan dero. Faqat Îraq, Suriya, Turkiya, Asiya

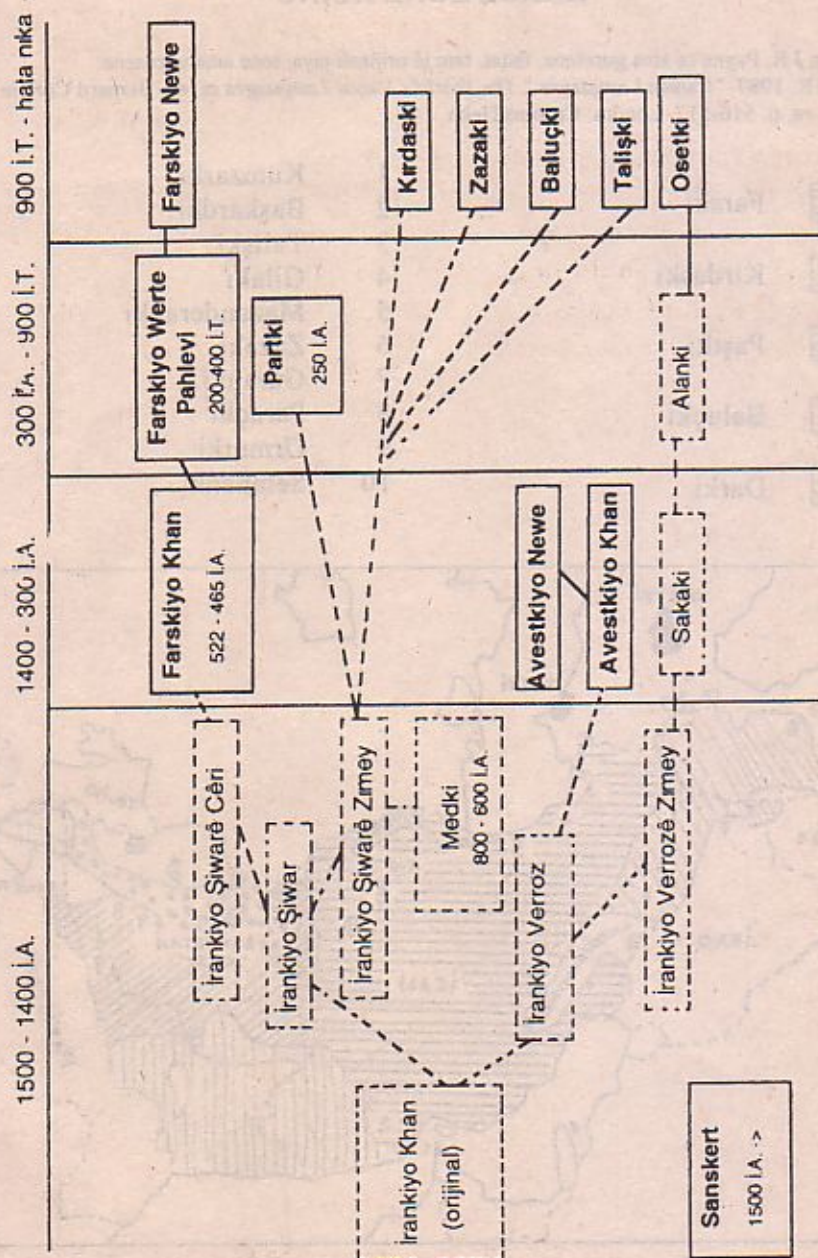
wertiye, Turkmenistan, Çin u Hindistan Ûe ki zonê na gurube yenê qeseykerdene. Miletê ke na zonu qeseykenê, nufusê xo pêro pia tamin ra gore 55 milyono. Taê zonê Îrankiyê Newey cêr jû lista de yenê musnaenê. Zonê Îrankiyê Newey wertê xode eve cêografiya benê di gurubi. Na tavela cêrene musnena:

1) Hetê çepi: kamji zon kamji çağ de amenê qeseykerdene.

2) Hetê cori: Koka u ruçikê zoni koti ama qeseykerdene. Mesela: şîwarê zîmey, verrozê zîmey, şîwarê cêri, verrozê cêri.

3) Kamji zon kamji dewlete de ewru yeno qeseykerdene.

WAXT U MAVÊNÉ TAÊ ZONUNÉ IRANU

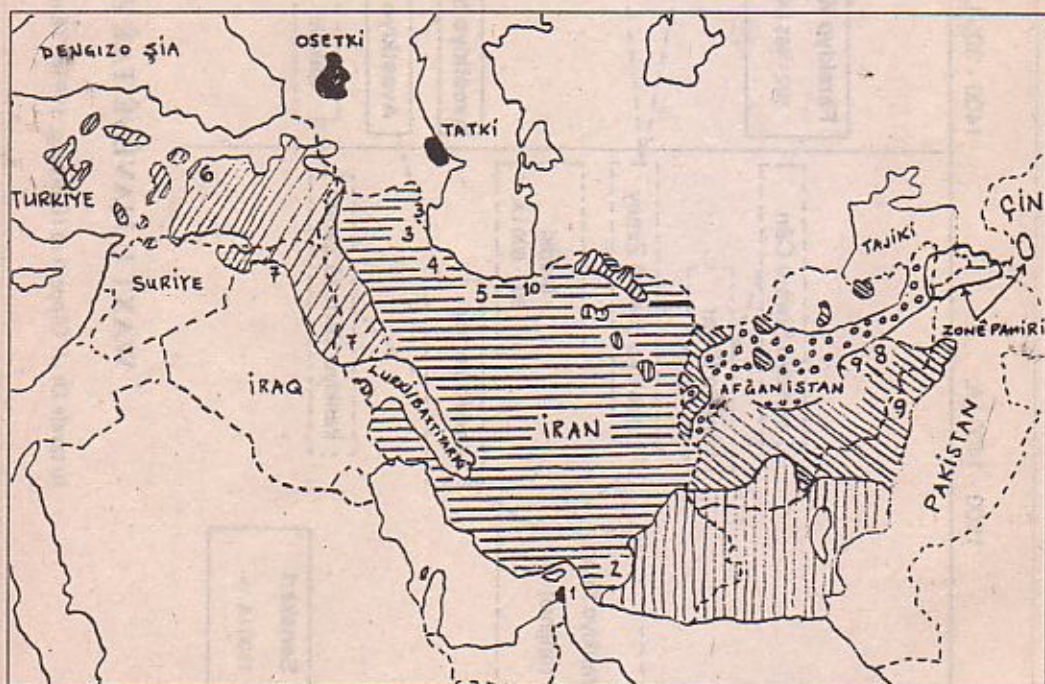
Ju tavela Dr. J. Gipperti ra (Bamberg, 1993). Tam jê orijinali niya, tene ame vurnaene.

HARDÊ ZONÊ ÎRANU

Na xarita J.R. Payne ra ama guretene, faqat, tam jê orijinali niya, tene ama vurnaene:

Payne, J.R. 1987. "Iranian Languages." *The World's Major Languages* ra, ed. Bernard Comrie ra, p. 516-517. Londra: Crooms Helm.

	Farski	1	Kumzarkî
	Kirdaskî	2	Başkardkî
	Paştî	3	Talişkî
	Baluçkî	4	Gilakî
	Darkî	5	Mazanderankî
		6	Zazakî
		7	Gurankî
		8	Paraçkî
		9	Ormurkî
		10	Semnankî

ZONË IRANU (Şiwarê Zimey, Verrozê Zimey)¹

Çağo Khan	Şiwarê Zimey	dewlete	Verrozê Zimey	dewlete
	Medki		Avestki Sakaki	
Çağo Werte	Partki Pahlevi (yê Arsasidu)		Alanki Baxtriki Sogdiki Xoresimki	
Çağo Newe	Baluçki Başkardki Gilaki Goranki Kirdaşki Mazandaranki Ormurki Paraçki Semnanki Talişki Zazaki	Pakistan, Iran, Afganistan Iran Iran Iran, Iraq Turkiye, Iran, Iraq, Suriye, Ermenistan, Azerbaycian Iran Afganistan, Pakistan Afganistan Iran Iraq, Azerbaycian Turkiye	Osetki Yağobki	Urus, Georgistan Tajikistan

¹ na peçe J.R. Payne ra ama guretene, faqat, tam jê orjinali niya, tene ama vurnaene.

Payne, J.R. 1987. "Iranian Languages." *The World's Major Languages* ta, ed. Bernard Comrie ra, p. 514-522. Londra: Crooms Helm.

ZONÉ ÎRANU (Şiwaré Cêri, Verrozé Cêri)

	Şiwaré Cêri	dewlete	Verrozé Cêri	dewlete
Çağo Khan	Farskiyo Khan			
Çağo Werte	Farskiyo Werte Pahlevi (yê Sasanu)		Sakaki	
Çağo Newe	Baxtiyarki Darki Lurki Farski Tajiki Tatiki	Iran Afganistan Iran Iran Tajikistan Azerbaycian	Paştiki Zoné Pamiru Bartangi Işkazmiki Oroşorki Roşanki Sangleçki Sarikolki Şuğniki Waki Yazgulamki Zebaki	Afganistan, Pakistan Afganistan, Pakistan, Tajikistan, Çin

ZONÊ MADE NAMEY- II

Hasan Dewran

Nameyê Lazeku (Ciamerdu):

Wendoğê maê xewli,
ma amorê **Tija Sodiri**'yo vîrende
zonê made nameyê çeneku neşr
kerdi. Na amor de ki zonê made
namê lazeku ra tayine nusneme.

Ma gereke ho nasbîkeme. Ma ke
ho nasnêkerd, hora, juminira, kul-
turê dina ra hasnêkeme.

Kulturê ma ki hewlo, rîndo, rezo.
Zonê ma ki rezo, weso, şireno.
Ma bıgurime ke, kulturê ma, zonê
ma wes bîmano, rez bîmano.

Mîleto ke kulturê hode, zonê ho-
de çipo, u mîlet payrao, u mîlet
serbesto. Mîleto ke serbesto,
wayirê kulturê çipiyo.

Ma de kamiyeni (identite) zof
sîsta, zof xaxuda, rew cêrabena.
Made rez bîmaneni ("öz benlik),
rez mendene ("özbenliği koro-
mak") zof çetna.

Mao ke hona karo gîrs besenêke-
me, serva zon u kulturê marê
hona destberiya ma nîna, hama
ma şikime namê domonunê ho
zonê hode panime.

Ma na amor de taê namunê rînde-
ku dame.

Avdal	Kêkıl	Server
Berzcan	Laşêr	Soşên
Bolevan	Mansur	Suredar
Canroz	Mercan	Sırcan
Cansa	Merhas	Şahan
Cem	Mexsud	Şêmen
Cemroz	Miran	Şervan
Daylem	Mirza	Ujbend
Demen	Murad	Umud
Dercan	Mırcan	Ushan
Desman	Odos	Usxan
Deylem	Omıd	Wareşên
Dinar	Pêroz	Yadin
Duzgın	Remen	Yado
Ferat	Rezcan	Zafêr
Ferhad	Rezman	Zazan
Hardşen	Rezvan	Zendel
Haydar	Roşên	Zeldar
Hazar	Rohast	(...)
Heylor	Rozcan	
Juaz	Roştardar	
Kal	Roştber	
Kalşen	Sayder	
Kalferat	Sefkan	
Kali	Semen	
Kalmem	Serdar	
Karsan	Serhad	

*Not: Amorê
maê bîni de
naraê ki
sîmarê na-
munê pey
(peynamu) da-
me.*

FOLKLORÊ DÊRSIMI DE CAÊ LAWIKU

-2-

Hawar Tornêcengi

Lawikê Dêrsimi honde renginê ke; qomi çı diyo, tarixê xode çı amo sare, lawikunê xode anê ra zon. Sayiri zonê xode eve usulê xuyê kılame kerdene, çekü ve çekü anê werte.

Na şuwara cêrene, hetê Vacuğê de "Hiris u hêşti" ra xêyle ravêr wertê dı aşiru, ya ki dı pêru de ju bêbextiya ke biya, ana ra zon. Naê sero jêde zonayış ma dest de çino, pê nêzoneme. Perskerdêna mı ve taê mordemu, na şuwara xêyle khana. Şuwara de mesela rınd yêna ra zon. Berê kewrayênîyo ju ki jumini wertê dost u dîsmeni de seveknaêna. Gereke kewray jumini rê bêbextên mekerê. İta de hên aseno ke, dı aşiri kotê tê, mavenê xo biyo xıravın. Dıma ki sarê dormi ya ki (-beno ke) Seyid Rızay ardê hurê u wertê dine de kewrayên na ro. Dıma ki bêbextiya nianene ama werte. Nae sero na lawike vajiya. Çiyo ke xırvino, geletto eve lawik u şuwaru vajino ke, reyna junao bin cıra derse bijêro, nêbiyai-so henen reyna mê ro çêverê kêşi, wertê qomi de ca mêcerô. Na şuwara çığaş ke qalê pêrodayışê aşiru kena, tenê ki adet u toreunê qomê mao khan

musnena ra ma. Nazmiya ra Sayir İsmayilê İmami na şuwara nia ano ra zon.

DERÊ SEMKU

Way de wayi wayi, wayi wayi
Derê Semku, derê Gayi,
Dayê urze kinconê ma bişüye
Ama ma dime momiya bêbextê kêwrayi,
Ma dayime arê berdime
Çarêmêna çar biray,
Zalimu kardia ma çarêmine onte
Jê kardia mal u gay.

Ondêr derê Semkano -dayê kılê-
Momia kêwrayê bêbexti ama ma dime,
Heq adirê kêwrawunê ma wedaro
Hên ke pêyra nave ma ra
Ma ve fek, xo verde şime pirozine,
Mae vana; "Qomo! çar lazunê murê ta-
wa nêbeno,
na qesa niyanene, tersamçike wertê
hiris u dı aşironê Dêrsimi de,
eve ma pêrunê bena qanune".

Ondêr derê Semkano -dayê dayê-
Pilkayê mu ni hegay,
Dayê kinconê ma meşüye
Eve gonîa ma bijê bere çê Sey Rızayi,

Vana, "sima `ve Haq kenê,
nayê binu ke qırkenê, birao qızo
bidê xatirê pırozına Mihemedi,
Pilko birayi.

Ondêr derê Semkano
Dakıla mu dayê-kilê damay,
Pırozına Mihemedi sero
Kêwrawu ma qırkerdime jê mal u gay,
Merdena marê tumra sa beno -dayê-
Lazê Avas Ağay,
Lazê Avas Ağayi vano; "Wele `ve simaro
kerine,

ez ke kıştena Pilko ağay hêşine pê
kutne binê cilê şiyay".

Veyva pile bervenâ, dana xo ro
Vana; "zerê ju çêyi de çar veyvi
piya ju roze de, qe benê viay?"

Kêwrayenê, suma ma qırkerdime
Eştıme têser têvirare, jê mal u gay.

Lawikê haskerdene:

Sayirên ma de xêyle ravêr şiya. Hora
Kırmancki (Zazaki) ki tivana belka se-
veta sayirên u kılamu pêda biyo. Gere
şiwaru de, gere kılamunê haskerdene
de, gere ki düay u minete kerdene de
bo, vatoğ çeküyu eve aheng ano pêser,
vezeno tiro. Teyna hetê ahengi ra nê,
qesunê wesu ki gereke eve usıl biaro tê
ver, hên vazo. Seveta ju helm de vatişê
çeküye, gereke qese tenê hervi biva-
jiyo, hama vatişê a çeküye wertê i
phêli de pêt bêro xelesnayene.

Mordemo sayir, gereke qesunê xo rast
kero, jê kemera koşi hurêndi de vazo.
ya ki sire ke ame pêyde memano. Hetê
tamır u kêmane uçb. cınitene ra ki na
hal niaro. Ju qese yimiskerdene hurên-
da sayiri qewin nêkena. Her het ra

gereke sayir xo biresno ra. Made qe-
sunê mordemê sayiri jêde çip nêcenê.
İsonê ma zoneno ke mordemo sayir
ewro itaro, meşte caode bin dero. Beno
ke sayir esqê zafêtenu rindeku bo, ha-
ma waştıya xora cia haskeno, rindek u
semtu ra ki cia. Eke juya rindeke kuna
era çimi ver, qesu vezeno tiro, aê sero
çekü yimiskeno. Ge haskerdoğa xo ke-
no jê "çiçêga vaşi", gegane ki vano
"menda ro vilike".

Rindêkiya dae lawike de ano ra zon.

...	...
Yara mi yara rında	Erê bonê piyê tuyo
Juya rında	Melema mu vera
ilvandiya	dari
Yarê rındi dina de	Bezna bariye pišta
zafê	têra
Ti werte de sosına	Vale u puşi sanê
usariya	verê çari
Honde dew u du-	Ta dana ro miano
welu ra fetêline	bari
Amune, to welatê	Vana; lao mu sera
xode xorê diya.	xayinên meke
...	Çım meverde dost u
	vilukunê sari.

Sayiro, gegane ki kuratu keno, qesu
erzeno ser. Hama se vano vazo, kêso
ke gosdano serestena dêy rê nêqarino,
zerê xo teng nêkeno. Sayir ke şî caê,
uza ke çimê xo gına ra juyê, aê sero
vano. Hora taê cêni u çêneyi ki merax
ra yêne lewê sayiri, wazenê ke şinata
dêy bicerevnê, ey nêjdi ra nas bikerê.
Nayine sero sayir eve fekê dine kılamu
vano.

Mesela ita de sayir hem xo keno eske-
ra, dano naskerdene, hemi ki xo tenê
goyneno.

Bonê piyê tuyo, melem verde gavano
Vana daê daê nêçari,

hala bê verê çêveri,
 Tîya niade di tenêy naê cêro 'yenê
 Xortekê verro, beşli no 'ro xo doşi,
 Haq bo xo nar u dori de dêmdano.
 Binê çimu ra mude niadano,
 Nika ke ame çê kêş nêsono,
 heqo heqo murê meymano.

Mae şiya tever, ama zere vana,
 Dikê dikê! o mordemo ke ti persena,
 nao amo şio mala dotene, meymano,
 Mira torê qayet perseno.

Vana daê ezo bextê lingunê to de,
 Yêma gurê (işê) goyülê di zerrano,
 Mae vana; dikê dikê! lunga dêy ke hardi
 gurete, mordemo de sayiro,
 meşte biro sono çê xode nisenno ro,
 tamirê xo cêno, ma ser qeydu vano.

Fetêliayişê sayiru de esqê rindeku
 biyayêne ki esta. Sayiro esqê rindeku
 beno, sero kılamu vano.

Sayir Uşenê Pardiye (Bava Uşê) esqê
 Dilvera xo biyaêne lawike de nia
 ano 'ra zon:

Tevera kerdo pira -Dilvera mu-
 Dêrdê ma biyê têra,
 Çêverde ez ke amu zere,
 mu va "Ma `ve xeri"
 To cuavê mu nêda çıra,
 Rindekêna to zor kerdo
 Hire u aqıl veto sarê mira,
 Vake; "dewrê hire serru qediyo
 To murê pers nêkena çıra?"
 Nêvejina binê guna mira
 Dilvera mu binê guna mira.

Çêverê xo kilit kerdo
 Dilvere cayê nêasena,
 Çêwu barkerdo şiyê ware
 Peyê boni de nişta ro berverna,

Vake; "derdunê dina xorê mal meke
 Cêncêni rê zerar kena"
 Vana, to kerdo fênda "Otuz sekizi"
 Ra u wolağunê ma birnena,
 Xevera to murê amê
 Vake; kowunê hetê mara xatır wazena.

...
 Vake ez tora sık kenu
 Sona vengê min u xiraviyên vezena.
 Torê Heqê comerdî ra biyo ayan
 Na çar rojiyo dewranê dinalige ramena.

Mi va payiz nao ame
 Vore vora koyi gureti
 Dilvera mu hala bê reyê şêrke
 Hal u derdê min u na muleti.
 Xayinu wertê made sêytanên kerda
 Çayê cigerê mu zerê mude poti.
 Vake; "Tîya merax meke,
 ez zawtê danu ê seytanu ro
 Heqo Comerd nêbeno binê kardia
 ameleti".

Xatır xorê tora waşt, lewê tora bine
 raşt herwi,
 Vake; "Ez şüne verê dolavê bonide ber-
 vune
 Sevetanê tora dertli dertli,
 Hêştirê mu corde ameyi,
 surotê mu piya gureti
 Pêskıra to xorê cêvê xora vete,
 kerde hêştiranê xora,
 a sate hêştirê mu hona vîneti.
 Xayina Haqi! ez surginê destê tune
 Şune peyniya qurvet u memleketi.

Sayir Qemero Areyiz ki ju lawika xo
 de raa germika Qeredewrani de rastê ju
 rindeke beno. Wazeno ke aê nêjdi ra
 nasbikero. Rae ra na kılame erzeno
 rindeke ser, a ki ca ca cuav dana.

Cêro yêna ju veyvike
 Veyvika de rindeke

Heqo hego sermonike,
Mı va, "cuanik kata sona"
Vana; "herme u dosê mu dezenê
Xorê sonu na germike¹".

Erê nêbeno nêbeno
Ma xo de alvozike,
Vana lao; Mêrdo câmerda
Çar rozê binu derdonê xo bure,
savır bike,
Tı ke savır nêkena,
Ha dotê bonu galmê vireniya mu ke".
Mı no galmê kerd virêniye
Mı va; "çênê çênê`jayi no göyülo,
Tı ke Haqi naskena
Reyê hetê mu ser, tı şêr bike,
Oxro ke surota şise fişte ra,
hetê mu ser xo çarna
Ez bolmus bine.

Nêzu xêrê xorê kami ez estu makina
Berdu xesterxanê suke,
Mı reyê çimê xo kerdı ra ke;
Doxtor mı çarneno nar u dori,
Mı va; "Doxtor ezo bextê lingonê to de
To rê poncas kaxite rısvet
Rozê ravê mu taburci ke."
Mı uşira xo gurete,
Yara xo ra heredine,
Sosin to ra heredine

Tayê ca ke şine,
No göyülo, ez posman bine
Pêyser cêrune ra amune,
Kırşiyê xo guret,
şine kot`ne kosê lozine,
Zere de yêna sona
Wanena terê qewz u gogerçine,
Mı va; "çênê Haq adirê çê piyê to
wedaro
Na ra ravêr dina mu sero hirayiye biye

Sayir Qemero Areyiz

Wertê di rozu de, to mu sero kerda soja
sure."

Vana; "Lao mêrdo cuamerda
Çor rozê bini savırke, derdonê xo bure"

Xojivê yê cani bo, usar nao ame
Uwo ke wayirê yar u dosta nêwiye
Xorê piya kunê binê ju orxan u ju cile,
Uwo ke yar u dostê xo çinê
Sono sola Goneliye²
Kunora herunê Mixeşiye³ dime.

Axtriye amorê hirêyine dera.

¹ Ita de germika Qeredewrani rê vano, a hetê Pulêmoriye dera.

² Dewa de Pulêmoriyeya, uza sole vêjina. Jêder xorti sonê uza sole vezenê anê.

³ Mixeşiye: Ju dewa de Erzingani ya bêştiyê qeza Çaxlayan`i ya. Goneliye cı ra nêjdiya.

Sersevetê na halê ma kamo?

A. Cansa

Hêştiro ke çimê ma dero
Jibayiso ke sarê ma jibeno
Kuxayiso ke xori-xori kuxeno
Sersevetê xu kamo?

Ça nia seyî me?
Kata ke şime uzade asên'me
Herroz bê roza rindêy'me
Bizanime sersevetê xu kamo?

Cani ra rut'me-put'me
Havore ra havorde virani me
Sene cay ser şime unca vêsan-
têsanime
Sersevetê na halê ma kamo?

Çaê vilê ma nia çewto
Seke sarê ma verê dêsû dero
Jê bê mau, bê piy u bê phiştiyo
Zanêna sersevetê xu kamo?

Tengêna ma, çimê dezaêna ma.
Neweşêna pêrsanêna ma
Bê dute u bê firrêna ma
Cori zanêna sersevetê xu kamo?

Xapikê sari vilê ma derê
Vatêna xu ser, sarê ma çarneno
Qomê ma Zazay rozê xora
persnêkeno;
Sersevetê na halê ma kamo?

Koti yo, welatê xora ben'me
Dügelu pêrunê de eşti me
Her suka dügele de ağmey me
Seke pers xora nêken'me,
sersevetê xu kamo?

Ha khuncik, na khuncik der'me
Caanê ting u tari der'me
Mebo ke roza roşte bivênime
Sersevetê na halê ma kamo?

Welatê ma esto, bê dügeley me
Şermanê xo nime, binê destu
derime
Serbestênrê raurjime, kolêni düri
berjime
Cori tu sau kerd ke sersevetê xu
kamo?

Têsanê texşirê welatê xuy'me
Kutime ra zunê xu viri, ma hayrê ci
nime
Çiko çiyê piyê xora düri mendi me
Ça nêzana sersevetê xu kamo?

Kasbiyane qederê ma mebo
Şêrmanêna sari rê endi/beso
Qeyret bikerime, gundê ma ki bêro
Ma ke wast, se ke na çerx
mevuriyo!

TENÊ VAÊ WELATI

K. Xamurpêt

Xeribiyede her çiyê welati şirino, heni şirino ke ti vana hemgêno. Eke miletê ma ita çiqe tengasiye onte; To dike amay têlêwe, ax axa welati, sura welati, tew qe mevaje, waxtoke ma tijiya perojide binê dara muriyede kewtê ra, o hewn çiqe weşbi. Ma vereusari; mendike, qime, kengeri, sungi, morşingi, eke nê vati, isan xora vêreno. Çımanê xo cêno, şono welatra cêre-
no hona êno ita. *Waxtê?* *Serdîye vîşeno*

Rojêke welatte mc. onti, mêrê sarê dişmenê made. Ma ê kerdî xo vira. Feqiriye, tengasiye, her çira mehrum. Ne rae, ne derman ax o zimistano giran. Serd u seqamê zimistani zê balaşawat bi. Bêçikê ma kerdê huşk u hol zê cemedi. Isan nêşkiyênê cixare bîpişo. Lastikê tirabzoni ninga made biyênê tezeko huşko hol, puçiki zeleqiyênê lastikara. Waxtoke şodir ma uştênê ra, vare verê çêberî kerdo pîrr. Ebe huyo darên taltê vare birnênê, dotê çêberide eştênê pêser zê lode. Payjo darê axwe eştê hemê xo ser, şiyênê hini axwe biyame. Çirtika hini cemed gureto, cênîya ebe huyo asnên dênêpiro şikitênê, payjoki helbê asnêni şanîtênê ver kerdê pîrr. Ebe nê helbanê axwe vare çokra birnênê hatani verê çêberî. Amênê zere ke domani verê soba tezokide amê pêser xo kenê germin. Zerê oda biyo pîrrê dîye soba, puko soba danapirro nêoncena. Ebe no hal, virênde kaviranê wezaa, payjoki malê pereoji virdênê ra. Honake mal u wezayî nêvirdê ra, gereke virênde, şepe bêro viraştene. Hona şime lode, ebe tawig ya ki ebe sama-xêr vaş biyame... *Çeper varera* *rayîf*

Juyêde bin kurîş qesê;

- Nê nê bira to şîrd derg to ez merexdar kerda. Şima çiqe qesêkenê, mi benê welattê... danê ebe xo ki itarê. Kamax qe nêşono isani vira. "Xwezika na bêur... Almanya çinêbiyênê, ma ki qe miyamênê ita, ne ki na xeribiyê brontênê".

O bin vano;

- Qeydo ke ma ita gurime, dewede ki heni bixebetiyênê o waxt qe luzim nêkerdê ke ma bêrime na mêrata Almanya, ma heni niyo? Ma uja hirê-çar aşmi xebetiyênê, heuşt aşmi ki merediynê ra. Qebat made bi. Euro ki wer-tê nê gawurade fatasiyaimê mendime.

Juyê de bin;

- Wa xwezika welatê made ki, zê itayî fabirqê bibiyênê nêweşxane, televi-
zon zonê made mektebi bibiyênê, çî karê ma na mêratêde bi. Çî karê ma
welato xeribde bi. Dewleta tirkana bê imanê, qe marê çiyê nêkerd ke. Ma
isan saynêkerdime ke. Hawta u çar seriyo ke, wanê "şîma ki birayê maê,
ma birayê jubini" me, zaf herê ginaymepiro. Keyke kurda da dewleta tırka-
ro, na koletêni kerde eşkera teze ere xo haşar bime.

A bine vano;

- Waxtoke ez ita merda mı berê dewe, serê torcê çeqeride wedarê. ke-
meranê mezela mı ki, torco sipêra biyarê. Kêlikede ki sero binusnê vajê
"Xeriba Welati" Qaytê ez ewro esta meuştê çîna. Na wesêta mı domanê
mînêke ita niyê dinara ki vajê, ê bini huinê...

A sere ez şîya welat izne;

- Lajê mı zazakî nêzanitênê, şono teber êno berbeno mı ra qarino. Ero ba-
bawo sebiyo torê, şo lewê domanade kaybike o ki vano: "Papi ich wil zu-
rück nach Almanya, dieses cocuklar alles doof". Tî nivana ke zonê ma nêza-
neno, domanê dewe tirkî ki zanê, zazakî ki zanê, ê ma hurdiminera ki meh-
rumo. Ez nê kata beri. Ez şîya lewê domana mı cira va, ero şîma qey nê
laikde kaynêkenê namusuzênê? Domana va nêne apo lajê to kakazo nêzo o
senê zono fekê xode pîlneno. Mı vake ero lajê mı almankî qesêkeno, şîma
fam nêkenê coka. Domani vanê hewu; "ma zonê ma qey nêzano.."

Ez goş nan dîna ser, şono weşê dîna haybîro qesêkenê.

-O bin vano;

Ez par nê pêrar ebe texsiye Almanya ra vejîya roja ponci şaate des u
didêyê şewede reste verê çêberi. Eraba onte verê çêberi êma uştî ra amay
ma vîranê fişte jubini ra tenê berbayme. Mı ra vake tî biya xêx ebe na şe-
we kuna re raya, her ca eskero polosê tî se ama. Ma ereba kerde tal şime
zere tenê qesêkerd kewtime ra. Şodir maa mı rew uştî ra şîya lewê ereba
ke, çî şoro gayê cîranê ma ebe qoça kewto re texsiye haybîro danopiro, ne
camî virdê ne çêberi. Venga mîda se mı texsiye diye qudimê mı şikiya.
Tenê nata-bota qariya, cîranî amay mı vake wa ziyanê mı bîdo ebe mı
huiyai. Ezî ki qariya şanît raya qereqolî. Endê tobe kerd ke şori dewe, nafa
ki here ebe çutma texsiyero...

Juyêde bin;

- Ero bira mı tora nêva peranê xo merze panqa tırka. Çîmke nîka Kur-
dîstande şer esto. Hukmatê tırka dîşmenê mawo, koti va biyaro re ma ra
nêvîrdano. Tî naye nêzanena, goniya ma buro mird nêbeno. Peranê xo bon-
ce biya ita, çîqa ke fayîz şenikbo ki, ita meterse. Êma ki itarê. İtimadê

dewleta tirkî çino, mârka dewê ma kerdê tal, mezrê ma kerdê tal, ma nêşkime şime izine, ti se peranê xo erzena panqa dina. Gawir dina ra saxlemo...

Vengê de bin;

- Mî çina derezayê xo par lajê xorê nişan kerde, tey arde ita veyve kerd hiris hazar marq mesref kerd. Nê m sere nêont hefto ke vêrd ra, hurdmêna şiyê qonsolosê tırka dava kerda ra ke ma jubin ra beme ciya. Mî tawa çiyê fam nêkerd xortê nê waxti isan şaş maneno. Lajê mî ra vano to mî ra perskerd waxto ke arde; laj cêreno re pi nae vano. Senê dewro bira. Êzî ki heni zewejiya hawo bi hiris u ponc serî, ma qey heni nêbime...

Ju yo hêrsin;

- Fabirqade mîno ju tirkî dapêro, mî ra vano; "Şîma eskera kişenê, polosa kişenê, malima kişenê komutana kişenê...isan esker kişeno no senê imano"?

Êke heni va xule mî fekê xo kerd ra, cîrê naq pêser, " nê ero esker dewa vêşneno, dewija kişeno, çêa vêşneno, bira vêşneno ruşneno surgin xortanê ma kişeno esas bê din u bê iman hem şîmayê, hemî ki eskerê şîmawo..." Êre ci kerde sure, tirkânê bina vengê xo nêvet, zanê ke ez heqsîz niya...

soyulanak

- Sindorê dewleta tirkade bê namusa ma şelênayme, ha no vêrgî, ha vîze şîma çî ardo, ereba şîmade çî esto, çand seriyo ti qeyî niyama izine, ez tora vaji, dewleta tırka binera hatani cor pêroyê xo dizdê. Bekçî ra hatani Demireli...

- Yowo bira na na qesa mî merzê pê goşê xo; Qe ju dūgel, qe ju qewmê ejnebiya ê tırka ki tey, nêbenê biraçê ma. Her kes qomê xo cênê. Verê çand sera mî "Çeşme" de ju vila guret bi, nika na dî seriyo çîqa şon ne cami virdê, ne çêberi virdê, diwara ra nuste nusno, xeber qese. Êz heni zan ke endê tırkiya ki marê nêbena dost, nêbena urt. Ma çîqa dina ra rindêri ki zonê dina qesê bikeme. Na mesela rojê vejina, çîmke her çî endê biyo eşkera. Bê daiye ki nufusanê made koti amayme dînya kivşo. Bêrê mekerê onci ma verê xo welat çarnime. Qe çayêra marê xêr nino. Meşte tirkî ki cênê zê yahudiyanê Almanya ma sare birnenê...

- Ma vake televizonê kurda vejîyo Med-TV ez niyadan ke, qe zonê ma te-de nêvejino. Heftê dî heftêde rê. Ma qey her roj ke vejîyo sebena. Hatani zonê tirkî giraniyê danê cî, wa hurêndiya dêde zazaki çîqa ke ca bidê cî ma pêro sa beme. Êyê ke nêzanenê ki, nê proxramade musenê. Ju ki, televi-zonde dewa, koa çemanê Dêrsim sero pêro, kılamanê kurmanci kenê derg, wa tenê ki nê koa sero zazaki lawuka ki berzê cî, wa vajo ma sebena?

- Ez teqawutê xo sero hatani nika menda, hona ponc-şes aşmi mendê aqera têpiya şon dewe, ê bini huini...de berze bavê mi berze, her ca kurşa Dolimêna sond weno vano; La lawo ez şwanetani ki bikeri xulaqi şon dewe... qe mebo ki ju manga u des biza cân mino kokimerê besê...

- Teze elewitani, ewro ra têpiya teze dewede çê cemi viraşime? Ma hanîyo hukmati dewa şimade ki viraşto. Eke dewlete viraşto ti gere mejbûr şorê? Qey mi cira vato viraşê bira? Kani perê dewlete ra guretê, wa şorê çê cemi viraşê tede resmê mistê kori ki dardekerê... Eke dewe biwazo ma ebe destê xo viraşeme itiqatê xo ki ebe zonê xo viraşeme... teze tirkî. Virênde ki piranê ma zazaki duê wendênê vanga heqî dênê... ano çî tirkîyo. Ma ti camiyerê vana çî? ê suni şonê camiye, ma ki şome çê cemi, çetiniya naye çika. Çê cemde resmê heziretê eli dardekena ya? Nê nê bira Islamtaniya ereba ki endê marê besa. Eke ma Islam bime ki, Islamtaniya xo keme, ne islamtaniya tirkî ne ki ê ereba, a vêrde ra şîye. Verê Islamtani dinê zerdüşî bi o pêrinera rindêr bi. Ma ki virênde dinê zerdüşti qebul kerdo...Coka tenê nika vanê elewitani Islamtani niya, keno ke na raştebo. Mordemo ke şertanê isalamtani miyaro ca garê mi Islam niyo. Made, nimaj, hec, camiye ki çina hatani nika eşeda xo ki tersa ra arda, êê na senê Islamtaniya... cavirde lo...

- Almanî rojê nê rojê ra erzenê teber, ya ki zê yahudiya ma sare birnenê naye xo vira mekerê,

- Tirkî hona almana ra xedarê, miletê mawo ke dewl kerdê tal surginê uja-ya biyê, çadiranê dina vêşnenê, dukananê dina vêşnenê. Memurtani endê nêdanê ci, eskerde endê nêkenê çomutan, kar nêdanê ci. Eyni zê almana ina ki eke yahudi qirkerdi eyini virênde niya dest eştbi ci. Şîyo şima vira. Ewro ki tawa almanyada karo rind danê ma, tawa karo rehet danê ma nê; onci danê miletê xo, raştiya. Ma tirkîyade ki eyiniyo şima nae nêzanenê. Miletê ma gere endê haşarbo. No hewno mixanetra urzo. Xort u ciwananê ma gonîya xo da, gere ma wayir bivajîme.

Pêro heni amê xezeb ke, kes dore nêdano jubini. Eziki cayê xode heni menda...

İstasyon de

Ez durağe Otobus de bio
mi pitêne,
otobus ame nisto ci.
Virriya mi de ju çeneke alaquadarê alvozê
xo vie
mi taba nêkerdene, piro sêkerdene.
Qirtika xo çeneke darde we, dêe dêe miro
şêkerd,
alvozê xu aê ro sêkerd.

Ez niştu otobus,
reçefiyais ez gureto
o waxt qe taba nêame mi viri.
Amu wuar, şio çê
mi xo-xo de burcal kerd:
Tekbiayne rê çio diyağ çino,
seke qeso de giran i binu ra nêmusal

Kes nêvano ke
o riê çeneke ra bio xêğ.
Sodir sa, xo virra keno çio nianen
waxt vêreno ra
tici sona ko ra
her çi beno giran.

Radio yakerdao
to şênê xu kena ya
hên vêrena ra,
virmia aynay de yena suna
riyê çîê thali ra.

Uca ra têpia yeno to vir ke
a nneka ke çeyalê to de
zaf dîr ya.
To nisena ro aê pina, pina...
telefon yeno, a nêna.
Torê vana:
her waxt bêhuyais giran giran
gazeta biwane
visky bisime ke serra 96'e serro,
na feqirêna waxtê ma de.

Pilka xelcina keno quca xo
Roo ke riyê sewda ra birreno
lawku vano...!

"Kistene çina" çio muhimo
a gereke meberbîro.
Kês nêano aqlê xo ke onca khokimine
yena.
Sande ke teyna menda bena xêğ.

Derê Sodir

Özgürlük Banî ve
demokratî için elele...

Yıl: 1 Sayı: 4
Aralık 1995
Üç Ayda Bir Yayınlanır.
Fiyatı: 100.000 TL (KDV Dahil)

Alevîlerin Sorularının Tartışıldığı Demokratik Kürsöl

Mum
Sönmedi

TOBB'un Raporu
Üzerine İ. Beşikçi

İşimiz
Aynamızdır!

Seçimler
Üzerine
Sey Rıza'nın
Torunu Anlatıyor

T.C. Devleti'nin DÉSİM'e Gâbirği Felaketler

Adresê Wastene /İsteme Adresleri:
Pir Dergisi

Postfach 21 07 12 Litos yolu
47029 Duisburg 2.Matbaacılar Sitesi
Almanya B-Blok ZB-24
TR-Topkapı/İstanbul

ZAZAKI (KIRMANCKI), KIRDASKI U FARSKI RÊ QIYASÊ DE KILM

Asmeno Bêwayir

No nuste de Zonanê Kırmancki (Dımilki, Zazaki, Zone Ma), Kirdaski (Kurmancî, Kuzey-Kürtçesi) u Farski (Zâbâne Fârsî) rê hete gramer (raazoni) u qesey ra taê misali yenê daene. Misalê ke isan şikino bidero deyraê, coka cor de qiyasê de kilm nuşino. Çike serva no kari na pêseroke (perlude) nêresena, xorê bena kitavê. Na rivat ra ita qayte i qesu benê, iyê ke en zaf vajinê. Xeyle qeseykerdoğê Zone Ma zanênê ke, Kırmancki (Zazaki), Kirdaski u Farski zuvini ra nejdîyê, uncia ki eve ni hire zonu ra qesey kerdis u fam kerdis nêbeno; no isbato de en çipo ke, fekê zuvini nêbenê. Na het ra İlme Zoni ra vajino, ni Zonê İrankiyê (Eve dewleta İrani ra têwerte mebo), yi grube İrankiye Şiwariyê (ğerbi). Goranki, Paştö (Afqanki), Lurki, Beluçki, Osetki uib. ki zovina Zonê İrankiyê. Goranki u Zazaki (Dımilki) hin zanino ke, jü penci (koke) raê (Qayt ke kitavanê Oskar Mann, T.L.Todd, V.Minorsky uib.).

Name i ilmi ke Tarix, Edebiyat u Zonanê İranki sero dos keno, gurino, cıra İranistik vanê. İranistik qevul keno ke Zazaki xo sero jü zono, yanê "lehçê" niyo. İlmo ke Zonanê Tırku (Tırkiye Tırkiya, Tırkmenki, Uygurki, Kırgızki uib.) sero gurino, cıra vajino Türkoloji. Têlewe ardisê ni hire zonu de mordem eve xo bivino têpiay u ferqi koti estê. Eve ney ra wastena mi awa ke, vateni idda de nêmanê, çike Zone Ma hêfo ke hona taê cau de yeno inkar u tomete kerdene. Hama raştiye nawa ke, kesê ke vato, "no xora gore jü zon nêbeno!", hona nêşikiyo

ney isbat kero. Mı hona isbato nianên nêdiyo.

Wendoğu rê bêro cı musnaene, ni hi-remêna çira zonê, şivê züvini niyê. Heto bin ra ki iyê ke zonanê binu nêzanê, taê çiyu musenê. Taê qesê grameri mı viraşti, hama zafêteni mı kitave *C.M. Jacobson, Rastmustena Zonê Ma* 'ra u seminerê ke Zone Ma sero diyay, uza ra gureti. Bıra Mikail u waa Merivane xeyle berxudar bê; emege dine serva Zazaki zafo.

- ♦ **Kırmancki** de giraniye feke (şive) Pulemuriye (Dêsimo Wertên) rê diya, taê cau de zovina feki ki werte parentezu () de nusnê.
- ♦ Misalê **Kirdaski** de giraniye feke Cizre-Botani dera. Kirdaski jêderi na feki de nuşino. Vengvetise 'û' derg, ye 'u' kılmo. Zovina herfi Zone Ma ra nejdi vajinê.
- ♦ Misalê ke **Farski** de dinê; Zone Edebiyatîyê (Farskiyo berzo). İyê ke parentezu de ya ki nustanê *italiku* derê, eve feke qomi nuşiyê. Çike Farskiyo berz u qesey kerdene miletî (feke qomi) gegane zuvini nêcênê. Farski belka çar hazar serriyo ke pelgu de pê cêrino. İstilaê İslami ra têpia Farski eve herfanê Aravi nuşino, hama naza seveta famkerdişi eve herfanê Latini, qeyde Zone Ma ra nejdi amo nustene. Coka vengvetise (telafuz) taê herfu sero gereke vejîyo werte ke, hala ni çitur vajinê:

- ä: 'a'o kılm, mavêne 'a' u 'e' ye Zone Ma (Kırmancki) dero, tenêna 'a' ra bariyo.
 â: 'a'o derg, mavêne 'a' u 'o' dero, tenêna 'a' ra qolindo. No 'â' feke qomi de gega ne çarino ra ve 'û'. Mesela; *mân mîrâvâm be xûnê* (ez son çê) nunenê. Qesey kerdene de vanê: *mîrâm xûnê*.
 e: kılm vajino, jê 'e' ke Zone Ma de vajino, cıra tenêna bariyo
 ê: jê 'ê'ye çê de vajino
 î: 'i'o derg jê *resmî*
 û: 'u'yo derg jê *şûûr* (Aravki)
 o: 'o'o kılm

Qıyasê masdaru (parentezu de pence aze waxte nikaêniyo¹):

Mesela: kerdene: *masdar*; kerd-: *aze waxte ravêrdo*; k-(en)-: *pence waxte nikaêni*; ker- : *pence aze moduse „wastene“ (sübjontif)*

<i>Kırmancki (Zazaki)</i>	<i>Kırdaski (Kurmancî)</i>	<i>Farski (Ā y\ÿ ژ ^ ^)</i>
rakerdene (k- ra)	vekirın (ve -k-)	bâz kârdân (bâz -kon-)
ardene (a-)	anin (tin-)	âvârdân (-âvâr-, -âr-)
wendene (wan-)	xwandin (-xwin-)	xândân, xûndân (-xân-, -xûn-)
qesey kerdene (qesey k-)	qise/dang kırın (qise -k-)	hârf zâdân (hârf -zân-)
vatene (va-)	gotın (-bêj-, -bê-)	goftân (-gû-, -g-)
şiyene (so-, şo-, şı-)	çûn (-ç-, ter-)	râftân (-râv-, -r-)
amaene (ye-, ê-)	hatın (tê-)	âmâdân (-â-)
ditene (dos-, doş)	dotın (-doş-)	dûşîdân (-dûş-)
listene (lês-, lis-)	âlastın, dahstın (-alês-, da -lês-)	lîsîdân (-lîs-)
ronîştene (nis- ro)	rûnın (rû -n-)	neşestân (-neşîn-, -şîn-)
werdene (w-)	xwarın (-xw-)	xordân (-xor-)

Qeydê vırastise Waxte Nikaêni:

<i>mastar: diyene (vin-, vên-)</i> Pence waxte nikaêni ra dime u kesnisani (şahıs soneki) ra avê nisane waxte nikaêni (şimdiki zaman belirtisi) <i>-en-</i> yeno mavên: (taê cau de vurino, jê <i>an, in, on, un, ün</i>)	<i>dîtn (-bin-)</i> Pence waxte nikay ra avê vernisane waxte nikaêni <i>di-</i> yeno, penci ra dime kesnisan:	<i>dîdân (-bîn-)</i> Pence waxte nikay ra avê vernisane waxte nikaêni <i>mî-</i> yeno, penci ra dime kesnisan:
---	--	---

¹ Şimdiki zaman gövdesinin kökeni

ez vinenu (vinon, vênena)	ez dibinim	mân mîbînâm
tu (tu) vinena	tu dibinî	to mîbînî
o (u) vineno	ew dibine	û (ân, ûn) mîbînäd (mîbine)
a vinena	-	-
ma vinenime (vineme)	em dibinin	mâ mîbînîm
sima (şîma) vinenê	hun (hon) dibinin	şomâ mîbînîd (mîbînîn)
i (ê) vinenê	ew (ewan) dibinin	îşân/ânâ mîbînând (mîbînân)

Aseno ke, Waxto Nikaên de, Zazaki de jü vernisan nê, jü mavênnisan (-en-) esto u ferqê nêr u maykeki ki esto. Kesnisanê (şahıs soneki) Zakakiyê ke, yê Kırdaksi ra pêro zovinarê. Farski u Kırdaksi naza de zuvini ra tenêna nejdîyê. Keshurendi (şahıs zamiri) u kesnisanê 1. u 2. xeyle de (1. ve 2. çoğul şahıs) Zazaki u Farski benê nejdîyê zuvini (ma, şîma, şomâ). Lazımo ke ita de çiyê bêro vatene, ni keshurendi Zazaki de, hale obliki de (oblik hal) ki nêvurînê:

	Zazaki (Kırmancki)	Kırdaski	Farski
halo rast	ma ameyme (ameym, ameyi) sima amey (şîma ameyi)	em hatın hun (hon) hatın	mâ âmadîm şomâ âmadîd (âmâdîn)
halo oblik	çê ma (keyê ma) çê sima (keyê şîma)	mala me mala we (wa)	xânêye mâ (xûnêyemûn) xânêye şomâ (xûnêyetûn)

Nêbiyais (olumsuzluk, negasyon):

(mavên)nisane waxte nikaêni -en- nêdarino we, nê- sanino pê:	vernisanê waxte nikaêni <i>di-</i> darino we, <i>na-</i> yeno hurendia cı:	vernisanê waxte nıkay <i>mî-</i> nêdarino we, <i>ne-</i> sanino pê:
ez nêvinenu (nêvinena)	ez nabinim	mân nemîbînâm

Amori:

	Zazaki	Kırdaski	Farski
1	zu, jü (jew, yew)	yek	yek (ye)
2	dide, dı	dudu, du	do
3	hire (hirê)	sîsê, sê	sê
4	çar (çor, çehar)	çar	çâhâr (çâr)
5	phonc (panc)	pênc	pânc
6	ses (şeş)	şeş	şâş (şîş)
7	hawt (hot, 'hewt)	heft	hâft
8	heşt (hêşt)	heşt	hâşt
9	new	neh	noh
10	des	deh	dâh
11	des u zu (jewendês)	yanzdeh	yâzdâh
12	des u dide (dirwês)	dıwanzdeh	dâvâzdâh
13	des u hire (hirês)	sêzdeh	sîzdâh
14	des u çar (çarês)	çardeh	çâhârdâh (çârdâh)
15	des u phonc (pancês)	panzdeh	pânzdâh (pûnzdâh)

16	des u ses (şiyês)	şanzdeh	şanzdâh (şunzdâh)
17	des u hawt (hewtês)	hivdeh	hefdâh (hevdâh)
18	des u heşt (heştês)	hijdeh	hecdâh (hejdâh)
19	des u new (newês)	nozdeh	nûzdâh
20	vişt (vist)	bist	bîst
21	vişt u zu (vist u yew)	bist û yek	bist o yek
30	hîris	si (sih)	sî
40	çewres	çel (çil)	çehel (çel)
50	phoncas	pêncê (penci)	pâncâh (pâncûh)
60	şeşti (şeşti)	şest (şeşt)	şäst
70	hawtaê (hotaê)	heftê	häftâd
80	heštaê	heştê	häştâd
90	newaê	nod	näväd
100	se (sed)	sed	säd
200	disey	du sed	däwîst
300	hiresey	sê sed	sîsäd
1000	hazar	hezar	hâzâr

Taê qesey: (n: nêr; m: maykek)

Zazaki (Kırmancki)	Kirdaski	Farski
çım (çısm, çışm) n	çav n	çeşm
gos (goş) n	guh n	gûş
buri n	bırû n	äbrû
boji (bazu), qol n	mıl, bask, pil	bâzû
dızd n	dız n	dozd
zerd	zer	zärd
şia, sia	reş	sîyâh
adır n	agir n	âtâş
garne m	gav m	gâm
name n	nav n	nâm, esm
sewe (şewe) m	şev (şav) m	şâb
genım n	genım n	gândom
pırd n	pır n	pol
dewe m	gund n	rûstâ, dê
hewr n	ewr, hewr n	äbr
heya, ya, êê	erê, herê, belê	ârê, bälê
nê	na	nâh

Zazaki u Kirdaski de ke ferqe nêr/maykek esto, Farski de no çino. Soranki de no ferq dariyo we. Kirdaksi de ferqe nêr/maykek teyna eve izafe ya ki halo oblik de aseno, ha-ma qesanê Zazaki de maykeki nia asenê:

peye qesey eve *-e*, ya ki *-i* qedino u giraniya vengvetişi (vurgu) pey de niya; mesela: *uşire, çêneke, bize, gêrmi, tiji*.

Taê qesê mayeki estê ke qeyde de çip niyê (istisnaê). Ni eve "a" qedinê, zê: *ba-lişna, manga, dina*

Farski de teyna halo rast esto, Kirdaski u Zazaki de xora hire hali estê: 1. *halo rast*, 2. *halo oblik*, 3. *hale vengdaişi*

Keshurendiyê hale obliki (yê Farski kesnisanê feke qomiyê):

Zazaki	Kirdaski	Farski (feke qomi)
mı(n)* ma	mın me	-äm -emân, -emûn
to sima (şima)	te we	-ät, -et -etân, -etûn
dey, ey, cı dine, ine (inan)	wi wan	-aş, -eş -eşân, -eşûn
daê, aê, cı	wê	-

* no 'n' Zazaki de biyo vindi u ni hali de vejînê: *Na vîstürîya mîna*, ya ki: *alvaze mîno khan*.

Hale vengdaişi:

Kirmancki (Zazaki)	Kirdaski
ero Heso !	lo Heso !
erê çênê !	lê keçikê !
alvazenê ! (embazêno !)	hevalno !

Jûna hal esto ke Zazaki u Kirdaski de piarê, no hale **ergatifi** yo. Yanê waxto ravêrdo de (geçmiş zaman), waxtqesanê tranzitif u de (geçişli fiillerde) keshurendi vurinê (çiye qesa (özne) u nesne). No halo eregatif taê zovina Zonanê İranki u Kafkaski de (Gürücüki uib.) ki esto.

Halo rast u halo oblik: (Farski de çino)

Zazaki (Dımilki)	Kirdaski	Farski
ez ciniye vinon	ez jin dıbinım	mân zân mîbînäm
ez a ciniye vinon	ez ew jinê dıbinım	mân ân zân râ mîbînäm (mân ûn zânû mîbînäm)
mı ciniyê diye	mın jinek dit (di)	mân zânî dîdäm
ez to vinon	ez te dıbinım	to râ mîbînäm (mîbînämät)
mı tı diya	mın tu diti	mân to râ dîdäm (dîdämät)

Seveta famkedişi, Tırki de nia gereke bêro raçamaene: *sen benden taraf görüldün*.

Tayinê sıfati:

çêneka rindeke (keyneka rindeki)	keçika xweşik	doxtäre qaşäng
lazeko rindek (lajeko rindek)	lawê/kurrê xweşik	pesäre qaşäng
waê nêweşi (wayê nêweşi)	xwengên nexweş	xâhârhâye naxoş (mârîz)

caê de xırawın (cayê do xırabın)	ciheki xırab	câyî xârâb
bırae tuyo qız	bırayê teyê piçûk	bârâdâre kûçeke to

Tayvetiya Zazaki (Zazaca'nın özelliği): Jü izafe 'de' esto. Hatta şivanê cêru de (Sewreg, Çermik) serva nêr, maykek u formo xeyle (do, da, dê) izafê esto.

Verhurendi u peyhurendi: (ön- ve sontakılar)

... de(r) <i>ez çê deru</i>	li..., di ...de (da) <i>ez li mal im</i>	dâr..., tû... <i>dâr xânêyâm (tû xûnêâm)</i>
... ra <i>Dêsimi ra</i>	ji ... <i>ji Dêrsimê</i>	âz ... <i>âz Dîrsem</i>
... rê / ve... <i>cirê pere don/danu ve ci</i>	ji ... ra (re),ra <i>jêra pere didim</i>	be ... <i>be û pûl midâhâm (pûl midâmeş)</i>
hata ...	heta ...	tâ ...

hama:

tora von	te ra dibêm (jî te ra dibêjim)	to râ mîgâm (feke qom)
----------	--------------------------------	------------------------

Hurendia musnaişi: (İşaret Zamiri)

	Zazaki (Kırmancki)	Kirdaski	Farski
<i>halo rast</i>	no (ın) na (ına) ni (ını)	ev " "	în " înhâ
<i>halo oblik</i>	ney naê nine	vi vê van	- - -

Tayvetiya Zazaki awa ke, seveta pêro halanê grameri hurendia musnaişi esta, Kirdaski u Farski de taê halu de musnaişi dâriyê we.

Moduse 'Wastene': (Sübjonfif)

kerdene (ker-)	kırın (k-)	kârdân (kon-)
ez ke bıkerine (bıkera) tı ke bıkerê o/a ke bıkeru	ez ko (ku) bıkim tu ko bıki ew ko bıke	mân ke bokonâm to ke bokonî û ke bokonäd (bokone)
şime (şim) ! şêrime ?	herin ! em herin ?	berävîm (berîm) ! berävîm (berîm) ?

Tayvetiya Zazaki no hal de awa ke, taê waxtqesu (fiil) de jü pence (koka) 'Wastene' esto. Kirdaski u Farski de no modus eve pence waxte nikaêni virajino.

XOJIVÊ SARI VO-II

Hasan Dewran

1.

Vanê,
hetê saride
cizikê ju mulecike berbiyo,
sit kerkele dano;
sari xav u qacaxê ho kerdê pir,
serde şiyoy, nika derura
jê laşêrê usari zingeno.

2.

Vanê,
xojivê sari vo ke
ju kerga ho rozede
hazar haku kena,
ju mêsa ho rozede
koê hemgeni dana.

Taê ki vanê ke,
hetê saride ju kerge esta,
haku pêro a kena,
ju mêse esta
hemgen pêro a dana.

3.

Vanê,
sar zonê cinciliku miso,
venga ci dano, ano pêser;
beno çola zernu,
eve zernura barkeno, ano çê.
Xojivê sari vo.

4.

Vanê,
Baxçê saride dari estê,
herroz nê ke pelgunê ho,
nê ke rengunê ho,
qasve yimisê ho vurnenê.

5.

Vanê,
temuzê sari wesa wes,
eve qeydo kivar bêhedile cizenê,
cîrê qe hewn çino;
sarirê sew u soder
jê dawil u zurna,
jê kemane u vilike cinenê,
sarirê herroz esq u çêfo,
herroz veyveo.

6.

Vanê,
hetê saride sonde
ciyêastari yenê pêser,
nisenê gilê dar u birira,
jê asm u jê roji vêsênê, sewle danê,
sewa tariya zilemote
jê tijiya peroji kenê ve roşti.

7.

Vanê,
 welatê saride sarirê
 jê sungu, quvariku
 cirê binê hardira
 saray u suki vejînê,
 cêr vejînê, cor resenê çêraqê asmeni.
 Baxçede mirçikê pertê çinkini
 eve hazar qeyde wanenê.
 Qonağude xali u kilimi rafiştayiyê,
 sero ronîştayiyê, lingu erzenê pêser,
 qewa simenê, çêfê hode ni'adanê.
 Vanê hetê inede
 kes kar u gurê ho çetin nas nêkeno,
 izrav u sitam nêzoneno.
 candejîye cirê çina.
 Xojivê sari vo.

8.

Vanê,
 welatê saride keso xêş çino,
 pêro çimêroştîyê, baqiliyê,
 qendera herê ho, goligê ho,
 senê mektev, wanenê,
 benê wayirê aqil u ilfami,
 diplomê ho cênê,
 eve esq u çêf yenê çê.

9.

Vanê,
 xojivê sari vo ke,
 Haq reyê ride huyiyo;
 cirê corde dermanra rame vorena,
 derd u khulê sari dana arê,
 sanena ho ver, tey bena,
 zerrê sari beno pak u kulêlik,
 beno cansenik.

Vanê,

coka zerrê sari her waxt raoreşiyao.

10.

Vanê,
 hetê saride ju germike esta,
 qulo khokim ke wast, seno kuno ci,
 tede beno wes u war,
 beno tern u cênc, vêjino tever.
 Xojivê sari vol

(...)

17.

Vanê,
 hetê made neweşîye quli qirrkenî
 cirê derman nino diyayêne.
 Vanê
 hetê saride her neweşîyerê,
 her dejirê
 derman esto.
 Taê ki vanê,
 hetê saride taê dermani dos kerdê,
 hona cirê nêweşîye pêda nêbiya.

(...)

Lazê mı Hesen Tija na Welati vi!¹

Selim Zel

*-Sima key amey Ostomol. Hesen dome-
nena xode çutır vi. Çê de mavene sima
çutır vi?*

Ma vişt serri ra avê dewa dê Dersım ra ameyime Ostombol. Hesenê mı domenêna xo de zof baqıl vi. Hewalunê xo ra, domannunê ciranu ra zof haskerdêne. Mı eve neçarên, bêkesên da wendene, kerd pil. Dewlete berd lazê mı kıst. Qulê xo ra, insanê xo ra zaf haskerdêne, vatêna ma gosdêne. Kınci sari daypıra, non sar da cı kerd pil. Çutır ke bi Maylim, dewlete biye qeda kute çêverê ma, guret pê verda ra, guret pê verda ra. Tayinê xo vejıya Ağrı, nêverda uza ret bikero.

Uza pêguret berd kerd zere, piyê xo şı guret ard Ostombol. Mı kıstena Hesenı hata nıka qewıl nêkerda. O serê cigera mı dero. Khulo, zerê mı dero. Raye ra son, çêver cinino, van nıka belka Hesen yeno. Ha nıka raye de raste mı beno, ha caê. Cıla dey hona germına. Kıncê dey asqı de hona jê virên dardekerdiyê. Tıraş taxımıyê dey

hona top nêkerdê. Destê mı nêcenê, adestê keş qe nêcenê. Hesen çıla çeyi vi. Roşta çımê mı vi...

-Waxto ke bi vind, sima se kerd?

Çutır mı xevere qurete ke, Hesen gureto zere, mı zona ke kenê vindi. Mı hewnê xo di vi. Heştê, des roji feteliayme, mı zona ke Hesen kısto.

Kotime ra ey dime, şime vali, şime savcı, şime meclis, ma pers kerd, endi ma teseliya xo gurêt vi. Zerê mı de çiyê vışay vi. Mirê halê biyo, nêzonan çıko. Şine lewê vali ke lazê xo cı ra pers kerine, polisi ju kutik verda mı, her cayê mı bi vi mos-mor. Ezi ki guretu berdu kerdune zere. Ez ke şine lewê vali, mira pers kerd, vake "tı çıra ama?". Mı vake, "amune lazê xo rê perskon. Namê laze mı Hesen Ocak'ó, vaze o kotiyo? Ma ra çaê nêvana? Uzara ju polis xıl bi vake, "ma gureto pê, nao emniyet dero" pêguretêna dêy qewıl kerde. Peyniye

¹ Not: Na reportaj qezeta Roj ra ame guretene. (Sayı. 19, 14 Ekim 1995) Polesê Tırku Hesen Ocak remna, berd kerd vind, xêyle waxt ra têpia meyit mezelu de di. Na roprtaj de Maa Hesenı mesela kıştêna dêy sero qeseş kena.

de ki inkar-cavar bi. Vake ma çiyô de nianên nêvato.

-Kam sîma ra vake sêrê Adli Tîp?

Rozê hestexanê Bakirkoyie ra marê telefon kerd ra, vake "ita cendegê esto, bêrê nîaderê". Ma şîme cendegê di ke, yê Heseni niyo. Mordemê uza bi vake, "sîma nîa nêvînenê, şêrê dosya Adli Tîpi de niaderê, uza fotrafê her keş estê, eke bîvînenê uza vînenê". Ma tekî şîme Adli Tîp, dosyau de niada, uza ju dosyêna vete arde. Mî çutri ke destê xo kerd zerê zarfe vet, ax-rê leminê, eke Heseno!..

-Sîma ney ra têpia sekerd? Mezela Heseni çutir diye?

Şîme lewê Mudurê Mezalu, mara va keş, ma berdo felan numro de dardo we. Ma gazenteci, ÎHD ra dost bi lewê made, şîme numro ke do ma, hega

vi. Sene mezela! Mezela çîna! Karkerê ke mezele kînenê ma dinu ra pers kerd, (tarife Heseni cîra va ke). Karkeru ra ju vake: "mî naskerd, neyra heştê-des roji ra avê marê telefon ame, vake: des mezelu, ge ki va des ponc mezelu bîkînenê. Ma des mezeli kîmtî. Guret ard ke des cendegê, ses tenêy

domanê, çor tenêy. Mezela xane de ju mordemek gurino, serê masa de takvim bi, ey mîsna ma, "Hasan Ocak 25 Nisan 1995 defnedildi".

Vake "telefonê ame, kotra ke ame eyki nêzoneme, marê vake berê wedarê, ma ki berd dard we".

Ma i çar mezelê pilu kerdî ra, wertê ra Heseni guret berd dard we.

-Mî hêsna dewlete haqa sîmade dawa kêrda ra.

A roze ra hata na roze, ma hire-çor reyê guretime zere. Polêşi her roz ma dimayê. Haqa ma de di-hire mahkemey kerdê ra. Vanê, "sîma duzena dewlete kerda xîrave". Na dewlete, dewleta de kutika! Lazê mî verva çîra berd kîst, kerd vind. Eve xo suzu kena, ma ra vana sîma suz kerdo. Yaw, nîka her kes sono mezulunê xo ser, haqa her keşiya. Şîme mezela lazê xo ser, çar arabê ma kenê kurket. Sevev çîko, arabê ma sîknenê? Ez yen ke mezela lazê xo sîpey kerî, polis nêverdano vîrajî. Polis sonê Mezeli tersnenê, vanê, "tu ke mezela Heseni Ocak'î vîrazêna tu kîsême!".

-Pêyniye de mîlet ra savana, sîma xêyle ejat diyo?

Şevajî, bêrê pêro pia poşt jumîni dime. Ewru Heseni kerd vind, berd kîst. Mestê

Rozê nêbeno ke, xortê ma meşîyê, isonê ma meşerê mezelu ser. Foto: Arşîva H. Tarnêcengî ra

iyê binu, xortunê binu benê kenê vind. Ma "Bakirköy Özgürlük Meydanı" de, "Kadıköy Altıyol" de heftêde ju roze biyêne top şîyêne çiley nêne ro, lazê xorê sevajîne. Mî qurvanê xo do. Lazê mî na home-terê feda bo. Pêro pia ju bibîme, her roza semîye de verê Lisa Galatasaray de saatê desudîye de bêrîme top, her kes bêro, jêde niyo nêm saate uza ronîşîme. Nêm saate ronîştene ra kes nêmîreno!

Kemal Astaré

Vengê Zerrey

Asmeno hewz ju helmo,
Heim zerra bela sure ro sono.
Jê çimê aḡwe çiê têra beno.
Serê çimunê mi ser avor yeno.

Gos nan ser çiko çiwao,
hên zerrê mi ra vecino vengâ mi dano.
Çimê mi tey roştino, lewê mi sur keno.
Veng dano, vano: Mi gos dê, ez vengê
zerrê tuyol

Veng dano mi zerre ra, veng dano,
şenê mi moseno, mezgê mi xebere ceno.
Vano: Çio ke zerrê to dero, her kes de ki
esto, hama vengê her keşi ju nio.

Gos dan, gos nan ser, her waxt,
rind ke mi zerre dero nu baxt,
Gegane qilerino, gegane ki zelalo,
Çitur ke asmen t'ao taro, t'ao roşto.

Bonn, 16. II. 1995

Dewres

Haq be, helal bê, zerrê xo de zelal bê,
Aḡwe ser sond bore, haq ra nêjdi bê,
Ciron u alem de haşt u delal bê,
Rocunê aes u di imamu de her kes de
haşt bê.

Kewraine girana, goni pişkia pês ser,
Sona ser, lew şemike ra ne, hên so ser,
Misaibine biraina, mesikine yi zerre,
Herme ra lew ke, bicê çimunê xu ser.
Qerxa de mewe, vergi de mevirezne ra,

Çimê tu çi de mebo, has ke mirdemine
ra,
Mordem ke merd tenê kuras tey beno,
Taê reseno asmen, taê adir de vêseno.

Nasiat bo mi ra, taway medecine,
Dundile raştê tu yena, aḡwa zemzeme
piro ke,
Vengâ haq de, vengâ roc de, vengâ dar' u
kemerî de,
Dina ra ke bar kerda şia, axirete de re-
het bike.

Bonn, 15. 10. 1995

Zingilikê Zerrey

Perê mi çinê cokra ez feqiro,
Zerrê mi xoso cokra ez zengino,
Pizê kami hata fek pirro,
Bizane ke, wu endi merdo qedio.

Gereke mordem tenê vêsôn bimano,
Eke hesretie rê tene têson bimano,
Gereke zerrê mordemi de tenê ca thal
bimano,
Eke zerrê kami cî rê vêseno, wa biêro tey
bimano.

Mordem ke vêsôn bi, ju loqme ki keno
mird
Mordem ke nêwes bi, ju qese ki keno rind
Mordem ke has kerd, ju helm ki keno
germ
Mordem ke viar kerd, ju paç ki keno
nerm.

Bonn, 16. II. 1995

RONESANSÊ DÊRSIMÎ

Sait Ciya

...
Mı va: Hewri vejîay hewrê suri
Dêrsimi sera nêkunê duri,
Vanê: Çewres çêna azebe
Destê jubini gureto,
Xo esto çemê na Muzuri
 ...

Nejdiyê ponc sêy serrewo Dêrsim rejimê Osmaniye u Tırku de cengkeno, hover dano. Peyniya na lez u cengi de, Dêrsim kewt çimê miletê xo, na çêreni rê hometa ma wayirêni kerde, wayir vejîye. No ki hetê rejimê Tırki ra nêno qebulkerdêne coka ebe gëzeb u zulmu ra yêno Dêrsimi ser ke pêroine qırkerero. Zon u zagonê Dêrsim de no ebe hazar misali amo'ra zon. Lawika ke Gimgim ra Dewrêş Baba'y cor vata, qırkerdên u wertêra wedardayêna Dêrsimi sero nusna u arda'ra zon.

Seveta serşiyêna hoverdayişê ver-va zulm u verremiyişê Tırku, gereke mordem tarix de niado u nêy kilmekra biaro ra zon. Herbo ke wertê Osmaniye u İran de serra 1514'de ebe namê Çaldırani yêno vatenê, na herbi sindorê Osman u İrani kerd areze. No, hemi ki barêkerdêna Kurdîstani vi. O dewr de mir, ağa u begê Kırdasunê şafi wertê xo u Osmani virast, hem siyaset de hemi ki hetê dabari de halê xo tenêna

kerd rind, tenê heqî gureti. Dêrsim wertê xo u Osmani de ne thaba grêda, ne ki şî nêjdiyê dine. İyê ke bingê şafiyên u hanifiyên de ca' ve ca bi ju, helbet na bingê de dısmenêna elewiye ni ki kerde. Onca ki Dêrsimi elewiye na xo seveknê. İdarê Osmani ebe derebegê Tırk u şafiyê Kırdasu, tavi eve ağa u miranê xora piya dormê Dêrsimi çarna, çeper kerd. Aman'ro cı birna, wast ke Dêrsimi her-het ra bixeneknê. Dêrsim ki her çî ra ravêr serra 1500'î ra hata serra 1920'e lez u ceng kerd ke, hukmê dine teberkero u peyser bıpiskno, na hepısra raxeleşiyoy. Dêrsim de ni serri ebe no hal u qeyde vêrdi ra. Ma vineme ke, tarix de misalê cengu zaf estê.¹

Rejimê Osmani, Awropa, Deryao Sipe u hetê Urısı de peyser ke şî, nafa ki "hetê veroji çutır xo dest de pê cên" vake, ebe raa naye cêra. O waxt ni cau de leza hoserbiyên u demokrasiyê Hermeni ravêr şiyêne. Heto binde ki, Urıs ki avêr şî vi, rejimê Osmani endi cırê bi vi talke. O waxt Kırdasu ki watene binê mayeta Osmani ra duri kuyê u binê bandıra ra vêjyêne guret vi xo çım. Heto jurâ ki Zazay, dayina jêde ki Dêrsim hoserbiyên wastêne. Abdulhamit ki ebe rengê islamiyên aşirunê Kırdasu ra "Alayê Hamidiye" day virastene. Eke ma tarixê i waxti de niadime; devleta Osmani Dêrsim wertê ninu nêgureto. Çımke; "Tivar'ro Dêrsimiji

¹ Naza de ju misal bıdime: 1781 ra hata 1782 dormê Dêrsimi beg u ağayê Erzurum, Muş, Kiği, Tercan, Kuruçay, Bayburt, Xıms, Kelkit, Erzurgan, Kemah, Gercanis, Diyarbekir, Palu, Çarsancak, Çemişgezek, Eğin, Paşadı, Arapkir, Divriği u Ordîyê Osmanê Zine pêro-piya çar kosey ra çerexna, onca ki besê nêkerd ju game ravêr şerê.

Niadê: Necdet Sakaoğlu, Ocağunê Anadolîya Derebegiye de XANEDANÊ KOSE PASAY, pelge 60, (Anadolu Derebeyi Ocaklarında KÖSE PAŞA HANEDANI), Yurt Yayınları, 1984

nêbeno, ma ebe destê xo çek medime ninu dest" vato.²

"Alayê Hamidiye" qetlê Hermeniya de bi hazetê rejimê Tırku. Dewleta Osmani ke Herbê Cihanê Jüyi de kerd vind, elewiyena Kırmanc u Kırdas hetê Sewas-Erzincan u Dêrsım de amê têlewe, eve miletê Hermeni ittifaq vırast u dımera ki Erzincan de Hukmatê Şura ilan kerd. Zaneme ke peyniye de Rusya de Newdariye bic, Urıs eskerê xo peyser ont. Dewleta Osmani na firsat ra istifade kerd u verrêmiya ra Erzincani ser. Wertê Kırmanc-Kırdas u Hermeni ki bivi xıravın. Hukmatê Erzincani Alişêr weşêna Pulur. Nafa ki alayê Hamidiye bi belayê serê Dêrsımı. No Hukumat ebe destê qomutanê "Alayê Hamidiye", hetê Xalıt Begê Cıbrani ra wertêra dariya we. Yanê "Alayanê Hamidiye" ki da Dêrsım ro.³

Peyniya se-serrunê des u new ra tepiya xofê (sendrom) Osmani hetê Dêrsım ra onca biyêne kewe u ravêr şiyêne, qewete gurêtêne. Mufetişê Ordıyê 4'ı, Muşuri Şakir Paşa ve Zeki Paşa'ra raporane Dêrsımı kenê hazır u gurinê ke çı waxt fersend dest kuyo, i eskerê berzê Dêrsımı ser.⁴

Serra 1877-78 Herbê Osmani u Urişı de Bab-ı Ali, o waxt tersê Dêrsımı guret vi, na xof çımanê dêy vera nêşiyêne.⁵

1877 hatani 1921 zaf dolıma verremiyara Dêrsımı ser, çı waxt fersend ke diyêne qe thal nêvınetêne. Dêrsım ki ebe en lez u cengê girani Koçgiri de cuabê dinê da. Rejimê Osmani bê quwete mendi vi, herke şiyêne biyêne vıla, defêna wast ke xo arê do. Tam o sire de, Dêrsım wastena heq u huqûkê xo arê'ra zon. Ebe no qeyde wastişê xo, resnay hukumatê Anqara u Estamoli. Teyna nine ra nê, resna dugelanê Awropa.⁶

Tersunê Dêrsımı ra Kâzım Karabekir Pasay ordıyo de pilo quwetın Erzincan de dayvi vındarnayêne.⁷

Verva Dêrsımı u Koçgiri, dewleta Tırk'ı ordıyo de newe sana pê. No ordıyo de merkez vi. Ordıyê Merkez u milisunê Osmanê Lengi (Topal Osman) Koçgiri rê zaf zayet kerd, ebe zulm u zor na lez sıkna.⁸

Naêra têpiya qeweta Koçgiri'ya ke mende, onte Dêrsım, uzade amê sevek nayêne. Nafa ki Dêrsım Koçgiri rê bi bergewo de (cepê) de pêyên.

² Mehmet Bayrak, *Kürdoloji Belgeleri (Nusteê Kırdasoloji)*, pelg. 348-349, (Öz-Ge yayınevi, 1994). Dr. Ali Karaca, *Anadolu İslahâtı ve Ahmet Şakir Paşa (1838-1899) (İslahata Anadolu u Ahmet Şakir Paşa)*, pelg. 174, (Eren Yayıncılık, 1993). *Dersim*, pelg. 137-138, (Jandarma Umum Komutanlığı, 1934)

³ Nuri Dersimi, *Kürdistan Tarihinde Dersim (Tarihê Kurdistan'dê Dêrsım)*, pelg. 84, (Zêl Yayınları, 1994). Ebubekir Pamukçu, *Dersim Zaza Ayaklanmasının Tarihsel Kökenleri (Bingeê Tarihê Sarewedardayene Zazaêne Dêrsım)*, pelg. 64-65, (Yön Yayınları, 1992). Osman Aytar, *Hamidiye Alaylarından Köy Koruculuğuna (Alayane Hamidiyi ra Hata Miltse Dewu)*, pelg. 68, (Medya Güneşi Yayınları, 1992). Faik Bulut, *Belgelerle Dersim Raporları (Eve Nusteê Raporê Dêrsım)*, pelg. 28-29, (Yön Yayınları, 1991). Çı esto ki, F. Bulut serva Xalıt Cıbranz vano, "Sunni Zazao". No qesı rast nio, Aşirê Cıbranz Şafı u Kırdasê. Teyna 1916'dê nê, 1908'dê ki Alayanê Hamidiye amê Dêrsım ser, eve devlete Osmani piya wasteki Dêrsım bijere binê bandıra xo. Niadê, Ali Kemal, *Erzincan*, pelg. 115, (Kaynak Yayınları, 1992). *Dersim*, pelg. 150-151.

⁴ *Dersim*, pelg. 131-139

⁵ Genel Kurmay Belgelerinde Kürt İsyanları (Nustê 'Genel Kurmay'de Sarewedardayene Kurd), Cilt. 2, p. 10, 161. Ali Kemal, *Erzincan*, pelg. 112. *Dersim*, pelg. 129-130.

⁶ *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi (Ansiklopediya Leze Qom u Sosyalizm)*, Cilt. 6, Pelg. 1907. (İletişim Yayınları, 1989). Ali Kemal, *Erzincan*, pelg. 128, Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü (Rozege: Cengê Xelaşi)*, Cilt. 3, pelg. 279, (Öğretmen Dünyası Yayınları)

⁷ Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz (Cengê Serbestiya Ma)*. Cilt. 1, pelg. 226, (Emre Yayınları, 1993).

⁸ Prof. Dr. Ergün Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri (Mahkemeê Serbestiya)*, Cilt. 1-2, pelg. 18 u 119, İleri Kitabevi, 1995. Uğur Mumcu, *Kürt-İslâm Ayaklanması (Sarewedardayêna Kurd-İslâmi)*, pelg. 41-45, Tekin Yayınevi, 1991.

CT. (Cumuriyetê Tirk) 1921 ra hata serra 1937e dubara u planê ke çarnay; pêro hesabê qırkerdên, xayinên u fêsatênî bi. Fetelnêne ke Dêrsım çı waxt qewete ra gınanowaro, ardêne gorê hesabanê xo. Serra 1926e de verremiya ra aşıra Koçu ser, 1930e de ki est' ve dewanê Pulemuriye ser. Fevzi Çakmak eke sarewedardayêna Ağrı (Ararat) ra peyser ame, niada ke hetê politika u zagon ra tesirê Kırmanciye Erzingan de jêdino u ravêr sono, vake; gereke na tesir ebe hukmê eskeri onca bêro şikiyane. Hama Kemalistu besenêkerd zaf ravêr şerê u mej bur ke mendi, dima peyser onciay.

Serra 1935e de Meclis u qezetunê Tırku de en zaf qalê mesela Dêrsımı bêtêne. Mesela zeriya muhime, yanê mesela Dêrsımı sero vînetêne. Îne na waxt de namê Dêrsımı vurna, kerd "Tunceli". Serra

1936e de Atatürk ke Meclisê Tırku kerd ra, Dêrsım sero nia vat: "Na dirvêta zeri endi biya kergane, gereke na kergane koke ra bıbirriyo, ceremê xo çı beno va bivo, na dewa şero endi bıqediyoy. Seveta na gurêy serardayêne rê musadeo de hira hukmati dime".⁹

1937 u '38 de eve harrên u qudirriayis têdine piya hucimê Dêrsımı kerd. Na harrên u qudirriayişi ra dime, vatêna qomê mara gore, 70 hazar, vatêna tarixzanu ra gore ki 40 hazar isonê Dêrsım' i ame birnayên u qırkerdêne. Alişer, Sahan Axa, Uşênê Qopi u zobina averber u serverê Dêrsım ebe destê dismên u milisunê dêy amêy kistene. Dêrsım de zafe cay miletê ma rê kerdî "mıntıqa thomete", eve zulm u zor miletê ma fişt' ra rau, da' ve barkerdene, rusna

Seyid Rıza 've dı lazunê xo ra

sukanê Tırkiya surgin. Sêy Rıza u i bini Xarpêt' de "Buğday Meydanı" de eşti dare. Kemalista heni hesab kerdvi ke endi peyniye amê, hem dıdan qırjînê hemi ki huiyênê, hama çı hekmeta ke tersê xo ki nêqediyavi, vışıyavi pêro. Rayberê Dêrsımı waxto ke verva "dar ağacı" idam şiyênê ki ebe qerar u hewli bi. Nina ra celadê i waxti, İ. Sabri Çağlayangil' i na derheq de kitavê xode ki nusno; Sêy Rızayi ebe namê pêro Dêrsımıya vatena xuya pêyêne de "Evladı Kerbelayih, bihatayih; ayıptır, zulümdür, cinayet-tir/ Ewladê Kêrbelay me, bêxetay me,

⁹ E. Pamukçu, *Dersim Zaza Ayaklanmasının Tarihsel Kökenleri (Bingê Tarixê Sarewedardayêna Zazaunê Dêrsımı)*, pelg. 125.

şermo, zulmo, cinayeto..." ke va, vengê xo hata kowunê Munzuri zingêne.¹⁰

Mileto ke no zulm u zordariye ra xeleşiya ra, hata serra 1947'e onca teslim nêbi, lez u cengê xo dewam kerd, vengê tîfangu qe nêbiriya.

Zaf nêşi Dêrsîmi dirvetê xo pişti, iyêke şiyê surgin peyser amey. 1950 de Dêrsîmi onca vengê xo kerd berz, da hesnayene. Hereketunê Kirdasa de roştberunê Dêrsîmi cayê xo guret. Verberiya Dr. Şıwan (Sait Kırmızıtoprak) u olvozu de sewê Dêrsîmi amê vîrastene. Ebe namê Dêrsîmi qezeta vete.¹¹

Peydêna ki kombiyana KDP de cayê xo guret, hemî ki bi rayberê na partiye. Feqet hata roja ewroyî nêno zanitene u niyamo zalal kerdene ke Dr. Şıwan u Olvozu, Kurdistanê cêride çutir amo kistene? Tavi, teyna parti u komalunê Kirdasu de nê, Parti u komalunê çepê Tirkîyade ki rolê de muhîmi gurêti. Partiya Karkeru de (TİP), Mitingunê Veroyî ('Doğu Mitingleri') u sewunê Pir Sultani de Dêrsîmîji cayê xo guret, i pêro can u zerre ra tey guriay.

1970 de kombiyane çepê Tırku, 1975 de ki yê Kirdasu de Dêrsîmîji gureo de hewl kerd u tim vîrênîyede bi. Onca, hetê lez u politika ra ni hereketude ki rolêde hewl guret xo ser.

Na nustede mi wast ke Dêrsîm sero tarîx u siyaset, zagon u kamiye ebe kilmêni biyari ra zon. Kilmekra nusten u qalkerdena na mesela de helbet zaf kêmasiye esta. Hama ma na meselu sero besêkeme nia vajime.

Dêrsîm u zagonê dêy hirê xususu musneno ma, ni hirêmêne giraniye derê:

Ju; Xo naskerdena kamiye u zagonê elewitêni.

Seke yêno zanitene Bektaşî u Osmani zaf jubini ra dūr nêkutê. Hata şikime vajime ca ve ca piya guriyê. Elewitêna Dêrsîmi serba mêrasê xora lez da, verva Şeriadi de zar nêmend, kulturê xorê wayir vejîya u ravêr berd.

Di; Naskerdena qewmê xo, qomê u zagonê xo.

Ni ki, Dêrsîmîz biayêne rê, çitir ke zonê xode vanê Kırmancıye; zon, tarîx coğrafya, din u zagonê miletê Kırmanc-Zazayde reseno pê, yeno ifade kerdene. Çimê Dêrsîmîji de Kırmancıye, namê Welatiyo. Kulturê Kırmancıye de elewitên cao de hewl cêna. Yanê, naza de din u kambiyayên jubini ra girêbeştiya. Elewiyêna sarê Dêrsîmi taê cau de, zaf dolîma ki ebe namê xo, eslê xo ki niya amo naskerdene. Ma ebe ni mîsali şikime vajime ke, torê u edetê xuyê dini ebe kırmancı yêne vatene u wendene.¹² Kok u bingê zagonê Dêrsîmi u haskerdena welatê xo, fikro de siyasi temsil kerdo, ardo na roze. Bingê haskerdena Dêrsîmi; Kounê Munzuri ra, Çemê Murad-Uwa Şiaye u çemê Pêriye ra bijê, hata dormê na coğrafya çar hetu ra cêna xo zere. Heto ju de Sêwas, Arapgir, Arguvan, Akçadağ, Erzincan, Têrcan, Xınıs (Khela), Gıngım (Varto) esto... Heto bin ra ki, na coğrafya sona resena Adıyaman.¹³ Reporterê Kema-listu ki, welatberaniya qewm u qomê Dêrsîmi sero vîndenê.¹⁴ Ewro kamiya milliye tenêna raver şia. Kırmancıye u Welatê Kırmanc-Zazau jubin sero yêno hesab u naskerdene.

¹⁰ İhsan Sabri Çağlayangil, *Anılarım (Xatıratê Mî)*, pelg. 51-52, Yılmaz Yayınları, 1990

¹¹ Naci Kutlay, *49'lar Dosyası (Dosya 49'u)*, pelg. 64-66 u 109-III, Fırat Yayınları, 1994.

¹² *Kürdoloji Belgeleri (Dokumanê Kurdoloji)*, pelg. 222, 298 u 442.

¹³ *Dêrsîm*, pelg. 9, Y. Mazhar Eren, Tunceli (Dêrsîm) Mesalesinde Hakikatle Yüzyüze (Riyê Rastiye de Persê (Dêrsîm) Tunceli), Cumhuriyet, 29 Haziran 1937.

¹⁴ *Kürdoloji Belgeleri (Dokumanê Kurdoloji)*, pelg. 442-446.

Hirê; Kamiya siyasi u zagon.

Politika u zagonê Dêrsimi çepa. Hetê demokrasî dera, sosyalizm rê zaf sênc dana. 70 serre ra nat zonino ke Dêrsim raa çepa u raa demokrasi de caê xo gureto. No zagonê çepiyo ke ewro vêjiyo werte, zagon u hoserbiayêna Dêrsimi rê dêndaro. Yanê peydabiyêna kulturê çepi de, 500 serriyo ke lez u hoverdayîşê kamiya elewiyên, rejimê Osmani u Tırku rê vilêçewtên nêkerdaêna kamiya Kırmanc-Zazayên esta. Na sareberzêni ita de resta pê, gureo de hewl veto werte.

Ni hirê sertê qewinê ke Dêrsim de estê, hem hereket u siyasetunê binu sero hukim kerdo, hemi ki zafinerê biyo nisan-ge. U hata taê ca ki kewtê tê zere. Yanê hereketunê elewiyên u siyasetunê çepu de, hem ki sarewedardayêna Zaza u Kırdasu de no hal ebe rehetên yêno vênitene. Hama no teyna hetê problemiyo juyo. Heto binde ki; Hereket u partiyunê ke hata nika ebe Dêrsim itifaq kerdo u qeweta xo uca ra gureta, kara xo nê, zerar u xiravêna xo Dêrsimi rê biya. Bektaşiyên eke tengede menda phoşta xo samita Dêrsim, hama eke Dêrsim kuto tenge, Bektaşiyên riyê xo Dêrsim ra çarno. Tıvanê sekero şiren pullesno qersununê ağıwiyu ro, hên zagonê Tirkî fito zerê Dêrsimî.

Hereketê Kırdasuno milli waxtoke Dêrsim ra quwete waste, sarê Dêrsimi quwete dê ci. Hama inu, Dêrsim rê çî lazimo, Dêrsim çî wazeno nêwasto fam kerê u tenge de dest nêesto ci. Serrunê 1800'ra hata 1930'î problemê elewiyên u şafiyên sero, mir u ağaê Kırdasu ebe Osmani hetê jubini guret reştî pê, coka nayêrao ke miletê Kırdasî Dêrsimi rê êrgatên nêkerde. Taê ca ki, ebe rejimê Osmani esker esto Dêrsimî ser.

Çepê Kırdasunê ke 1970 ra têpiya Dêrsim de komê xo sanay pê, xerza kitavê M. N. Dêrsimi ra qêyr, hetê tarix u zagoni ra jêde çiyode hondayê hewl nêard werte.

Keşî raştîya Dêrsimi serô, waxtîşê dino mili (etnik) nêard verê çimi, herke şî

na raştîye este peyê goşî. Hetê zon u kulturi ra ki dirgenên kerde. Nêyra dîma ki waxt-waxt çiyoke hetê sarê Dêrsimi ra wajiya, nêame'ro karê ninu u nine ki wast ke wertêra wedariyo. Mesela; vake "Elewiyên ju dino" peyê xo çarna'ra ci, vake "Zazaki lehçeo" qimet nêda ci. Hurênda nae de wast ke Dêrsim de Kırdasî qayim bo, Kırdasî ravêr şero. Kamo ke wazeno, şero programê hareketunê Kırdasu têdine de reyê niado. Ma ke na halunê khan u newu biyarime têlewe, vêneme ke hereketunê Kırdasu çiyoke wast u sero vîneti, serva xo wast. Coka sarê Dêrsimi ra hondaye phoştî cîrê nêamê dayêne/guretene. Hereketê Kırdasu na saşên u gëletunê xo sero nêvîneti, gëletê xo era rast nêkerdi, sero misawre ravêr nêard. Hona no ki senik bi, gureti heqeretê xo xort u çenunê marê kerdi. 70 serre ra jêdero xort u çenê Dêrsimi verva rejimê Tırku lez u ceng kenê, zeke no hona kê m yo, dayna ravêr şî ni cênc u royale Dêrsimi ebe "Kemalis-tên" more kerdi.

Çepunê Tırku se kerd? İne verva rejimê diktatori, Dêrsimîji gureti lewê xo, hama gëzna zagonê Dêrsimi heleynê ro, demokratêna dine talan kerde. Serva xo çî ke lazim bi, o guret, hama raştîya sarê Dêrsimi qetya nêgurete verê çimunê xo. Hona no ki bes nêbi; zon u zagonê Tırki eve qeydê xo sarê Dêrsimi rê empoze kerdi. 25 serriyo ke dew u qezunê Dêrsimi ju've ju cêrenê, propağanda zonê tırki kenê, ebe na hali zon u kulturê Dêrsimi vilesnenê ro.

Yanê çepunê Tırku ki rovilesnayêna zon u zagoni ebe bergê "çepên" kerde. Hona ki kenê. Raştî ke vajime gereke ma nine rovilesnoğê çepu (asimilatörê çepu) name kerime. Virênde vatêne "milet ma fam nêkeno", ardêne qursê zonê Tırki kerdêne ra. No çiyô de tamaşe ki ebe namê "enternasyonalizm" vîrastêne, hona ki vîrajino. Rozê qe nêardêne sarê xo ke, mordêmi ra axiri rozê persnêkenê "Çira ebe namê enternasyonalizmi sima tırki propağanda kenê u teyna serva Tırku na mileti gurenênê? Qey zonê ni mileti de

qursê zoni ra nêkenê? Eke xorê vanê ma enternasyonalisti me, qey zazaki de qursu ra nêkenê u propağanda nêkenê?"

Sebevê xo çiko ke, vanê zon hondayê muhim niyo? Ma zoneme keno kar ki hetê piskoloji ra nefeso de rehet dano hukmatê Tırki. Bızone ke, hetê siyaseti ra ki; kokardêna zagonê mîleti de bena hazetê jênosidê qomu. Çepê Tırku gereke endê hesavê xo rind virazo. Ya haq-huqukê sarê Dersimi rast vênênê, cîrê wayir vejînê, ya ki! eve sare huskên nia dewam kenê. O waxt bızonê ke, sima çîqa ke çepê, onca ki sima ra gereke vajime, sima biyaxkiyê qomê maê, sima haq u huqukê ma nas-nêkenê, de eke henio teber bê, sonê koti şêrê. Demeke sima wertê ma de hereketê de xamê. Kara sima ra jêde zerarê sima marê esto.

Rejimê Tırku na serunê pêyênû de verva Kırdasiye u welatê Kırmanc/Zazay herb keno. Giraniya na herbê qilerini nêmo zafêri ki demdora ve Dêrsimi ser. Dêrsimi vêneno, rıznenno, hetêra ki keno thal. Eke ebe qeso rast vajime, hên asêno ke, binê na herbe gilerini de serva Dêrsim pilano de girs esto. Zagonê Dêrsimiyo qedim, Gola Dêrsimi, gezna Dêrsimi, wajina ke koke ra bêro qedenayên u wertera wedardayêne. Azê Dêrsimi bine ra bêro birnayêne.

Ronesans waxto niyanên de nao yêno werte. Roncsans, wayirêna Dêrsimi kerdene de, xo naşkerden u kamiya xo vênitene de, zon u zagonê xo ravêr berdêne de, cematê xuyê siyasi u qewmi virastene de ifadê xo vêneno. Bêquman no ki karê tarixiyo de zaf muhimo. Hama, tarix de çiyê ke vêrdo ra, gereke ke ma i çî sertunê i waxti de biarime verê çimu. Tarix reyna je vireni herwaxt nêdekerrino. Kamo ke ney nia nêzano, peyniya ey tari u posmaniya. Herkeşi ra ravêr gereke ma tarix ra ders bijerime, ebe aqil u fam bigurime.

THÜYE

Dewu de qe kes nêmeno
Her kes şiyô caê
her kes wertê jü hengemey dero.

Dewu de qe kes nêmeno
Theyri teynarê
Viyali teynarê
Mezeli viranê.
Her kes şiyô caê
her kes wertê jü hengemey dero.

Nê thüyê thüyê kamirê wanena.
Na şezevo tari de çî wazena.
Ti uza ra, ez itka ra biwanime ki
Heywaxl vengê ma kêşi nêreseno.
Her kes şiyô caê
her kes wertê jü hengemey dero.

Kemal Kahraman

CEMAL SUREYA RÊ

Suronê mara, Cemal Sureyal
Ju to biya, belka vilê Avzerdi ra doym
şiyô xeleşiya.
Peyê to de çond cendegê ma
riyê hardi de,
verva tiji poyay,
Têde bêkefen u bê tawute.
Nêzoneme,
qe amera to viri?
Suronê mara, Cemal Sureyal

Hawar Tornêzengi

TI XEYR AMEYA TIJA SODIRI

Merheba, merheba şima rê vetoğ u girwenayoğê Tija Sodiri!

Merheba, merheba şima rê wendewan u paşti dayoğê Tija Sodiri

Merheba, merheba şima rê Şarê ma yo cefakaro fedakar!

Şima zanê, ewro kes nêş(k)eno vajo şarê Dımılıyan/Zazayan bêziwan, bêtarix u bêkulturo. Villikê ma yê wesariyê jew bi jew erdi bin ra seranê xo vejenê u zil erzenê. Newe zi zerqê Tijida Sodiri xo vira da deşt, ko, kerre, xopan, bend u qolanandê welatê xo ser.

Do roşn bido u roşnayı birinjno şar u welatê xo ser. Qandê rayberê do qolan wesarno u quwet bido şardê xo yê xoverdayan, xo-sinasnayan, xo rê wahêr vijayan u qandê xo girweynayoğan. Do kêbaranê xo jewbiyayeni, quwetbiyayeni, pê têpiştêni, phaşti pêdayeni, destanê pê têpiştêni u pêrê wahêr vijayeni akeru u roşnayı birinjno zere.

Vetoğê Tija Sodiri, dost u embazê cefakar u fedakari, ma bi şima yayê u paşti dayoğê şima yê. Vanê şima na juveri rind bızanê, ma şima teniya nêwardanê. Heme imkanandê xo ya ma şima hetî dî rê. Ma posenê ki Tija Sodiri nê kar u barê xo yê erciyayi u girani xo mulli serno, hewado u bero. Ma posenê ki rayber u rayakerdoğê şardê xo bo.

Rewnayo, bol rewnayo, şarê ma na ray, rayberê na ray pawitê ki, rayberê ci dest u qolan wesarnê, nê kari bin kewê u xo berzê meydandê nê leci u ci rê rayberê bikerê. Derd u kulanê inan, jan u jandareya zeriyaandê inan, şewateyê ganandê inan, rojanê inan ê zahmetey anteni, bi ziwandê xo ya xet kerê, biyarê zıwan u

rafînê inan ver. Inan waştê ki, folklor, edet, tore u kulturê xo (e)bi ziwandê xo ya biwanê. Bi ziwandê xo ya binuşnê ki, pa mird bê u degêriyê.

Pawitê, nê roji pawitê ki, bi ziwandê xo ya heme çiyê xo biyarê zıwan u biwanê. Bi zıwanandê şarana wendênî u nuşnayeni, zey zıwandê inan, ina tatmin nêkana u zerrıyanê inan nêdegêna. Kamcin zıwana nuşneyêno wa binuşneyo, çiyê, çiyê zey zıwandê kesi, kesi pırr nêkeno. Zewqo ki, mird biyayêna ki, neşeyo ki, kêfweşeya ki kes zıwandê xo ra gêno, kes zıwana bina ra nêş(k)eno bigiro.

Qandê coy, qandê nê semedan, seni ki kesi rê wendênî u şımıtenî lazımu zaru-riya, wini zi bi zıwandê kesi, ya kesi rê weşanayeni, wendênî u nuşnayeni lazıma u vanê bıbo zi.

Seni may u pi yê jewnay nêbenê may u piyê kesi, wini zi zıwanê jewnay nêbeno zıwanê kesi. Kes anca: şeno bi zıwandê xo ya derd u khulanê zerri u pizedê xo, rojanê xo yê weşinan u xirabınan, şên u şahıyanê xo, bermi u şınanê xo, waştênan u teberdayênanê xo, ax u waxıyanê, qirin u qijınanê xo, feryad u figananê xo, heme çiyê xo yê weş u nêweşi bi zıwandê xo ya bido teber. Bido vatenu u bido izahkerdeni.

Fina şima hemını rê, wendewanandê Tija Sodiri rê u heme şardê xo rê silamanê xuyê germinan ma ray kenê. Serfirazêy, ganweşêy, rojweşêy, bextweşêy, sereberzêy, milnêronayêy, xoverdayenêy u serkewtenêya şima wazenê.

Tija Sodiri ma hemını rê, şardê ma rê bimbarek bo!

Namê vetoğandê KormuşkaN'i ser :

AP MOMID

Heqie Mergaruj

Dı hire asmio nia biêne. Ap momid, saata ke vanê nasnêkerdenere naskerdene, hama fame ho sernêsiêne. Besenêkerdêne bıwano. Hora saata ho ki çine biye. Ey, ya tiji de niadêne, ya ki gosê ho nêno ro vengdaisê diku ser.

Her daim ya sifte derse de, ya werte derse de, ya ki hona zingile paydoşi nêdo piro dı hire deqeyi ora avê ap momid'i tersenk tersenk hire rey dêne ve çêverê sımfa maro. Eke raa diyine dêne çêver ro, mı zonêne ke uyo. Her daim mı cırê çêver kerdêne ra, verva domonude lew nêne destra. O verva domonu, sae ke jiara de giranederu, sae ke veng ke vezo, tılsımê beno ve puç. Daêra tersenk tersenk hen vmetêne. Cıra phijie nêvejiêne.

Unca roza de dısemie bie. Eke da ve çêver ro, ma peynia dersa peêne de bime. Mıno ke ap Momidi rê çêver kerd ve ra, zingile paydoşi ki da ve piro. Ez bıu ve sa; unca kêle ho destro bırna. Mı niada ke, tılevunê mı çante huyê paçikenı kerdê ve amade, kare dinunê çeyi mı cıra va ke. Domonu, mara xatır wast. A roze keşi

zuvini thonnêda. Yi ke vêjay ši, mı perskerd:

„Çıturiya apo?“

Deyra ke veng nêvejia, mı reyna perskerd:

„Çıturiya apol?“

„Gos mede, qe rınd niu!“

„Çıke to esto, caê de to dezeno?“

„Cae de mı ki nêdezeno! Qal meke, qe rınd niu!“

„Qey rınd nia? Niajnia mı tora kêm haskena?“

„Hen nio, qedaê to cenu!“

„Çıturiyo?“

Na qesu serra ez hervi şiu oda malımu. Parka ho mı gurete pa, amu. Çê mı, çarşiê na suka qızkekede bime firmede bi. Mı çantê ho est zere, vejiu. Na suke de dı loqantey bi. Ez ve ap Momidi ra şimê loqanta binê heni. Rozunê dısemi mordemi tede ca nêdiêne. Axır koseê de ma ca di, niştımê ro. Mordemo ke nun keno vila, ame. Mı, cıra dı sorvıkê goştı, dı pilavi, ju sarê piyaji ve uwe ra waşti. Nunwerdêne de ma qe zuvinde qeseynêkerd. Bênaz u serm ey nunê ho, mı nunê ho werd, qedera. Mı, dêne werdena ma da, vejaymê. Tever ra mı perskerd:

„Koti çay sımena?“

„Şimê na qewa lazê Xıdır'i“ va ke ap Momidi.

Ma qe duri nêşime. Çıke qewa Camalı, des u ponc metroy serêniya made bie. Camal mordemo de gonegermo. Ey karê ho caverda, ame, lew na ve ap Momidi destra, destê ho da mı. Ma, hal u xatirê zuvini perskerd. Ora dime uşt ra ši lozıma çay. Jêde nêmend, e ve qav u qacağunê pakı ra marê çay ard. Çao ke Camal vırazeno, caê dey serra kes na suke de çay nêvırazeno. Ma ke dı hire fırtı çayunê

hiora gureti, mi unca ap Momidi ra perskerd:

„Mira nêvana endi? Qey ti rind nia?“

„Zovina rindu, sondane tersenu! Hewnê mi nino.“

„Çimayra tersena? Tı domona çiko?“

„Biko, çituri metershil Vanê i, leyirê kutiki çausê qereqoli vato ke: *<Naê ke nun danê dêmdaru (dewrimcu), ma zonemê! Pesewe lozinunê dinuro, pençerunê dinuro bombu erzeme zerê çêunê dinu. Çêunê dinu, dinurê keme mezele!>* Nae ser ra hewn çimunê mi nêkuno.“

Çimê ap Momidi bi pîrrê heştiru. Qutia ho vete, horê ciğarê pişte têra. Ciğara hora dı hirê sumey(qulmi) ontı we, axiri tenê ame ra ho. Mı cıra perskerd:

„Sondane qe nêsona hewnna?“

„Sonu hewnna, uunderê kutiki ke la way, endi qe hewnê mi nino.“

A deqa de qeso de rind nêame ra mi viri. Mı va ke:

„Apo, honde jêde ki metersel U çausê qereqoli tersu dano miletı. Henio ke, naê ke birru raê vêsan bimanê. Meterse!“

Na qesunê mi ser ra ap Momidi mozê ho sanayi pê. E ve vengo de thol ra nia va ke:

„Nêro biko, çituri metersimê? To uêhesna, çituri bonê Hemê Demenji pesewe bombey eştı cı, tede çêl u çukê mordemeki kıştı. Dı heştı ra ravêr gema Zimi de eskeru, mal u gaê çê Mursaê Zimi qırkerdi. Nu eskero. Emir do cı, vato: *<Çio ke ho lewneno, panê!>* Na ammoni qatura çe Xidê Al'ı verê çêveri de girêdae bia. Sonde esker amo dormê çêu, no ve pa, uza qatire kışta. Tı ki zonena ke, na payizo peê esker ame, dewe gurete. Cêni,

cuamordi, veyviki u çêneki zuvini ra birnay ra. Ma dere de kerdimê zerê uwa payiji. Va ke: *<Çeku vezê, biarê! Ma ra ney vazê! Ma ra ey vazê! Eke hen nêkenê, suma qazkemê! Jê tertele peêni qırkemê!>* De vazê, çituri metersimê?“

Mı niada ke, qe xelefe qesunê ap Momidi de çina, vengê ho birna. Camali ra dı çayı, jü ki kemerê domina waştı. Ap Momid, hotay ra vêrdo ra. Unca ki pore huyo ke bio' ve sipê kêmbi. Jê xortê viştserri çip bi, hervi bi. Ora ravê ma ke domina kaykerdêne, ap Momid qe mira peyser nêmendênc. Ewro qe heni nêbi. Çêfê ho çinê bi. Ma jü-reê kaykerde, caverdê. Na kay serra ap Momidi:

„Ez kewtu herey! Qedaê to, ez endi urzenu ra!“ Mı va ke:

„Apo, meso çê! Esmu leê mi de vındel Toxtora de newie ama nêwesxane. Vanê: *<Muye most ra uncena.>* Esmo lee mıde vınde, ez meşte to benu leê dae. Vanê: *<Ae, zofeteney kerdê ve weşil!>*

Na qesu ser ra çimê ap Momidi bi ve roştı. Mira va ke:

„Raştı rında ke?“

„Ya, ya! Tı qe metersel Meşte ez to benu leê dae. A, dermanê torê vênena. Ae, zofeteney kerdê weşil!“

A sewe ap Momid mırê bi' ve meyman. Sodir mı toxtore rê telefon kerd. Cırê mesela ap Momidi kerde ra. Serro mı ve daê ra xêle qesey kerd. Cênike eve zerr u wes ra ez gosdu. *<Sebikemê? Senêkerimê? Nia bikerimê. Hen bikerimê. Ap Momidi de nia qeseybikerimê. Derman nao. Nia nio. ...>* Ma derdê ap Momidi, her hetra qesey ked.

Peroz ra tēpia mī ap Momid guret, ši-me nêwesxane. Çêverê newesxani de ap Momidi ke soqa ho vete, nu ki hi-remêna gozegê çeketê ho fişti arê. Xismekarunê newesxani ra ap Qemeri ca musna ma. Niştinê ro. Deqera tēpia ez ustu ra, mī da ve çêverê toxtore ro, šiune zere. Leê toxtore de qe jêde nemendu, vejiu, amu leê ap Momidi de ništo ro. Wertêra hire deqey nêvêrdi ra, ap Qemer ame, ap Momidi ra va ke:

„Toxtor xanime to wazena!“

Ap Momidi ke reê mīde, reê ap Qemeri de niada, mī va ke:

„Apo! Toxtore vengta to dana. Urze, so zere!“

Ap Momidi mīra perskerd:

„Tī, mīde nīna?“

„Apo, ez tode nīfū zere. Ap Qemeri ki kīrmanco, u tode yeno leê toxtore. Tī, pērsanēnia ho deyra vase, u ki toxtore ra vano. Ez, ita to serro vīndenu. Meterse! Urze so zere!“

Ap Qemer verde, ap Momid dey dime-ra ši zere. Ez, xêle uza ništo ro. Nēm saatêra tepia vejiay amey. Ters ve sabiais ra riê ap Momidi de kewti ve tēwerte. Çimê ap Momidi rīnd bi ve roşti. Ma, ap Qemeri ra xatir waşt, nêwesxane ra bime tever. Hiris-çewrês gami ke kewtinê dūri, mī çira pers kerd:

„To ve toxtore ra çī qesey kerd?“

„Va ke, tī çondi serru dera? Çondi domonê to, çondi tornê to estê? ...“

„To seva ke?“

„Mī ki, cīrê vati. Honde domonê mī, honde tornê mī estê. Beno ke hotay serru deru. ...“

„Zovina çī pers kerd tora?“

Na perskerdêna mī serra, ap Momid eve zerrowes ra mīrê, toxtore ke savato, çī kerdo, qesey kerd:

„Ayno ra zerê gosunê mī de niada. Mīra va ke: <<Çeketê ho veze!> Mī ki vet. Da miane mīro, da zerê mīro. Gīra da pīro. Loqla ke vīlede bie, heto jū kerd gosunê hora, heto bini ki na şênê mī ser. Vīrende şênê mīra, pēucu mīanê mīra fetelna. Ora dime hermê mī kerd silt. Palasqadê cendermu pīlosnê hermê mīro. Eve destê hora jê rēuke pufkerde verdê ra, pufkerde verdê ra. Sarê mī pēguret, zerê çimunê mī de xori xori niada. Hurdi destu ra hermê mī pēgureti. Va ke: <Tī sondane zaf tersena! Hênio, hên nio? Hên oseno ke, tī kem sona hewna. Ez dermanê danu to, rozêde jū heve berze zere kundeze uwe. Heve gere ke zerê uwe de puxirbido. Eke heve uwe de puxir da, bīsime! Heve ke puxir da, bīzone ke tī bena rīnd. Nê, heve ke uwe de puxir nêda, tī nêbena rīnd. Bīzone ke, a heve ra torê xêr çino.> Peynie de na kağite dê ra ve mī dest. Va ke ke: <So, cêr çarşi de horê bīhêrne!>

Ap Momidi, kağita ke dest dera, dê ra ve mī dest. Va ke:

„Toxtore, namê dermani na kağite de nusna.“

Na qesunê rīndekū ra dime mī unca pers kerd:

„Apo, toxtore zonê to nêzonena. Ae, çituri to de qesey kerd? Na honde qesey kerdî ve sare to?“

Ap Momidi, eve vengo wesī ra nīa cuavda:

„Qedaê to cenu! Ezi ki zonê dae nêzonenu. Heq, i Qemeri ra raji bo! Ae ke sava, Qemer'i mīrê çarna ve zonê ma.“

Mī zonêne ke, toxtore ap Momidi rê çī nušto. Unca ki mī reçetade niada. Toxtore, raşt ki, >calcium sandoz< nuşti vi. Na suka qızkeke de dukanê

dermanunê nêweşie çine bi. Hama tayine dukanu de asprin, gripin, calsiun sandoz roşîêne. Ap Momid, qewa de nişt ro. Ez şîune, mî cirê qutiê calsiun sandoji gureti, amu. Ma, çayê pia sumit, uştîmê ra. Ap Momidi hevê ho kerdi cêvê ho. Mî, destunê ap Momid rê kêle ho birna, ma zuvini ra xatir waşt. Ey, ho sana ve raa dewe.

Werte ra dî roji nêvêrdi ra ke, ap Momid vejia, ame. Çêverde ke kewt zere, riê ho gul u nur bi. Mî, lew na dest ra, vîrare fişte pîra, ard zere. Mao ke hona payraime, mî perskerd:

„Çitûria apo?“

„Rîndu, qedaê to cênu.“

„Heva toxtore puxîr da?“

„Ya, qedaê to cênu.“

„Mîrdia ho şia hewna vîrara nîajnia mî de?“

„Ya. Dî sewio qe nêheşînu pê.“

Ap Momidi dest de torve bi. Bêlû nêbiene ke çî tede ro. Diane girêdae

bi. Ap Momidi destê ho de çip pêguretêne. Mîno ke ca musna ra cî, ey va ke:

„Qedaê to cênu, ez ronênîsenul!“

Mî ke va ke:

„U çiko torve todero?“ Ap Momid tenê vînet. Nezona ke savazo. Pêucu va ke:

„Dî liire hakiê. Mî va, ho dest de a toxtore rê tey berine. Xîzîr, daê ra raji bo!“

Nae serra mî ki va ke:

„Bere apol Rînd kena. Toxtore zaf bena ve sa. Tî nîka so leê toxtore. Uzara bê qewa Camali. Ez ki yenu uza. Some horê pia loqme nun weme.“

Ey, torvê ho guret şî newesxane. U, hata ke kewt ve tholde mî dime ra şêrkerd. Xêle waxt têrdaisê riê ap Momidi, roştia ke kewta çîmunê ap Momidi verê çîmunê mîra nêşie.

1991

Necmettin Büyükkaya
(Neco) 1943 -

Roza 23^ê Çelê 1984^e de
Zîndanê C.T. faşiste de
eve pîrodayêne ame seyidkerdene.

To qe xo vira nêkeme!

Lazê Brûsk

JU CUAVO DE MEJBURÎ

Lazê Brûsk

Ez ke amune Alamanya hona xort vine, hetê siyaseti ra zaf çî ki mi nêzonêne. Kîştêna piê mi Brûsk, Hasan Yikmiş 'i rê aqilê mi nêşiyêne ser, coka mi qahr kerdêne. Dormê mi de mirê phoştdariye amê, zaf nêvêrd ra famkerdişê politika de hervina mi ki caê xo guret. Haydar Işık ki mi na waxt de naskerd. Naza de nêwazon ke qalê xo u weşiya xo derga derg kerî. Wastêna mi qalê çinay ya? Çiko no "Ju cuavo de mejburi"? Wazon ey sero tenê vaji...

Qezata "Özgür Politika" de roza 14'ê payiza peyêna 1995'e de eve namê Haydar Işık 'i "Ju lehçêda Kurdi: Zazaki" name ra ju Nuste vejîa. Naza de wazon ke Haydar Işık ra pers kerine; çê 180 derece çerexino? Çê xafilde bêştiya na Kırdaşki ra hordê?

Nejdiê 7 serriyo ke ez Haydar Işık 'i naskon. Naskerdenê rê nas kon hama, qe mi hata nika nêdio ke, ey zonê xo qesêkero! O be xo Dêrsimuzo, hama no nuste wo ke tarixê 14.11.95'î de vejîya uza de xo hêni goyneno ke, tivana zonzanoço, tarixbero! Çi hef ke qe nayine ra ju ki nio. Kurdeniya xo naza (ewropa de) de naskerde. No naskerdiş de, kêmanîya xo biye, çî-fayde ke hona ki esta. Çimke ey kurdeni tenê naskerde hama zonê xo u qomê xo qêtya nasnêkerd!

Na qese mi virênde fekê deyra heşune pê. Ju pêseramayîşi de proja "Dibistan" (Wendîsxane) arde verê ma. DGB (Jubiyêns sendikaê Almanu) wast ke Kurdistanê Cêr de jû wendîsxane bivirazê, serva dey eve namê "Dibistan"i ra projeyê kerdvi hazir. Haydar Işık wertê na proje de guriyêne, ser va na mesela heqa Kurdistan de ju dosya kerd vi hazir ke wendîsxanu de biderê musnoço u musnekaru. Na dosya eve Almanki amey vi nusnayên u wertê de Haydar Işık

nia vatêne: "Zonê Kurdki hirê lehçu ra yeno meyda. Kırdaşki, Soranki u Goranki". Yanê Haydar Işık nika rew rew Zazaki ra qal keno, hama u waxt Zazaki xovira kerdvi. Ma uza de taê alvozu Zazaki ard 'ra zon u vira dêy. Desinde qariya u cuav da: "Eve namê Zazaki ju lehça çina". Na qesa xo wertê tede qomi de vate. Proja ke hetê Haydar Işık 'i ra eve namê "Dibistan"i amey vi virastene, nika destê mi dera, eke itiraz keno desinde eşkera u ağme kon.

Hona ke na vatêne xo vira ma ra nêşiyê, niaderê qezeta "Özgür Politika" (14 . ll. 95) de hala sevano Işık: "Eke Parlamen-toê ma Kırdaşki lehça resmi ke qewul keno, ez bexo nêzon, hama bêguman na mesela komisyonu de misawre biya, uzara ama Par-lamento u reyna sero qesêkerdo u demeke serva faydê xelkê Kurda qerar do. Gereke qerarê Parlamentoy bêro hurênd. Çimke faydê xelkê ma ser gutino u en domokratik komê mawo. Bêguman ju lehça wa de wer-tağê serva Kurda çiyade rında. Kırdaşki ewro wertê qomi de zonê ê zaferuno. Her kes ke Kırdaşki bimuso, seveta faydê xelkê mawo. Ma Kurda her çî ra raver jubîayîşi-rê mota-jiya ma esta. Hama, lewê na çî de Parlemen-to wertê xelkê Kurda de çîqa lehçey ke estê, gereke dine rê phoştdariê bikero, no wezîfê Parlamentoy bo".

Birez Işık qalê zaferên keno u vano "Kırdaşki zonayîş mecburo". U waxt Işık rê nêvanê ke, dewleta C.T. de zaferî Tırki qesey kenê. Iraq u Suriye de ki Arapki yeno qesey kerdêne. Iran de zaferî Farski qeseykenê. Eke heniyo çî Kurdki rê serbesti u têdustêni wazena? Zaferî çî qeseykenê, ti ki ey qesey bike so. Hala na dem de, 75 serre ra têpia ju ke urzeno ra nia vano, ison xo ve xo fikirino êcavê iyê ke nia vanê kotî de weşinê? Eke

zonê zaferên musaiş mecburo, çê iyê ke İsviçre de weşinê her kes zonê xo qesey kenno, museno u wertê zonu de têdustên esta. İsviçre de çar (4) qomi estê, taê hetê nîfise ra jêderê, taê ki senikê. Hama wêrtê pêro qomu de têdustên esta. Işık xo ra vano "demokrat" u "ravêrber" (sene ravêrbero!) hama çî hekmata ke burjuvayê İsviçre ra dayina peyser mendo.

Tavi, ma verva Işık 'i u Kırdaşki musayêna dêy nime hama miletê ma binê guna mefiyo, qomê ma rê korraniye mewazo. Hala, no qerarê Parlamentoy, mejburiyên, zoni de jubinaîş biyane vatene çî çiyô? O ki bizono ke u waxt aqıl u mantık na çiyô nianen qewul nêkeno u Işık ki niya sa u sora mewano. Nika ma sekeme, serva xatirê Heyder 'i şime zonê xo caverdime? Qomê ma honde can u gonîa xo da, leza xo her daim dewam kerda u hona ki dewam kenno. Serva çî? Serva, serbesti u têdustên. Işık sevano? Kırdaşki kenno zono resmi, Zazaki ki cêno beno kenno bine bandıra Kırdaşki. No çî "devrim" o ma tawa cıra fam nêkerd?

Qesê nianenu kes gos panênano. Ju ki vano; "Parlamento wertê Kurda de zovina lehçaurê ki hoşdari bikero, no wezîfê Parlamentoy bo". Virênde Kırdaşki her kesi rê mejbur kenno, Kırdaşki beno zonê resmi u beno zonê dewletî, aê ra dima ki urzeno ra vano "zovina lehça rê ki hoşdari bîbo". Qılciki qesê nianên rê huyinê! Her hal u kar de Zazaki re tawa nêmaneno, sêkerime? Ma ki seveta xatirê Heyder 'i eve Zazaki fi-lişkiye cineme. No çî qeraro de themaşewo ke, her kes zonê xo caverdo şêro Kırdaşki bimusno. Çê? Zonê ma rê se bio? Nika Heyder se vano, iyê ke ju qesê zovina zonu nêzonenê dine rê Kırdaşki musneno? Nata bota milqî kerdene keşî rê tawa faydê xo çino. No film ma rewra ki divi. Sarê Tırku hawo 75 serra wo eve zulm u zorbajên wazena ke Tırki bimusno ma, nika ki qeydo newe vejîya ma sare, vanê "mejbur Kırdaşki bimusê".

Iyê ke serva qomê ma gurinê, zon u zagonê Zazau ser gurinê, Heyder dine rê zaf qariyo. Hemen morê xo ki lewe dero. Vano "letêkerê", "eve MİT pia gurinê" o ki more kenno. Heyder naê binu ra peyser nêmaneno, iyê ke hata nika qomê ma rê xevevu vanê, iyê ke zon u zagonê ma sero gurinê, dine rê haê ke milqî kenê, Heyder ki resto ci, jê dine eve esq u çêf qesunê qeçîlu vano. Heyder u iyê ke jê dey fikirinê, gereke mordem perskero, kam letêkerên kenno? Letêy kerdene çîka?

Heto ju de Kırdaşki qesey kerdene mejbura, çîqa ke zoni estê i danêwe, ju zon virazenê, dima ki vanê; no ki serva faydê qomê Kurda wo. Sodir-sonde "Welat-Milet-Botan" vanê. Hora sima ke nia kerd bingê jubinaîşî dinamit kerdene rê herêy nêkunê. Zon u zagonê ma qız vinenê, pê qomê ma kay kenê. Pêro-pia jê koroy Dêrsım u Dêrsımiji re kıfır kenê, kemalist vanê, her çî benê bestnenê xo ra, dima ki name kenê "karê jubiyayêni...!"

Ma hata nika xêyle "zonzanog", "tarixber" i di, çîqa milqiyê ke ma hesnay, qesê qeçîlê ke derheqa ma, zonê ma u qomê ma de vajiyay, inkar u wedardenê rê bingê nêguret, axsine zerar da wayirê i qesu. Hona ki taê budelay na raê sero gurinê, usulê xuyo khan canêverdanê. Heq kenê ju ra pers kerê, kam letêkero?

Ju ki birez Heyder, qalê (Dr. Şivan) Dr. Sait Kırmızıtoprak ve piê mı (Brusk) Hasan Yıkılmış 'i kerdo. Hêni qal kerdo ke, ti vana pia olvozên kerda! Keşke xetê dine sima fam bikerdene. Kes fikrê dine rê, raa dine rê wayirên nêkeno. Çitır amey kistene, hona nêzoneme. Kes ki nêzono. Her çî tari u zılamote dero. Hereketê Kurda na pers xovira kerd şî. Madem ke na mesela kerde ra, eke besekena çiyô ke tari dero bia roştî. Hama, çitır roşt bikero, sarê xo wertê tari dero!

Nustkarê ma hona dewam kenno. Vano, "Pileserê Kırgız, Türkmen, Azeri, Tatar, Tırkiya bêtercuman jübini fam nêkenê".

Gorê aqilê xo wazeno ke kurdkiyêna Kırdaşki u Zazaki eve na misali ispat kero. No misal çî musneno ma. Dema ke ni juvin fam nêkenê. Coka pêroine zonê xo qesey kenê, kes ki nêvano ke "zonê mı qesey-bikerê, zonê xo caverdê". Maalesef no misali ra tawa ispat nêbeno. Eke bêsekena hetê zonais ra dozkarîye bike. Hama besenêkena, çike ti na mesela de qe nêvezêna.

Heqa na persu de, gereke ma kitavunê zonzonağunê bêtarafi de niadime. Mı ki wend, taê vanê Zaza u Kurd 'i zovina miletê, taê ki vanê Zazay pêrê Kurdanê. Nara têpia dayina jede dozkarî u wertê xo de misawre bikême. Feqet na pers eve milqî kerdenê ravêr nêsona. Ez bexo kitavê N. Dersimi rê zaf qimet dan ci.

Eke na perse de tawa yeno nusnaye-ne, caverdime iyê ke zonzonağê, tarixberê, i bikerê. Iyê ke fikrê xo çinê, na perse ra bêxeverê i gosbiderê dayina rindo.

Tarixê 21. 11. 95 de qezata Özgür Politika de Haydar Işık reyna nusna. Reyna qariyo, milqî u kifir kerdiş xeyle raver berdo. Wayirê xo ra nisan dano. "Kırmanç" keno "Kürd". Eke heniyo, ma ki Heyder ra pers bikeme. Kırdaş u Kırdaşki çiko? Qomê Dêrsimi xo ra vano Kırmanç, Kurdu ra ki vanê Khurr ya ki Kırdaş. Mordem gereke rastiye rê hurmet bikero. No nuste peyên de Heyder Miletê Zazay ra zaf kifir keno. Vano, miletê Zazay koti ra vejiya? Sevajime, "heq keşi sas mekero, sas keno kas mekero, kaskeno, la u las mekero" vato pi-khalikunê ma. Bıra, hala rey dormê xo de niade. Bingol, Palu, Sewrek, Çermik, Gerger, Diyarbakır, Erzurum, Xarpêt de niade, Zazay estê ya ki çinê?

Endî ez nêwazon ke itade mesela derg kerî. Heyder na mesela de hetê ki nio. Wertalîğ de fızilên mekero, beso.

19. 11. 95

Not: No nuste turki de ameyvi nustene.

Turki ra *Setxan Zerî* çarna.

Evdala

Ez evdala, evdalê şardê xoya
Evdala, evdalê derd u kulanê xoya
Şew u roj nêvindena fixan kena
Vengdana, bivenga veyndana

Ez evdala, evdalê vengdayêna
Bî o veng u ê awazandê xoya
Zerriya heskerdoğan têrakena
Ez evdala, evdalê welatê xoya

Ez evdala, evdalê ko u kerrana
Kodê Mexteli ser ra vengdana
Bî o veng u ê awazandê xoya
Koy u kerran têtewr lerzanêna

Ez bî zerri ra wanena, wanena
Zey zerecê erdandê taqida ma
Bî o veng u a wendenda xoya
Heskerdoğan hewn ra aya kena

Wexto ki, keko şima aşnawenê
Koyandê ma ser ra vengê xo yeno
Bizanê o vengê evdaldê şima yo
Heskerdoğanê xo peyhesneno.

Koyo Berz

"Zülfikar"ê Destê Cilasuni Ser ra Mucilie

X. Celker

Piro (!), qomê mawo elawi Eli ra heskeno, Zilfiqarê Eli ki jiarge o, ine çim de. Hama no Zilfiqarê Eli, owo ke qomê ma cira heskeno, zê Zilfiqar o ke şima gureto xo dest, ya ki owo ke Erevi verde sejde kenê, o nio. Yanê gonin nio. Hona heyan ewro mı pi u khalikê xora cênganê Eli ra qe çiyê nêheşno. Eli cengdar bio, zaf ki goni verda de, hama Eli o ke qomê ma cira heskeno, nowo ke şima serva waştana xo pê kaykenê o nio. Qomê ma xorê Eliê de bin ardo werte, coka Zilfiqarê Eliê ma ra goni çina zê ê şima. Nae nia bızane.

Ti kama kam nia, herhal zêdaie zana, hama ez ancia ki to, êwê ke to nasnêkenê, ine rê tenê bîdi naskerdene.

Pir (!) Heyder "Devrimcio" khano. Verê coy wertê "Kewraade" guriêne. Îne ra ke biria ra , waxtê werte de mend, waxtê ki elawitine ser vîndet, mesela ma ki nat u dot ra tai perskerde. Niada ke nê cau de gure zafo, hama hona guçikê kursi nêaseno, xo hetê çê Api ser hejna. Çê Api ki sifte jü qezata xo de kobê da ci, pêydo ki "Zülfikar" da dest, ebe na qeyde şî rêşt mîradê xo, roê xo teslimê ina kerd. Rocê "Avrupa Aleviler Birliğı" ra jü cira peskerdo, ê no cav do; "Ben kendimi Kürdistanata sattım". Ez tora se vaci, ti be xo fek, vatena mı xora vana!. Hal u heket ke nia nio, pirê mı ruê zurekeri sia kêro, adirbe çê dê verdo!.

Ez vana ke; mordemo seid gereke hebê giran bo, xo bızano, helquşte kaymekêro, daim raşte ser şoro, zure ra düri vîndê ro, heqe çika aê qeseykero.

Tiya boma ya ki budela wa, qesê de vana; "bu kesime ne dersenez, artık adını koymuyorum, ne olduklarını da pek bilmiyorum", qesa bine de ki vana; "paralı işleyen kesimler". İsan ya çiê zano, ya ki nêzano. İsan çio ke nêzano, nasnêkeno ê ser ra gereke fikir mekêro. Ez rînd zana ke ê to nêzanitêne rao, qomê ma nasnêkerdêne rao. Çike to ke qomê ma nasbikerdêne, to vengdayêna ma; "Şewa Zagonê Dêsimi" ya ke Frankfurt de bie, a şewe de sînatkarê ma Ro Dêsim 'i kabera xo de veng a Ana Fatma, Duzgın Bavay, Muzur u Kureşi da, marê thomete nêkerdêne. Qomê ma verde ra nat veng a nê wairanê xo u ziar u diaranê xo dano. Ya ki ti dismenê wair u ziar u diaranê qomê mawa?

Nika, bê to, mordem nêmendbi ke, kes çinêbi ke bişîene lînganê Api, Api ra perskerdêne, ti be xo şia ê ra: "...Tunceli ve Varto yöresinde,...", "Dersimli' ler lobisi" diye bir lobi çıkardılar ortaya. Bu lobiyi paralı işliyen kesimler,..., bu yöre halkı Kürt değildir -Ez bê esla nêzan, hama ma xo ra hona heyan ewro nêvato ke ma Kurmanci me ya ki Kırdasi me-, mantığını ortaya atarak ..., meseleyi saptırarak kemalizmle daha tehlikeli mi diyeceksiniz, ne diyelim, bu konuyu size sormak istiyorum.", perskerd u ebe fekê ê mara milqi da kerdene; "Tabi bunların suratına tükürmelisiniz" -jüo ke wazeno, Zülfikar, Haziran-Temuz 1995, pelge 17 de niado.

Hela vace, nika Apê to wairanê mara ki girso, caê dê kulturê mara cor rao ke ti şona gerê ma ê de kena?

Zure caverdê, eke amê re to "Alevilik bir yaşam biçimidir, bir felsefedir" vana, niamê re to şona gerê ma Api de kena, Api thiz kena. Qey ti nêzana ke miletê ma binê linganê eskerê Tırki de şıyo, ti şona Api thiz kena, kena ke tenêna zêde miletê ma ser fiyê.

Pir (!) be Api ra, kam tûyê rûyê kami kenno, tûke ke fekê qomi ra perê kîfş/araze bena.

Zobina ki, mordem ke kamil bi, xo-xo de ke raşt bi, vaten u kerdene xode ke jü bi, ê mordemi rê bulura Api lazım nia. Hama eke vana "vatenê mi raştê (!)" o waxt arror bıke, bulura Api nê fitıka xo bıçine, hebê çêr be, ebe fekê xo waştananê xo vace.

Nika berime Apê to; no kamo, kam nio pêro zanênê. Hama zêdaie kambiene u çibiena ê ser nêzan senê hikmeto, eşkera qesenêkenê. Tai estê ke kerdenanê dê rind zanê hama ebe vengo bari teyna nia vanê; "ê corên o rut da, ma ê ebe kınca pêyser danime, ancia ki cıra nêxelesinime ra".

Ma ra kam koti ra amo, kami de, koti gurio, se kerdo ayan u bêyan meydan dero. Hama xêlê bienê Api u kerdenê Api eşkera nie, pê pêruge derê.

Coka cuavê kambiena ê, kerdenê ey, zêde ki kerdenê dêwê pê pêruge danê. Her çiê ma arezeo, werte dero, coka mara mit u ajan vano? Çi ^{ser f wairên} waxtêna mit u ajani derwlete rê nê, qomê xorê, zonê xorê, kulturê xorê wairên kenê? Verva bindestie vecinê, serva serbesti u têduştê biêna qomê xo ceng danê. Çi waxtêna mit u ajani biratin u têduştê biêna têde qoma wazenê u cengê nae danê, verva dewleta Tırk' i vecinê? Çi waxtêna ni vanê Kırmanc-Zazay rê serbestie, Kurdistan rê serbestie?

Ya ki "Glasnost" ra nat ajana ki xo xêlê ravêr berdo, biê "Şoreşgeri"

Se vacine, niade, rêi xo de rêi ki made niade. Made jü, sujê de gran ke bıkerô, ebe çeke nêşonino ê ser (ê şenikê ke kenê ki zagonanê bina ra, zede ki tora musê), zêde zêde kemere verê çêveri de êna ronaêne. Hama ti, ti sekena? Wertê şıma de caverde zobina şiene, jüo ke to ra hebê zobin burcal (fıkrino) keno, ti ine bile kena nişangê verê çeke.

De' la vace kamci kerdene xainênia, kamciê demoqratenia? Hama lêwê to de caverde demoqrateni u veng vetene, kuxaêne bile nêbena. Eke gureto, to xorê Mısto Korr qılavuz gureto (ma kemalist nime, o şan ê to bo). Eke Mıstê Kor dest de zêde qewete bibiêne, kam çı zano ê çı ardêne na dina gilore ser de. O nêbi ke ebe a hebê qewete "38" ard ma ser de, waşt ke ma bê az u uz verdo. Ma "38" anê newia nêwazenime.

Bêrime biratine:

Eke ma birayme, gereke biratina ma raşt bo. Kerdene u qesê mordemi gereke jü bê. Hama sekerdena to kîfş nia, ewro nia vana, meşte vurina. O ti nêbia ke va; "Zazaca bizim en eski ve asil dilimizdir" hama çend aşmi ra tepia nafa ki ebe Ali Sapani ra "Sürgünde Kürt Parlemontosu" de ebe 3/2 zedaiê qerar da guretene ke zonê şıma wo resmi Kurmancio "Kürtçe". Oca de taine têduştêbiêna Zazaki u Kurmanci waşte, şenik mend ke dina dêmdio. Zobin ki amê vatene ke "Zazaca kesinlikle edebiyat dili olmamalıdır". Ya ki ti heto jü de vana; "Gerçek Hizbullahçılar bizim öz kardeşlerimizdir", heto bin de ki "Zülfikar" dana vetene. Nika mordem ebe kamci qesa u vatena to itibar bıkerô? Ez ke zan Hizbullah "Cihad" o, Cihad ki qırrkerdena têde qomanê gerib u kafırana, ya ki ine mısılman kerdene. (Mordem bizano ke ma verva mısılmananê demoqrata nime, qomê ma de ki mısılmani estê. Ebe demoqrateni

têde besekenê zê bıraa têwerte de weşıya xo bıramê).

Zobina ki, ma ke zon u zagonê xo ser gu-riayme ça benime xain? Mordemo ke zonê xo ra heskeno, zonê xo rê wair vecino xaino, ya ki mordemo ke zê to tırki fekê xo ra nêdano wara, qezata, kitav, pêseroke u ê bina % 90ê ebe tırki dano vetene? (*Bêro zanitene ke dismenenia mı tırki u Tırka rê çina, ez zonê zorê çite ra hesnêken, dewlete u qeweta ke dewlete dest dera, aê ra hesnêken.*)

Tı ebe senê aqıl miletê mara vana kemalist? Miletê ma ê ra vano Misto Korr, olvazê dera vano İso Kherr, şıma cıra se vanê? Kami tıfang eşt Mîstê Korri, pi u khalikanê ma, ya ki ê şıma? Ya ki ti ki vana o 'be nêweşıa şekiri merd? Raşt bo raşt nêbo, miletê ma vano ke Misto Korr ebe qerqesuna ma merdo. Merdena Mîstê Korri ebe qerqesuna destê miletê ma, raşt nêbo ki, musnena ke miletê ma ê ra hesnêkeno. Tı urzena ra vana ke "ê kemalistê". Çınay rê miletê ma beno "kemalist"?

Çı ke;

- nê qoricitine nêkenê,
- domananê şıma wêikenê,
- phişti nêdanê dewlete,
- seveta 10 milonu domananê xo teslimê dewlete nêkenê, coka nê benê "kemalist"?

Kam "kemalist"o, kami raa ê xorê qılauz gureto, werte dero. Mı televizyon de reportajê de nia da. Ê reportaji de to akademiê M. Korkmazi de qesey kerdêne. To ke kami ra perse perskerdêne, ê verê to de bışkojiê (düğme) cakêto xo kapan kerdêne, to ver de ricifiêne. A oda de çarmina dêsi ki ebe resmanê to u nustanê goynaena to, zê "Serok Apo" amabi xemelnaêne. Nika vace kam xora heskeno, kam qomê xora? Kami Misto Korr xorê qılauz gureto? Kam kemalisto?

Qesê xo na sate ita de kilm birnen. Torê qe çiê nêwazen, qomê to torê awa zerê xo bıwazo.

Reina bêrine pir (!) Heyder 'i; herdişa xuya sipie ra bışermaie. Çio ke besenêkena berzkerê bine mekuye, pêdo kişt u khalekê to dejenê. Verêcoy xode raşt be. Reportaj de cao jû de vana, "Ben herhangi bir yöre halkını suçlamak istemiyorum", caê de vana; "Tunceli ve Varto yöresinde ... paralı işleyen kesimler", cao bin de ki vana, "ne olduklarını da pek bilmiyorum". İta ra ki kıfş beno ke no reportaj çınay rê, ebe senê qeyde amo vıraştene.

Şarê Tunceli u Vartoy sekerdo ke tı namê ine qail nêbena, inê name nêkena. Tek guna xo, biêna xo era zon ardena; xo ra Kırmanc-Zaza vatena coka? To ra ki vacine, ma kemalist nime. Hokmatê ke dewleta Osmani ra heyane ewro amê girêdayane pêro mısılman biê, ya ki binê girania mısılmana de biê. Nîne ki miletê Elawi rê her cısn zorbazeni kerda. Coka ke miletê ma de heto Elawi serva têduşte biena xo, verva têwerte de biêna din u dewlete vecio. Na derheq de "laisizm" rê wairêni kerda. Şıma na raştie nia nianêra zon, şonê vanê; "Der-simliler kemalisttir". Ma Misto Korri dest zaf anito, zerê şıma rehet bo, ma nêbeme "Kemalist", hama ma Misto Korrê de bini nêwazenime.

Pir (!) Heyder, ancia ki tı zana, şo xorê kami thız kena, wa thız ke. Apê to torê bimbarek bo, marê lazım nio.

Ez heq u nêheqie de gerê to Xızirê serê khelek u gemia de, Kureş u Duzgın Bayvay de ken. Ê heqa niheqi de bêrê.

SANIKA HESENEK¹

Arêker: H. Cansa

Pasaê de wayirê hire lazû beno. Zafî çiyê ni pasay beno. Çixae vase nu pasa hundê zengin beno. Çê de nunê xu pêser erjiyayiyo, ko ra suriyê xu (celebê xu) axuru de astorê xu benê, çixae vazê hundê zengin beno. Pasa rozê xorê sono xasbaxçe tê fetelino/cêreno, ju teyre yena nisena dare ra vana, "pasaê mî torê feqiriye yena; wazena ke kokimiyê de bêro, yanki gêncênî de bêro?". Pasa gos panêkuno, cêreno tekneneno sono çê. Beno roza bine unca/fina sono xasbaxçe, tene ke cereno reyna teyre nisena dare ra, vana "pasaê mî torê feqiriye yena gêncên de wazena, yan ki kokimiyê de wazena?". Pasa sas beno. Vano, nu çiko nia di rojio teyre yêna mî ra tawê feqiria mî wazena, demeke ez bonu feqr! ez şeri cênika xora perskeri ala a sevana. Tekneneno sono çê, hal mezali cênika xore qesey keno, cênike vana "mormek feqiriye yena gêncênî de bero. Xona ke fira ma, her çî serewa, viarnênime ra, kokimiyê de feqiriye çeka de xirabina.

Pasa sono xasbaxçe geyimêna teyre yena nisena dare ra, cira pers kena. Pasa vano "ez feqiriye gêncên de wazenu". Mavên ra çixae taw vêreno ra, rozê reqiye ginena pasay ro, aspjiye kuna be nunê pasay, cîrê xevera yena, vanê ko ra suriya (celebê) xu pêro qirr

biya, axure de astori nêmanenê, nu pasa halo henên kuno cî ke; lele de motaz beno. Pasa na derdi ver beno nêwes, gineno pure mireno. Lazê ni pasay hiremêna biray qesê xu kenê be ju, rozê desta sodiri kunê ra raye dîra dîr ju suke de vejînê.

A sukede ki ju pasao de bin beno, ni hiremêna biray xu erzenê şiya na pasay. Pasa kar dano cî, ni biray xorê gurinê, hama nu pasa pê biraê qji zaf qayil beno, cira haskeno. Namê biraê qji Hesenek beno. Lewê suka pasay de ju mezelxane beno, ju dêvo hawtesare muso be cî, yeno mezela ra merdu vezeno weno, tekneneno sono. Merdê keşî mezele de nêmanenê. Pasa ni biraû ra vano, "roz ju şero na mezelxani bipeyiyo zernê don cî". Verênde biraû pil sono vindeno, se ke beno pesewe, beno ximayis u girmayisê dêvê hawtesarêy, vejino yeno, nu lazek seke dêvi vineno, tersu ra jê dara thale gino uza re, se ke hasarê serê xu beno, urzeno ra remeno, sono lêwê pasay de vejino. Pasa cira pers keno, vano "tu çî di, çî nêdi?" Lazek vano "mî tawa nêdi".

Nara ki sundo bin de biraû wertên sono. Sewe çî sona, çî nêsona dêvo hawtesare oncino yeno. Lazek se ke

¹ Na Sanika, 8'ê marta 1995'e de Têrzan (Mamaxatune) ra nijniya mî Güle Awisturya de mirê qeseykerde.

dêvi vineno, u ki jê dara thale gneno uza re. Se ke hasarê xu beno, remeno lêwê pasay de vejino. Pasa cira perskeno, vano "tu tawaê di? Lazek inkar beno, vano; "mî tawaê nedi". Nara ki doria biraê tewir qijiya; yê Hesenek' i ya. Sundê ra turkê trk-trkmananê xu erzeno ra xu doşi, beno ra rast sono diarê mezexaney. Vîndeno, sewe bena xoriye, unca beno xırmayıs, gırmayıs u zıngayıs, vejino yeno ke dêvo hawtesare wo. Na lazek trk-trkemane cêno xu dest vera dêvi vîndeno, dêv vano, "mevinde pane!", Lazek vano, "tu pane!", dêv vano "nê, nê verênde tu pane!, verênde mî ke na tora ti wes nêmanena, hama tike miranê ez hin zanon ke ju vızika ništa mî ra". Se ke dêv nia vano, lazek trk-trkemana xu erzeno hawtemêna saru têsêrde erzeno.

Hesenek lêwanê dêvi, gosanê dêvi, çımanê dêvi keno pêskıra xu, cêno beno verê pasay de nano ro. Ni Hesenek' i çı ke diyo, hal mezal cırê qesey keno. Pasa se ke vineno ke Hesenek' i dêv kisto; pê çêrên, baqılên u xirtêna Hesenek' i zaf qayıl beno. Pasa vano, "uyo ke tu meytê mî na dêvi ra xelesnay ra, ez çêna xu don' be tu. Pasa hire roji hire sewi veyvê çêna xu u na Hesenek' i keno. Pasa vano "zama na weşıya mîna torê bo, kata sona so, se kena bıke; a na koê serê ma ro meso!". Na qesa Hesenek' i rê bena derd, xoxo de vano "ita de çı esto ke vistewrê mî vake meso!". Rozê urzeno ra tekne-no sono, kuno nejdiyê koy ju seyde kuna ra ver. Seyda xu ki ğızaleke (ğezale) bena. Ha naza con pê, ha uza con pê... Neşkino pêcero, moğurbe kuno de; ğızaleke remena sona xorê, Hesenek maneno alange de. Pesewa,

tung-tariyo. Hesenek vano "yaw qaê! vistewrê mî, mîra vake "meso" , mî gos-ro cı nêna!... Tenê nat-doti ser niadano, duri ra zere ju deri de ju adirê bulşki-no, xo ero i adiri cêno sono ke hao ju kose verê adiri de ronıştio. Xorê kaleka juyede ki u niseno ro.

Xeyle ke maneno kose cira vano, ça ti nia ništa ro, ça nêsona mare werde biyarê? Lazek vano, "ma ez itau nas nêkon ez çı zunu ke werdê itay kotio, ez xeşimê nazaa nu". Kose vano "raurze ez to de yonu". Mormek kuno ra Hesenek' i ver cêno sono, serê qulaê da kemeri de vejînê. Kose lazeki ra vano "bê ez la erzon mianê tu, qula ro havorde so, marê bine ra werde biya. Kose la mi-anê Hesenek' i ra girê dano, Hesenek' i verdano ro, rae lete bena nêbena kose kardi erzeno ra lay; la birino, Hesenek gneno bine quye ro. Hesenek destu nata saneno, bota saneno, destu sene cay ser ke erzeno, deşti sonê ginenê merdu. Eke uza pêro pırrê merdano. Hesenek vano, "wê cokera vistewrê mî vatêne na ko ro meso!". Endi nêzon, rozê maneno, di roji maneno, çıxaê ke maneno heq zaneno, ma uza nezanêni-me. U cao tari de ebe destu pa saê keno, destê xu gînenno ro cao lêwiye ro, çı ke lêwmo.

Hesenek rınd zeleşino pıra, nêverdano ra. Reê rınd qayt keno ke lüya. Lüye kas-berkas (kas-belas) qule ro sona. Lazek ki ništo dımê lüye ra, xeyle ke sonê qule de roşti asena, tenê ke raver sonê, yenê' be fekê qule, eke verê qule yeraze wo, golê ağwe o, Zerê ağwe de ju dare bena, vano "ez xu berji serê na dare, mebo ke xu mexelsni ra", vano,

"deme ke heqi çarê mi de na vata. Ez xorê na kasî ra vînderî". Nîya ke vano, reyê niadano ke dotî ra mal-mul yeno, zirçeno vano, "bîra tî 'be heqê dina kena ke bê mi naza ra bixelesene ra, şuane vano, "bîra ebe heqi bo ke ju vosnê çê ağaê mi esto, çê de mendo. U ke ita biyêne, i vosnî tî visnêne naverî, jobîna kes neşkinî tu naverî visno". Şuane vano "ala ita vînde, ağaê mi ke vosnê xu ke da, ez tey conu yon, vosnî tu ano naver".

Beno sund, şuane mali beno çê, sono lêwê ağay, vano, "ağa hal mezal nîa ro; ju mordemê miğare ra mendo, vere xu yerazo; mormek neşkinî xu bilêwno, eke nîa vano, ağa vano "buko, hekenê vosnî bijê so". Şuane vosnî cêno sono, mali ano verê çêmi, şuane niseno' ro vosnî, ağwe bîrîno jê kardî yeno verê mordemeki. Şuane vano "bîra, ya haq vaze, xu berze vosnî ser". Çîke hevê ke xu gëlet berzo, sono gineno ağwe ro, xenekîno. Mormek "ya Xîzîr!" vano, xu erzeno vosnî ser, vosnî sero maneno. Vosnî ağwe ra onceno, nîne hurdimêna visneno destê mali. Nu zamaê pasay vezeno -endî zernê beno, dî zernî benê-dano şuanî. Nu mormek şuanî ra vano, "ağaê tu na vosnî nêrosono ez xorê bihêrnî?" Şuane vano "ez nezanon", şuane cîra vano "mî de bê cîra pers konu, eke roseno tî sona hêrnêna". Mormek "hiya" vano, tey sono. Beno sund, şuane u sunde mormeki çê xo de dano werden u sîmitene, uza fîno hewn. Beno sodîr, mormek vano "mî bere çê ağaê dewe". Şuane mormeki cêno beno çê ağay, mormek ağay ra vano, "çê mî dîrîyo, na vosnê xu mî nêdana, xorê cînişî pê şêrî suka xu?. Ağa vano "beno!". Nu vezeno dî-hire

zernu dano ağay, xatîr cîra wazeno, beno ra rast sono.

Xeyle, xeyle ca sono, sono caê ju kosk de vejîno. Eke çî bivêno; dî lêy bulxîr, hao bîlqîr bîlqîr girîno. Ju dêva hawtesariye uza ra, hawt tenî ki çênê xu estê. Eke dêva hawtesariye her ju sarê xu no ro ju çêna xu ser, çênê dae sarê maa xu kenê saê. Çênu maa xora vato, "daê porrê tu biyo sîpe". Dêve ki çênanê xora vato, "dikê porrê mî çî sîpe mebo, ju xalê sîma bî, hawtesare bî. Musaybî caê suka dê pasay, şiyêne merdî werdene. Hesenekê bî, i xalê tu kîst. Sevetanê xalê sîma ra porrê mî bî sîpe". Çênêka juyê vana "daê u Hesenek seneno?". U ki biyo çungîl pê bonde gos dano. Çêna juyê unca zor kena, vana "dae u Hesenek senen bî?" Dêve vana "u juyê de tîxnas bî. Çîmê xu jê gay estî bî, gîrs u gulêrî, hemî ki juyê de rîndek bî". Nîa ke vana-nêvana: -nêzon pêzn kut ra ser, sebi-destînde çêna juyê zirçena, vana "da-daê ju nao pê bonî dero, tîxnaso çîme gîrso, mendo ro Hesenek'î". Seke nîa vana, dêve çîng bena, vana "wîy ez qîdaê tu bîjerî, sona kotî?

Bê şîme zere, tu qefeliya, nun bure, çay bîsme, wîy ez qîdaê tu bîjerî ha! " Nu "hiya" vano. Dêve ver, mormek dîma, sonê. Dêve dêw (dûay/dîway) kena çêverî têserde benê ra, na halî ra hawt çêveru verênê ra. Mormek niadano ke uza pîrrê mordemano, eke pêro mordemê dewa dî yê. Na mormeki se ke Hesenek'î vînenê sasbenê, vane; "nêro tu kotî ra yena? Hesenek vano, "ez itaru vêrdune ra mîra vat' tu qefeliyaiya, bê araşîye ra". Nara ki Hesenek dîne ra pers keno, vano "sîma sene ca ra yenê? U ju vano "hêga ra, ju

vano mali ra, ju vano rae ra... dêve rîvatanê to ra ma dayme arê ardime". Dêve nara ki qelew dana ci ke, sale qelewberê. Ebe eskîza sure, çewres roze kena weyiye ke, qelew bê ebe mîrdiya xu buro. Heto binra ki vosno ke mormeki ardo, mae be çênu ra nîsenê ser wenê. Dêve, çewres roza pêyêna ke ine buro. Endi dî rozê, hire rozê ni mordemu manenê. Ni xo 'be xu qesey kenê vanê, "nero na dêve çewres rozê ma ke kerdi pîrr; ma wena! Na bilasevet qaytê ma nêkena!" Ju vano "ma, çêveri guretaê, se vejime?" Hesenek hêrs beno vano, "çi tawo sîma itarê, nêşkiay dêwu/diwawu fekê dae ra biremnê, pê çêver rakerê biremê!. Ju vano "ez dî qesu musu", u bin vano "hire qesu ki ez zanonu". Her ju dî-hire qesu vanê, Hesenek ni qesu keno xu gos ra. Vano, "ez vanu, sîma ki 'hala hala!' kerê. Ma ke xorê çare mêvîni-me, na roza mestêne ma wena, çike çewres roze hawa biye tamam". Dêve sona dîdananê xu, yê çênanê xu saney kena, kena çiq. Hesenek kuno ver, iyê bini dîmera sonê. Hesenek qeseyê vano, çêvero ju beno ra, têdîma qesanê binu vano, çêveri pêro benê ra. Hesenek vano "heqî ra ez nîka heliyo çal biyêne, na albazê mî ki gorgoçin biyêne!". Heq hetî ra u beno hêliyo çal, iyê bini ki benê gorgeçin perrenê ra sonê. Dêve yena tever ke, çî bêro tever; niadana ke çêveri pêro pîşteser rakerdiyê. Na dêve çîzena, çîzenaa..! hard-asmên kena pîrrê vengî. Kemer vêseno. Venga çênanê xu dana vana, "dikê, Hesenek 'î pêro berdi!". Vana "ala her cay sero niaderê, hewlê xîrabê, tawaê teyr-turê caê aseno". Çêna xu vana, "daê ju hêliyo çal vero, refê milçiki dime raê".

Dêve ki bena hêliyo çali, nana 'ra dime; ha naza pêcêro, ha uza pêcêro, i teyrê

bini (gorgeçini) herkes xorê remeno sono. Na dêve, hêliyo çaliyo ke ver dero, di dime ra nêvîşina. Vîstewrê Hesenek 'î xorê ronşitiyo, nu hêliyo çal sono verê vîstewrê xo de beno qevdê gulî, na dêve ki bena dakepire. Pasay rê weşenena vana "silamê mî cirê esto, uza qevdê gulê mî ginê waro, mîre bîrusno". Pasa ki cêno gulu boe keno, vano "çîxa ki wesê!".

Pasa keno 'ra dergî ke dakepire do/dero, uza de qevdê gulî benê korek rîşînê hardî ro. Dakepire bena kerge ke koreki buro, korek beno lûye, herbi vilê kerge de cêno pê, vîsneno. Lînge kuyno cendegê kerge, erzeno verê çêveri. Na dakepire verê çêveri de bena qoze kemere.

Pasa yeno vere çêveri, niadano ke qoze kemere verê çêveri dera, vano "kemere naza çînê biye, na koti ra amê?". Zamaê xo, sare ra çî ke vêrdo ra, jue 'be jue cirê qesey keno.

Pasa vano, "mî tora vat ke koê serê maro meso, hama tu şîya xeyle serencey di, ma ki dae ra xeleşiyame ra". Lew nano çîmanê zamaê xo ra, reyna hîreroj, hîresew veyvê zamaê xo 'be çêna xo ra keno. Î sonê resenê mîradê xu, "ma xona nereştîme mîradê xu".

HEŞ U FATE

Hewes Miro

Partîperê
ronistî
ronistî

ant zeric
berda keun

Waxto ke welat de payız amêne her ca biyêne sipê, teyna serê bona qılaxa u loda sia asêne. Milet nêmo zafêri waxtê xo çê de derbaz kerdê. Cêni şodir şawaq ra uştêne ra, soba viştêne ta. Tayê vistiria lom u gazinê xo veyva ra kerdêne. "Hela bêrê niaderê, veyva filankesi çıqa cihatîya, hawa lojina dina dü kena!". Êno no mañe, lojina kami ke rew dü kerdê, cihatîyê rew uştê ra. Zê her caê dinyade dewanê made ki, baro giran hermanê cênîya serowo. Waxto ke qerar amê guretene ki, onci no derheq de heqa şenike onci para cênîyawa, dinê ra pers nêbeno. Domani der u ber, non kinci şutene. Qatix, meymani, pêro çî karê cênîyawo. Her roj ebe no qeydewo. Camêrdi ki, şodir uştênê ra taug guretê şiyêne lodera vaş ardê, mal virdêne ra, malê şandi kerdê zere, gege ki vara serê bona kerdê pak, karê dina xelesiyêne. "Ê ki xêlê qefeliyêne!..." Cirani şandane amêne tê lewe, lazut teqnêne, soba sero çay girênêne, heto ju de çawo sur qulnêne, heto binde ki meselê u şaniki qesêkerdê. Hatani nême şewe pil u qiji piya niştêne ro. Keyke domani her ju hetê ra gînêne waro, şiyêne hewn ra. Ne televizon bi, ne ki zaf çêa de radon bi. Dinya domana, ebe nê şanikanê pila biyêne hira u rengin. Waxto ke cênîya tendure viştêne ta, non potêne non ra têpia, domani tendure sero biyêne top, ningê xo tendure ra virdêne ro, ebe kêf, şanikê ke pila ra heşne, nê qesêkerdêne.

Roja ra rojê payızo, tebera serdo

soba tezeka zerê baraqa nêkena germin. Rew bibi tari, verê çêberi de kutiki lawêne, lamba xıznade biye, soba nafa rınd bibi gur. Khalik oda de hetê cori de doşegê xo sero merediyo ra, domani ki, cêrê dê binê orxani de ronistîyê, tebera kutiki lawenê. Herçi ke şono vengê kutika kuno duri. Tenê werte ra derbaz bi, çiyê tebera xo soyna baraqa ra, dêsê baraqa lewiya. Tenê vengê orine ame, payjo bırıya. Khaliki sarê xo kerd berz, vake; "Şimâ zanê, no heşo xo soyneno baraqa ra". Domani tersay. Raşti ki heş bi, çimke baraqa corê dewe ra jukeke teyna biye. Heş şewanê niyanêna de gege amêne. Kutiki vêşan bi, kesi non nêdêne ci, bê teqate bi. Na veng u zureyena heşi sero, pê haşar bi, tenê lawa payjo ki rema şî wertê dewe. Domani tersayi, amêy ke bîpîlîsiyê khalikê xo ro. Khaliki vake; "Sebi sebi şima tersay! Hala bêrê lewê mî, ez şimarê ju şanika heşi qesêbikeri"

Biyo nêbiyo. Ju mêrik, cênîya dê, ju ki çêna xo biya. Namê çena xo Fate bena, çêneke endi azebe biya. Cêni u çênê dewe biyê top şorê koliya arêdê. Fate ki, dina de şona. Şonê kowara koliya danê arê. Her juye şona cayê, biliya koliya kunê, jubin ra kunê duri. Fate zaf çênêkê de rindeke biya, şewqê Fate eşto qula heşî la xora

vejiyo, seke Fate ujka diya heşi, zeriya xo kerda Fate. Fate tersena qêrena, feqet kes vengê Fate nêheşneno. Heş Fate erzeno hermê xo ser cêno beno qula xo. Kunê zere, heş kemerêde girse nano fekê qule ser. Cêni koliyanê xo danê arê, nata Fate, bota Fate cêrenê, sekenê Fate nêvênênê. Payjo teseliya xo kuna, cêni derzanê xo cênê şonê çê. Ma u piyê Fate pê hesinê, ne kowa ne ki deşta vırdanê, ebe Fate cêrenê. Tivana hard qılaşiyo ra Fate pıro şiya. Waxtê ra têpiya endi omîdê xo ci ra birnenê. Cêrenê ra ênê çê.

Ma bêrime dora Fate;

Heş Fate de kewto ra, heni Fate ra heskeno ke dormê dayede êno şono. Fate ki, her roj fersendê biyaro re heşi na qulera bîremo heni fikrina. Feqet heş itibarê xo ebe Fate niyano, waxto ke heş qulera vejino şono, kemerê de girse nano fekê qule ser, hona şono. Heş Fate ebe goşt ebe roja ebe hefta keno weyê. Her roj jü miyê erzeno hermê xo ser Fate rê ano. Her roj goştö teze werdo Fate biya zê keware. Fate rojê heşi ra vana; "Ez ebe domana nêweşa" Heş kêfara qula xo de ca nêbeno, kaykeno. Rojê Fatê ênê dı domana ana, ju laik ju ki çêneke. Domani doxînera cêr heşê, doxîne ra cori ki isan benê. Heş domananê xora zaf heskeno. Heş juya Fate nêkeno dide. Fate ci wazena heş şono cîrê ano. Rojê Ma u piyê Fate zaf kunê viri, nêzana ke heşi se bıxapno. Rojê onci heşi ruşnena caê, qulike ra niyadana ke, ju şüane hao

mali çırayneno. Qêrena, vengê şüani dana, şüane êno verê qule, Fate berbena vana "nezdîyê serrêwo ke ez na qule dera, heşi ez pê gureta. Sebeno mı na qule ra raxelesne! Mı rewêna ma u piyê xo nêdiyê, ê zaf kewtê mı viri, ez wazên şori lewê dina". Şüane kemere fekê qula heşira vejeno, Fate qule ra vejina ke şoro, domanê Fate daye dima berbenê, vengê dayê danê. Onci cêrena ra domananê xo lawnena, dolimêna domana cavırdana ebe o hal vejina şona dewe. Ma u piyê Fate çıqa şa benê, se kêf kenê hande vajê. Plêsinê jubini ro, vira ne finê jubini ra, qurbana sarebirnenê. Çand roji ra têpiya kêfê Fate şikino. Halê xo rınd niyo domani kewtê vira Fate.

Ma Onci bêrime Heşi;

Heş nêçir ra cêreno ra êno verê qule ke, kemera ke kerda fekê qule tede niya. Şaş maneno, cendego ke hermi sero gineno waro. Seke kuno zere, vengê Fate dano Fate çina, domani ki haybîro berbenê, biyê vêşan. Heş qarino. Lortika erzeno, oreno domana ju cêno vırana xo xecelneno, nafa ki o bin berbeno. Nêşkino domana haşkero. Nafa domana hurdimine keno vırana xo, cêno şono serê ju zınari. Lai ki keno vırana xo onci qêreno vano; "Fatê Fatê, çamur çatê, laik berbeno, çıçık wazeno", tey laiki zınar ro erzeno. Nafa ki çêneke cêno vırana xo, Onciya wano; "Fatê Fatê, çamur çatê, çêneke berbena çıçık wazena" aye ki laiki ra dime zınar ro erzeno. İna ra dime ki

ebe vengêde berz oreno, u xo dina dime erzeno.

Fate tebat nêkena, ma u piyê xora vana ke mesela mı niya ra, dide ki domanê mı heşi ra estê, heqê xo ere mı helal kerê. Ez peyde şon çê xo. Qederê mı ki niya biyo. Ma u pi cêrenê vero, cêrenê sero sekenê Fate nêvîndena. Xofê kewto zerê Fate, vana; "Ez şon ke şon". Ahê tevdîrê Fate vênênê, Fate kuna ra raye şona. Seke şona, zerê qule de

ne heşo ne ki domanê, kes çino. Nat u dot niyadana tenêna bota şona lewê zinari ke çî niyado, meytê hirêmine ki hawo cêr de. Fate dana çokanê xoro, kena bav u guniyê, pêsirê xo dîrnena, porê xo ruçiknena, şin u şivan kena. Payjo ina dime xo zinarro erzena. Şanika ma ita qediyê;

Ê nêrestî miradê xo, ma biresime miradê xo...

Xo Vira Nêken

Dewleta Tırku ma qırrkerdime
Êştîme têver. welat ra durkerdime
Xo vira nêken
Xo vira nêken
Awa ke ine arda qomê ma ser
Xo vira nêken.

Cor ra varnê bombey ebe têyara
Vato; Dêsim kergana,
ebe na qeyde der bena

Xo vira nêken
Xo vira nêken
Kerdena Mistê Kori
Xo vira nêken.

Zerzele u laseri rê şikir kerd
Azeba tersa ra xo kemer ra êşt cer
Xo vira nêken
Xo vira nêken
Kerdena Îsê Xheri
Xo vira nêken.

Sungi kerdî, derguşî vetî zerê cênîya ra
Ne khokimi verday, ne domani.

kuli kiştî raa ra
Xo vira nêken
Xo vira nêken
Fermano ke Çaqmaqi Erzingani rê do
Xo vira nêken.

Bira wule xo vira nêken
Waê wule xo vira nêken
Kerdena zalima xo vira nêken
"Otuz Sekiz"î
Heyan qiyamete xo vira nêken.

Dost asenê, dismenên kenê
Roc be roc zorbazên ravêr benê
Ebe na qeyde welat talan kenê
Dayde betêrê no senê qeydo
Ebe na qeyde qomê ma qırrkerdo.
Xo vira nêken
Xo vira nêken
Ne dosteni, ne ki dismeneni
Xo vira nêken.

SEYIDÊ HOVERDAYIŞÊ DÊRSIMI LEZA MAWA SERBESTIYE, DEMOKRASÎ U TÊDUSTIYE DE WEŞINÊ!

C.T. (Cumhuretê Tırkiya) ke pag u mêresê Osmanij sero saniya pê, qomê ke gureti binê bandıra xo, serva asimile kerdene, hencnayêna hoverdayişê dine, serva pisknaêna biyayişê dinê milli, siyasetê xuyê inkâr u qırkerdene rê bingê guret.

Eve na tore qomê Kırmanç-Zazay, qomê Kırdaşi, Asuri (Süryani-Keldani-Nesturi), Hermeni u Rumi qırkerdi, surginê pêyê welatu kerdî, estên u biyêna dine inkâr kerde.

C.T. virende çim verdayvi Kırmançiya u Zazau. Hona ke C.T. nêameyvi pêsanitene, 1921'e de eskerê xuyo barbar est've Koçgiri u Dêrsim ser. Zaza u Kırdaşi Koçgiri de seveta heqa dina demoqrasi u milli wastene gon u laşer de verday. Dima sare wedardayêna Zaza-Kırdaşi ya ke eve serveriya Şeyh Saiti biye têra, sare wedardayêna Kırdaş'ya ke 1926e de Ağrı (Ararat) de biye têra eve gon u surgin hencite.

Dewlete verva gula Dêrsimê Kırmançiya surelae herdem qewete rasnê pê. Sero vinet ke Dêrsim zar u war bo. Ge qewğa wertê aşiru thiz kerde, ge ki wast ke alaqa Dêrsimi eve sarê dormi bîbirno. Eve torê "siyasetê işgalê haştên" guriya ke we'atê Dêrsimi de miqerrem bo. 1926'e de kut've hetê Qozu, 1930'e de ramit've Puler'norîye ser. 1925'e de Xarpêt (Eleziz) de seveta sare wedardayêna Şeyh Sait'i Hesên Xeyri, 1926'e de seveta hoverdayişê Qozu Nuro eşti dare. Niada ke miletê ma hao hoverdano, nafa pêyser onciya. 1935'e de namê "Dêrsimi" vurna, kerd've "Tunceli". Serva Dêrsimi Mufetişênîya de xususiye amê vırastene. Endi qurliğıya xuya seramayişê Dêrsimi gıra gıra ke diye; 1937'i de eskerê xo çar hetu ra ramit've Dêrsimi ser. Rejimê Kemalîsti tede tarîberî (gerici) u hatta taê sexte Qomunîsti ki guretvi lewê xo, eskerê xuyo barbar est've qela Kırmançiya hoverdayişa dêmnedoğe ser.

Qomê Dêrsimi wertê aşirunê xo de ame hurê u verva eskerê Tirk'i honde hover da. Hama rejimê Tirk'i wastke Dêrsim wertêra tim wedaro. Çi esto ke, duwarêda henene kerde ke, miletê ma bê serdar u serveru biverdo. Doz u xayinêna henene fişte zerê Dêrsimi ke, dima ki sare wedardêna miletê ma rehet ağme kero. Serdarunê hoverdayêna Dêrsimiya siyasi ra Ali Şêr u Zarife Xanîme 9'ê Temmuze de, Şahan Ağa ki 28'ê Ağuztose de amey kiştêne. Dora-dime Tırku Seyid Rıza wast've Erzingan ke, eyî de cemat bikerê. Hama roza 5'ê payiza virene de eve dubara ame pêguretene/têpiştene. Seveta inkarkerdene siyasi, rejimê Tirk'i xevera pêgurêtêna Seyid Rızay jûr kerde. Hona ki na jûru keno. Hama Seyid Rıza ke Erzingan de qonağê Hukmatî ra vêjîya tever eve vengê xuyo berz; "Hukmato jûrekerê bêşereflî" vake. Uzade seveta mazmata têlewe amayêna xo u rejimê Tirk'i kerde eskera. Ey o waxt zona ke hetê rejimê Tirk'i ra amo xapitene.

Seyid Rıza, Uşenê Seydi u taê serverê Dêrsimiyê bini 18'ê payiza peyêna 1937'e de "Buğday Meydanı"yê Xarpêti de amêy dare estene. Seyid Rıza u Uşenê Seydi ra pia 11 serverê Dêrsimiyê bini amey darde kerdene. Seyid Rıza ke şî darağaciye eve vengê xuyo berz reyna xof kerd zerê goneweru. Cellad İ. Sabri Çağlayangil na vengberzêna Seyid Rizay va-tişêde xo de nia ifade keno: "Evladı Kербелâ'yih, bi hatayih, ayıptır, zulümdür, cinayettir/Ewladê Kêrbelay me, bêxetay me, ayvo, zulimo, cinayeto". C.T. wast ke tersê xo eve zorbajên u qırkerdene bitêmo. Meyiti vênay, hesavna ke belka dawa Kırmanc-Zazayi ki eve na tore bivêso.

Jênosidê Dêrsimî 1937'e de sifte kerd u hata 1938'e dewam kerd. 70 hazar Dêrsimij amêy qırkerdene. 10 hazaru ra Dêrsimiji surginê şiwari (batı) kerdî. Çi esto ke hoverdayişê Dêrsimiji nêvînet. Cengdarê Dêrsimî ca've ca peyê çekunê xo de bi, jêder hetê Demenu de hata 1945'e ver-va ordiyê Dewlete dapêro.

Dêrsimo ke hoverda çira cengê xo de ser nêvêjiya?

- ♦ Dêrsim qela hoverdayişa peyêna biye coka. Hoverdayişê Kırdaşi, yê Hermeni u Rumi cêvîşayvî, Dêrsim têyna mendvî. Qol peyde cîrê çinevî. Tawayê çinevî ke dest bierzora cî. Phoştdariya xo çineviye coka cengê xo de ser nêvêjiya.
- ♦ Koma de xuya millî çineviye ke cîrê serverên bıkeru. Pêsaniyêna Kome eve aşîrên biye.
- ♦ Wertê qewêta eskerê Dêrsim u yê C.T. de xêyle ferq bi. Dêrsim cengê xuyê verva dewlete kerd vind hama, dawa Dêrsimî ya ke Kırmanc-Zazay rê bingewa hona wesa, jê roştî bereqina. Qomê ma ewro tarixê xo ra derse cêno u jubiyêna xuya siyasî ze re de keno miqerrem u heqa xuya demoqrasi u millî anora ver. Wazeno ke eve qomê Kırdaşiyu ke hao verva dewleta Tırk'î hover dano, u muhalefeto demoqratikî ke Tırkiya dero inu de destpêkero. Serveriya leza serbestiye, demoqrasi u têdustiye oncâ Dêrsim onceno.

Rejimê Tırk'î hona ki tarixi ra derse nêceno. İnkâr kerdiş, wertêra wedar-dayiş u pêrodayişî ra nêvêreno. Verva hoverdayêna qomê Kırdaşi, verva haştîye wastêna dêy eve çek u qırkerdene cuav dano. 3500 ra jêde dewê Kırdaş u Zazay kerdê tîp-tholî. 10 hazari ra jêde mordem amo kîstene. Hona ki welatê Kırmanc-Zazay u Kurdistan boyna yêno rîznayên u vênayêne. Beno thol. Hama rejimê Tırk'î ki lerze gureta, rezefino. Besenêkeno ke binê problemê siyasî, dabariye u eskeriye ra vêjiyo. Sarê Tırk'î ki hao endî wazeno hoverbido.

Bextê rejimê C.T. kurro. Verva na rejimê barbarî gereke Kırmanc-Zaza, Kırdas, Laz, Erebi u tede qomê ke binê bandîra derê u emegdarê Tırku pêro-pia bêrê pêser. Irqçiyên, Faşizm u terror gereke birîjiyo.

- ♦ Qomê Kırmanc-Zazay heqa xuya ^{nasîyê} kambiyane wazeno.
- ♦ Seyidê Dêrsimî nêmerdogê.

VAQIFÊ DÊRSIM'Î KÖLN de "SEWA ROZÊ XIZIRI" VIRASTE.

Eke dewê Dêrsimi vêsnav, hometa ma-wa ke Almanya de, a ki hevê amêra ho, Kirmancê ma ameyi pêser, protesto kerd, telqirafi onti, beyannamey kerdi aqme, sewi viraşti... Ju ki Köln de Vaqifê Dêrsimi sana pê.

Çıxaşi ke karê na Vaqifi hona gira sono; onca ki hao game've game avêr sono. Karê huyo viren zonê ma, Kirmanc-ki-Zazaki sero ju seminar bi. Seveta na seminari her kes bi've sa, zof rind di. Sarê ma wast ke karo de nianen dayma bêro werte, miletê ma xora xeverdar kero.

Karo de bin ki seveta Xêylaşi/Rozê Xıziri ju sewe viye. Na asme (Çelê 27'ine) de suka Köln de "Sewa Rozê Xıziri" virajiye. Mordemê ke amey, loqme u pêsarê xo tey ardi. Virende thomirê Heqiye; thomirê Kirmanciyo hirê-telin ame cinitene. Kılâmê Heqiye vajiyay. Thomiro hirê-telin Dêrsim ra hona newe ameyvi. Piyê Şêrvani ev destê xo Şêrvani rê viraşti vi. Şêrvani tenê ke perda dewresu ra şî, thomir dapiro, dima ki taê kılâmê Heqiye vati. Dima Kadri Karagöz vêjiya, lawkî eve usil u qeydê xo vati. Tornê Seyid Rızay Rüstem Polat u vaqif ra ju alvozi Xıziri sero, yitiqatê Kirmanciye sero qesey kerd.

Kirmanciye de hurênda Xıziri çıka? Sarê Dêrsimi Xıziri çitur vinêno? Yinu çim de Xızir kamo? Şiya Xıziri yitiqat u kulturê dine de çitur osêna? O çitur sewlê ho dano'ra lawatiya dinu ser? Qeseykerdoği na persu rê cuavi fêteliyay.

Xeylaşi Yenê! Bêre Sewa Rozê Xıziri Bêrime Pêser!

Tomur u Qesê Heqiye

Şerwan u Kamê wazeno...

Qesekerdoği

Tornê Sey Rızay Rüstem Polat

Hunerkeri

Şerwan

Bedit Bava

Kadri Karagöz

Metin-Kamal Kahraman

Kurstej

Heyder

Roê Dêrsimi

Wart: 27.1.1996

Sate: 16-22.00

Ca: Alte Feuerwache Melchierstraße 3, 50670 Köln

* Uwoke wazeno, lekmê ho tey bîro.

VAQIFÊ DÊRSIMI

Leto peyên de Heyder u Roê Dêrsimi kuratey kerdi, milet fişt huwayis. Sewe tède eve zonê ma virajiye; zeke taê vanê, eve "Zonê Xıziri!" qeseykerdiş, kılâm u kuratêy tède eve zonê ma bi. Kılmek ra qeso ke na sewa Xıziri de amera zon nia bi:

"...Ju homete ke zon u zagonê ho kerd vind, roê xo ki kena vindi. Ju mordêmi ke zon u zagonê xo caverda, azê xo birino, rew bo herey bo beno mères. Gereke nara têpia ma becêrime ra zon u kulturê xo ser, ey biseveknime..."

Kirmanci gunê naê odet kerê; Gağan de, Xeylasu de, Qere Çarsemêy de, Rozê Yimamu de, seveta tertelê 38'i, dare estêna Sey Rızay uçb. bêrê pêser, vengê ho vezê. Huzmê ho vêjiyê, zon u kulturê horê wayirên bikerê.

Gama ke Vaqifê Dêrsimi suka Köln de este, gama de qışkêke, hama gama de rinde biye. Sarê marê berxudar bo, wes u war bo!

Mehmet Doğan

Sewa Cematê Dêrsimi yê Berlin'i hewl vêrde ra!

Roza 3'ina gujiga '96 ye de seveta nas-kerdayêna Cematê Dêrsimi yê Berlin'i ju sewe virajiyê. Sewa Cematê Dêrsimi de sarê mara nêjdiyê 750 ra jêder ison ame pêser. Zon u zagonê xo Kirmancki de lawik u kuratey gosday.

Sewe hetê miletê Kirmac-Zazay ra zaf hewle biye, milet bi sa u eve hewes gos naro ser. Sarê Dêrsimi, Berlin de sewa nianene sifte diye u omîd kenê ke, nara têpia ki sewê nianeni herca de bêrê virastene.

Na sewa şêne de, hetê dayra kulturê senatoê Berlin u hetê Koma Kultur u phoştdariya Tunceli ra (Kültür ve Dayanışma Derneği) phoş amê cıdayêne. Şinatkaru şinata xo musnê'ra mileti. Hunerberzu lawiki vati. Sewe de Zilfi, Rençber, Deste Günaydın, Emekçi, Seyfi Doğanay, Enver Çelik u Aline Berthelemey lawiki vati. Heyder u Roê Dêrsimi piya kuratey kerd. Peyniye de Dêrsim ra Dia musnê mileti. Gereke Estemoî ra Folqlorê Dêrsimi biamene, çî hêf ke dewleta barbare vize cı nêda u besenêkerd bêrê sewe. Qeseykeroğu ra Mustafa Yerlitaş namê Koma Kultur u phoştdariya Tunceli u namê perlo da "Dêrsim"i ra qesey kerd, Dêrsim de na asmunê peyenu de ke çî amo werte, kerd eskera. Bonê Cêncunê Berlin u Merkezê Kulturê Elewiyunê Anadoluye ra grubê Folklori vêjyay werte, reşeyay.

Partiya Kêwunê (Die Grünen) Berlin ra Milletvekili İsmail Hakkı Koşan sewe de

qesê phoştdariye da: "Gereke Dêrsim hetê Siyasi u Kulturi ra, hetê kamiye ra ciabiyayêna xo biaro werte u xorê wayir vêjiyo, wertê qomu de çae xo bijero!" vake.

Persberê Ğerivunê Berlin ra qesey kerdêna Barbara John'e rê milet zaf bi sa. Ae vake, "Mî hata nika qomo nianeno tolerant, qe rastê cı nêbine. Mordem gereke qomê de nianeni bisevekno..." A wazena ke nara têpia ki lewê sarê Dêrsimi de bo. Dima, Murat Şengül u Özcan Mutlu yê ke azayê Meclisê Belediya Berlin yê, eve İsmail Hakkı Koşan'i Sewa Dêrsimi rê phoştdariya xo rusnê. Zovina

ki Partiya Kêwu ra Rıza Baran u Partiya PDS (Partiya Sosyalista Almanya) ra Giyasettin Sayan phoştdariya xo dê Sewa Dêrsimi. PDS ra temsildarê Eyaleti, Tija Sodiri, Ware, Zaza-Pres, Vakifê Hollanda, Vakifê Köln, Dêrsim Spor, Al-Spor sewe rê mesajî rusnay.

Vakifê Dêrsimi ra ju qesey kerd, va:

Meymanê delali,

Sewa ma, cem u cematê ma xêr bo!

Sima pêro xêr amê!

Seveta na sewe kamo ke guriyo, emeg u xizmete kerda; inerê, sima meymanê ke amê ma kerdime sa, sima pêrunê rê namê Cematê Dêrsimi ra minetdar me, berx u dar bê.

Erster Kulturtag der Dersim Gemeinde SEWA CEMATÊ DÊRSİMİ Dersim Cemiyeti Tanıtım Şenliği

- * EMEKÇİ
- * DESTE GÜNAYDIN
- * RENCBER
- * ENVER ÇELİK
- * DERSİM FOLKLÖR EKİBİ (İst.)

- * SEYFİ DOĞANAY
- * ZİLFI
- * ALİNE BARTHELEMY
- * HEYDER (Kahare)
- * Dia Gösterisi

Datum 3.2.96 Zeit 17.30
Tarih 3.2.96 Wagt Zaman

Ort Haus der Kulturen der Welt
Ça
Yer

Cematê Dêrsimi serreo ma ard pêser, temel na ro. Meremê ma uyo ke; Tarix u kulturê hometa Kirmanciye, adet u torunê Kirmanciye, zonê Kirmancki qori keme, biarme'ra ho viri. Domanunê ho tenê Kirmancki salix dime, va tarixê ho bimusê, hometa ho nasbikerê. Zern u şemê hometa Kirmanciye vejime verê çimunê dost u dismeni.

Ma ewro binê bandira u zordariya dismenu derime. Hazar u newsey hiris u hêst (1938) de dismeni welatê ma Kirmanciye eve çek u topu mara gurete. Hometa Kirmanci jiar u diayru ra, lozin u kounê hora birnay ra, têde surginê sukunê dûru kerdî. Na qirrkerdene ra têpia, dismenu name u nisanê ma, san u şêrefê ma guret binê lingu, zon u kulturê ma têde inkar kerd. Welatê ma Kirmanciye, zonê ma Kirmancki marê kerd serevde, nêverda ke qimetê homet u isaniya ma vêjiyo werte.

Hometa ma ki jê zovina hometu na dina de eve zonê ho Kirmancki de lawikonê ho, sanikunê ho, beyitunê ho vazo, hardê Dêrsimi sero sareberz u zerre wes bo.

Hama oncia ki roze' ve roze çimê hometa ma benê ra, sarê dormê ho de niadanê, endi besekenê ke haydarê zon u kulturê ho bê. Rîyê na dina de hometa Kirmanciye ki zonê Kirmancki de biva-zê, biwanê, bireqêşiyê, binusnê u jê têtir-thurê dina kounê Dêrsimi de, hardê Dêrsimi de bimanê. Jiar u diyarunê ma, kounê ma, hardê Khalik u bawikê ma bêwayir meverdo.

Cêrime dina ro, bêrê reyê niadimel Pêro hometu namê hora ceng do, zonê hora ceng do, adet u torunê horê wayir vêjiyê, coka ni avê şiyê, biyê serbest.

Ma çae zonê hora serm bikeme?

Ma çae namê hometa hora xof bikeme? Niade! Cêncê ma biyê tezvê destê sarê teveri, nata bota oncinê. Her ke şî cêncê ma hometa hora benê dûri. Zonê ma, adet u torunê Dêrsimi hovira kenê. Domanunê horê, cêncunê horê wayir

vêjime. Wertê welatê çeriviye de telef mebê.

Hawa hometa Kirmanciye pey ve pey yêna pêser. Ostomol de, Anqara de, İzmir de, Edene de vakifê Dêrsimi, vakifê "Tunceliler" kerdî ra. Teverra ki; Köln de, Hollanda de, İsveç de, İsviçre de vakifê Dêrsimi biyê ra. Ma ki nao tha Berlin de Cematê Dêrsimi no ro; kerdo ra.

Çiyo ke pi-khalikunê mara mendo, ya rizenê, ya ki kenê vindi. Ya bêwayir verdanê, ya ki poynenê. Namê dewê ma, qeza u kowê ma vurnê kerdê. tirkî. Gereke vireniya na dismenayên bêro guretene. Kulturê hometa Kirmanciye gereke na gindelika şiyê ra bixeleşiyê ra. Na rae de, eve kami destevere yêna, gereke dirçetiye mekerê, emeg u kulturê ced u khalikunê marê wayir vêjiyo.

•Wastena ma awa ke, pêro hometê ke anadoliye de hazar serru ra na têlewe derê, jumini rê xiravinên mekerê, dismenên mekerê. Eve haq-huquki, eve serbestên u demoqrasi têlewe de bixeleşiyê.

•Wastena ma awa ke, hometa mawa Kirmanciye ki hardê Dêrsimi sero; eve zonê ho, eve kulturê ho, eve adet u torunê ho bimana, -avê bero ke wertera medariyo we.

•Sima meymanu ra minete keme, ke, zonê ho Kirmancki domanunê ho salix dê!

•Hometa Kirmanciye ra dîr mebê!

•Wertê hometunê binu de vileçewt mefeteliyê!

Ma ke dest da'ra jumini, hoşt sanê' ve jumini; hetêra avê some, hetêra ki bar beno senik, rew rae cême.

•Sewa ma şên bol

•Wes u war bimanê!

Mektuvê Wendoğû

Ma `ve xêr!

Mi ke qezata gujeta dê've wendene, zaf bine sa. Wertê de Tija Sodiri diye zaf vînetne se rey dê wendene, xo `ve xo mi simarê vake; gira gira ma nawo tarix-kulturê xo sero yême peser.

Biraênê!

Ez wazen ke sima nasbikeri. Na pêseroke sero tenê qese bizoni. Zerre weşîye ra bijêr biwani. Sima de ke "Tija Sodiri" esta mirê birusnê, ez panquletunê sima simarê rusnen. Eke esta telefon ya ki edresa xo ki tey mirê birusnê. Ju ki, sima ra çiyê persken: Nika Ware, Desmala Sure, ju ki nika hawa Tija Sodiri vejîya. Wertê sima çutiriyo? Mirê binusnê. Ez wazen ke, her hetra sima pêrone nasbikeri. Ez Dêsimizo, hetê Pulemuriye rawu. Thika ki azulne. Ne PKK ra, ne ki "Sol" (-Çep-) ra nine. Yi ma Khurru sero say kenê. Ez van, ma Kirmanc (Zaza, Dimili) me. Van ke: Xızir binê perrê sima kuyo, sima rê phoştdariye bikero. Destê Xızir ra dina ma naskeña. Wes u war bimanê. Rozê yêna, rozê bena Kirmanc pêro piya benê ju, destê juvin de pêcenê. Dêsim xelesnenê.

Rozê Rindi yê sima vê.

Bira Momidê Şixan

Ma `ve Xêr. Olvozenê!

Virênde, sevêta vetêna perlude niya sima bimbarek kon. Wazen ke, kargurê sima raver şêro. Vetena perlude de raveri ra xevera mi eşti vi. Kêmasiya mawa girse; zon u zagonê xo rê wayir nêvejinime. Perلودunê Kirmanc-Zazaki rê motaji me. Ma ki wazême, zonê ma ravêr şêro. Perلودê ke hata nika vejînê, na persu de zaf rolê xo esto.

Ez ki, perloda niyanene rê alaquadaru. Ez `be xo ki na mesela ser guriun. Bingê az u tarixê Qomê (xelkê) ma, yê ciranê ma ra gore zovina wo. Hata ewro roştîyê nêama wertê ma. Ma hona nêşîme zonaisê xuyê milli ser. Sevevê na persu zafo. Naza de, şikime sevevê siyasi u dabari bimori me.

Hondê kemasiya ma esta, onca ki sarewedardayinê qomê ma biyê. Jê sarewedardayina Sêy Riza u Şêx Said niyarê. Mi `ezê girsê milliyê. Çi hêf ke, seveta bêkombiyayên, bêjubiyayên u hetê poştariye ra kemasiye bi vi, coka besenêkerd ke dismên welatê xo ra teverkerê. Xo vira mekeme ke, hetê kombiyane ra mordernê ma çine vi.

Taê vanê, "Zazaki feke Kırdaşkıo". Endi raştîya na qesu nêmendê. Fek nawo: Ju zon ke zovina caê de, wertê zovina şartu de raver şî, tenê vurino. Yani, pêro zoni, zonê mahali. Naza de

Ju misal bidime. Azerki, fekê tırki yo. Hama iyêke tırki zonê, azerki fam kenê. Ju Azeric ve Tırk'î ra amêy têlêwe juvin fam kenê. Ez zazaki qesey kon, kirdaşki ke qesey kêrd towa fam nêkon. Zon zonaği vanê, di mordêmu ke juvin fam nêkerd, nêyra aseno ke no zovina zono. Zazaki u kirdaşki juvin ra ciayê. Ju zon niyê.

Nika zonê ma de perlod u kitavi ki vejînê, endê fikro nianênî rê kes inam nêkeno. Sarê ma sero kayê girşi yê nê kaykerdene. Tırki wazenê ke ma Tırk kerê, Kurdi ki wazenê ma Kurd kerê. Na hal de, zonayişi rê motaza mawa girse esta. İyê ke çewres serre ra jêdero xo ra vanê, "Kirmanc yan kî Zaza", hona ki vanê. Ju cênke mî ra vake, ma qêy zonê xo rê wayirên nêkeme. Hao xort u çênê ma hedê hedê alaquadarê zon u zagonê xuyê, i wazenê ke bimusê. Kitav u perlodê ke zonê ma de vejîyê u hona ki vejînê, dormê ma de zaf ağme benê. Endi, sarê ma yeno'ra xo ser.

Wertê qomê ma de elevitên u sunnitên gereke zaf ca mecêro. Eke wazeme raver şime u idarê welatê xo biceme xo dest u waxt vîrende persê milli bêro ver. Mirê ki perlode birusnê. Destebera mide ke çî ame, her hetra sima rê quwete dan.

Wes u war bimanê.

Yêne, 26.10.95
Ferhad.

Ma`ve Xêr, "Tija Sodiri"!

Na rozunê peyênu de pêro millet u xêlki hetê kambiyêni ra wertê tengederê. Azê isoni na dem de raştiya xora, hetê sınıf u qymetê xora tim u tim birino, na hal hona ki dewam keno. Nika herkes gereke bizonê kotira amê. tarixê xo çituriyo, eyra gore ki xorê şekil biderê ci, no sevata kambiyêni ra zaf muhimo.

Vijer u ewrüyê "Zazau" hona nêzonino. "Tija Sodiri" misawreo ke na mesela de dewam keno, hêni inam ken ke tenêna areze kena. Simaê ke "Tija Sodiri" de gurinê u can danê, sima pêroinerê silam u haskerdêna xo rusnon.

Gurewo ke hata nika serva zazaki amo werte u nara têpiya ki na rae de ravêr sono, wazeme ke gamêna ravêr şêro u dewam bikero.

Ma nika hepîs cerime, dest u bera ma nêna ke sima rê hetê perey ra êrğatên bikerime. Ma ke wertê sene hali derime, gereke sima bizonê. Ma têpiştu (tutsak) rê perloda xo eke bê pere rusnenê zaf beme sa. Inam keme ke, hetê vejîyaişi ra dirğetiya phoştdariye nêkenê. Çimê ma raa perlode dero. Perlode ke bêro bireso destê ma, zaf rind beno. Çike serva ma zaf muhimo.

Pêroinerê reyna silam vame.. Eve haskerdena ma...

Hepîsxa nê Buca ra eve namê taê heşiru ra:

29'ê Asma Chite, 1995
H. Karataş

	IPA	Zazaki	Türkçe
Aa	[a]	ap	amca
Bb	[b]	bize	keçi
Cc	[dz]	cile	yatak
	[dʒ]	ciran	komşu
Çç	[tʰ]	çım	göz
	[tʃʰ]	çite	bağörtüsü
Dd	[d]	dest	el
Ee	[e]	des	on
Êê	[ʲe]	dês	duvar
	[e]	çê	ev
Ff	[f]	fek	ağız
Gg	[g]	ga	öküz
Ğğ	[ɣ]	ğezale	gazel
Hh	[h]	hard	yer
Iı	[i]	bılbıl	bülbül
İi	[i]	isot	biber
Jj	[ʒ]	jil	filiz
Kk	[kʰ]	ko	dağ
Ll	[l]	linge	ayak
Mm	[m]	manga	inek
Nn	[n]	non	ekmek
Oo	[o]	ostor	at
Pp	[pʰ]	puç	çorap
Qq	[q]	qatır	katır
Rr	[r]	ri	yüz
	[r]	her	eşek
Ss	[s]	soe	elma
Şş	[ʃ]	şêr	aslan
Tt	[tʰ]	tire	oklava
Uu	[u]	ustine	direk
Üü	[y]	lüye	tilki
Vv	[v]	verg	kurt
Ww	[w]	ware	yayla
Xx	[χ]	xılık	çömlek
Yy	[j]	yar	sevgili
Zz	[z]	zarance	keklik

Verberê Perlode rê,

Merabal

Ma Erzingan de dewa Y... de ronîştey me. Îlanê perloda sima (ma) qezeta de ke di, zaf bime sa. Xêyle serruno ke çimê ma gurenayiso de nianen dero, naê ki gereke vajime. Ma, hemberê kitavxanê sarê dewa Y... têde piya wazeme ke perloda sima (ma) rê abone bime.

Sima ke sertunê abonekerdene marê biweşenê, zaf rind beno. Eke beno, amorê juyine birasnê ma.

Weşiyê vêjîayîşê sima de destpêkerdêne, gurê sima de ki axiriya derge riza u mineta ma bo.

Kitavxanê sarê dewa Y...
Erzingan

♦♦♦

Emegdarê Tija Sodiri yê delali. Simarê, seveta na kulturê ma raver berdene u xizmeta ke sima qomê marê kenê selam rusneme, zaf zaf teşekur ken. Raa vêjîayîşê sima de serkotene zerê ra wazen.

Mı wastene ke, ez amoro virende eve sima pia biêne, hama çî fayde ke perlo-de (dergi) rew era mı çim nêkote ke bi-jêri biwani. Adrese nika mı doskerde u ezo hona simarê nusnen. Sima ke na ra têpia perlode mirê birusnê, zaf ben sa.

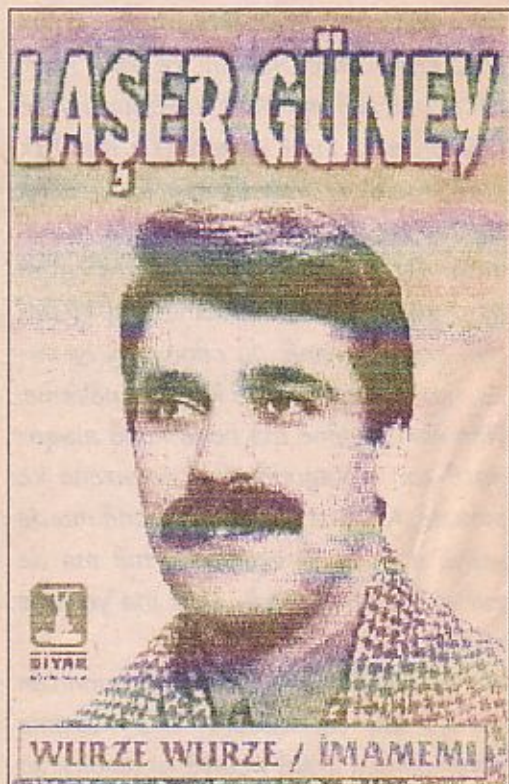
Weşiya sima wa ke raa vêjîayîşî de dewam kena, haq bêaro hurê va derg bo, serkotene yê sima bo.

Rind roj!

Y. Alaz

Cenevre-Isviçre

♦♦♦

a

- 1-İMAMENİ (İmam)
Söz: Nûzar, Laje: Güney
- 2-CENO CENO (Cemil Cemil)
Söz: Nûzar, Laje: Güney
- 3-OY KEZALE (Oy Gazelim)
Söz: Nûzar, Laje: Güney
- 4-WÜRZE WÜRZE (Kalk Kalk)
Söz: Nûzar, Laje: Güney
- 5-LE ŞARE (Le Şehriban)
Söz: Nûzar, Laje: Güney
- 5-ZEREMİ TORE WEŞENO (Çim Sara Yavaş)
Söz: Nûzar, Laje: Güney

b

- 1-BİRA REWÜRZE (Kalk Kardegim)
Söz: Nûzar, Laje: Güney
- 2-ROZAMA (Biraz Günümüz)
Söz: Nûzar, Laje: Güney
- 3-BIRAYEMİ (D.J.C.) (Kardesim)
Söz: 17 Nûzar + Nûzar, Laje: Güney
- 4-SODIRO (Sabahir)
Söz: Nûzar, Laje: Güney
- 5-SERKIRNANO (Kuy Lamb)
Söz: Nûzar, Laje: Güney

bestobee = gursê de qışkêk

rapizetiaene = kizar mak (Diyakê, soyakê...)

telq = Vurqa (bastira, bastira konuştirmek)

gerriaene = zovende gerria = qedirane

pitik biyaene = bikmak, suir (qê) demak, fiyênê

Shuîke = dîzen

KIRMANCIYE

**Kirmanciye Kirmanciye
Meonce saredejiye
Tiya marê sertajiye
Urze hoser endi bê!**

**Khirrê torê derman kuyo
Kam huyino dostê tuyo
Sarê torê ferman diyo
Niade halê to sebiyo**

**Ju namê to Kirmanciya
Tı Zaza u Dimiliya
Bandira de pelexiya
Çaê endi hoser niya?**

**Vergi zurrenê gosu benê
Cuanik u xorti çaê mirene
Jê viliku permelinê
Roz u roşti nêvinenê**

**Hewrê tari to sare ra
Kamo vano ke na xêra
Xelasa to, to destdera
Urze sar vazo hêsara**

**Şervan vano no çı qaro
Şêr lüyerê xizmetkaro
No çı lomo, çı kivaro
Xızır nae kêşi rê niaro.**

Serm }
ters } + on + ik(e)
vis }

Şervan

40-
5-1-